

ЛІТАРАТУРА
МАСТАЦТВА

ЛіМ

Тл 1998 (небачыць)

ГАЗЕТА
ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ
БЕЛАРУСІ

2 студзеня 1998 г.

№ 1/3929

Кошт 4 000 руб.

НОВЫ ГОД — СВЯТА СЯМЕЙНАЕ...

Пад гэтай рубрыкай "ЛіМ"
друкуе расповеды сем'яў
Белахвосцік-Гарцуева,
Багданавых, Васюкоў, Шутоў
і дачкі Кузьмы Чорнага Рагнеды
Раманоўскай — пра сябе
і сямейныя традыцыі сустрэчы
Новага года.

"ПОЛЫМЯ" БУДЗЕ СВЯЦІЦЬ!

З нагоды 75-годдзя "Полымя"
наш карэспандэнт гутарыць
з галоўным рэдактарам часопіса
Сяргеем ЗАКОННІКАВЫМ

4

"МЫ ПЕРАСТАЛІ БЫЦЬ МЕСІЯМІ!..."

Аляксей ДУДАРАЎ:
"Мы "асуджаны на суверэнітэт",
асуджаны жыць асобна,
нармальна. І гэта не залежыць
ад таго, ці выпаліся ў Варшаве,
ці паспелі пахмяліцца
ў Крамлі..."

ДЛЯ ТАБ...

З Новым 1998 годам!

СУСТРЭЧЫ

Нацыянальная культура знойдзе падтрымку

Напярэдадні Новага года, 29 снежня, адбылася сустрэча Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Лукашэнкі з прадстаўнікамі творчай інтэлігенцыі. Прэзідэнт на сустрэчы прадстаўляў Прэзідэнта, адказнага за дзяржаву носьбіта ўлады. Прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі ў пераважнай колькасці прадстаўлялі тое, што кожны сам па сабе прадстаўляе.

Прэзідэнт павіншаваў прысутных з надыходзячымі святамі, выказаў падзяку за працу. Разам з тым Прэзідэнту, як даволі хутка стала зразумела з ягонага ўступнага слова і наступных заўваг і каментарыяў амаль да кожнага выступлення, хацелася б ад прысутных здабытку значна большага за той, які ёсць і значыцца сёння ў іх творчых дасягненнях: лепшых кніг, лепшай музыкі, лепшых фільмаў... Пажаданням гэтакім, зразумела, ні ў чым не запарэчыш, бо ў культурным жыцці краіны сапраўды назіраецца працяглы зацішак. Прысутным тым не менш справядліва хацелася б большага за ўжо дасягнутае і за тое, чаго мяркуецца дасягнуць: матэрыяльнага боку існавання культуры краіны з тых, хто браў слова.

Прэзідэнт з разуменнем паставіўся да гэтай праблемы і падкрэсліў, што эканамічнае і палітычнае становішча ў краіне стабілізавалася, таму сёння ў дзяржавы ёсць магчымасць надаць прыярытэтную ўвагу развіццю нацыянальнай культуры, на распрацоўку праграмы якой выдзелены ўжо істотныя сродкі. Дзяржава будзе падмацаць статус творчых людзей, клапаціцца пра тое, каб сапраўдны талент атрымліваў належнае ўзнагароджанне за сваю працу. Мяркуецца для такіх асоб стварыць Прэзідэнцкія гранты. Будзе заснаваны і спецыяльны фонд па падтрымцы культуры і мастацтва. Для гэтага дадаткова да бюджэтных сродкаў выдзелена 60 мільярдаў рублёў, людзям мастацтва не спатрэбіцца шукаць для сваіх праектаў сараў сярод прыватных фірм. Толькі б зробленае імі мела значэнне, якасць, бо пакуль што не заўсёды дзяржаўныя на плённа.

СВЯТЫ

Гучыць на ўсю краіну!

І не толькі на Беларусі — за межамі краіны можна пачуць гэты калектыў ды галасы ягоных салістаў. Калі, вядома, рэгулярна слухаць радыё. Таму што менавіта слухачы эфіру — галоўная (і неабсяжная) аўдыторыя інструментальнага ансамбля Белтэлерадыёкампаніі. Нядаўна ў Дзяржаўным маладзёжным тэатры эстрады адбыўся канцэрт гэтага калектыву, прымеркаваны да 65-годдзя з дня ягонага заснавання.

Падчас вечарыны згадаліся імяны Сямёнава, Жыхарава ды Смялкоўскага, Халшчанкова ды Валасюка — музыкантаў розных

пакаленняў, колішніх кіраўнікоў ансамбля, на чале якога сёння Аляксандр Арабей. Гаварылася пра шырокі размах рэпертуар. Вядомы ў музыканцкім асяроддзі "КІА" (камерна-інструментальны ансамбль) яшчэ і лідзіруе па колькасці запісаў, зробленых у радыёстудыі. Тут і экзатычныя рэгтаймы, і апрацоўкі жартоўных найгрышаў, і лірычны "Вальс" Глазунова, і полечка беларуская... А колькі твораў, выкананых у чуйным партнёрстве з салістамі!

У той вечар імі былі спявачкі Ніна Кавалёва, заслужаныя артысткі Беларусі Ганна Радзько,

Алена Рамашкевіч, маладая цымбалістка, лаўрэат міжнароднага конкурсу Вераніка Дабрыніна. Зрэшты, што ды як было ў той урачысты вечар, дазнаецца нават той, хто не патрапіў на канцэрт. Бо тэлебачанне ўсё спраўна запісала і неўзабаве прэзентуе глядачам.

А на лімаўскіх здымках таксама засталіся імгненні імпрэзы: інструментальны ансамбль Белтэлерадыё; вядомая выканаўца нашых народных песень Ніна КАВАЛЁВА.

С. Б.
Фота А. МАЦЮША

ФЕСТИВАЛІ

Калядуе "Sonorus"

Гарадскія ўлады, мінскі касцёл святых Сымона і Алены (Чырвоны) тэатр "Анёл" наладзілі харавае фест. Штодзённы аб'явілі аб стварэнні

Галоўна гучыць на ўсю краіну! — зачытаў беларускі музыкант, і 25 снежня артыстамі з'явіліся тут сапраўды арыгінальныя святочную праграму. "Нясвіжская імша" А. Загучала створаная паводле нотных рукапісаў на Шымкевіча. Гучала ініцыюскага "Да Маці" з малітоўніка

прыгожая і такая зразумелая музыка! "Sonorus" працягвае калядаваць. Па запрашэнні Магілёўскай абласной філармоніі хор і аркестр пад кіраўніцтвам А. Шымкевіча адкрые сваёй беларускай праграмай тамтэйшы калядны музычны фестываль. А назаўтра дасць канцэрт у Бабруйску. Потым трэба ўключацца ў свецкае жыццё: "Sonorus" удзельнічае ў канцэртнай праграме чарговага з'езда беларускіх кампазітараў, рыхтуе да выканання шэраг новых і ўжо знамых хараваых партытур.

С. Б.

У ЦЕНЮ ХВОЙ

ціскных складоў. Таму з чыста фармальнага пункту гледжання перакладаць лягчэй (не атрымлівацца метрычных канонаў), але гэта

Дух Адраджэння

Здаецца, зусім нядаўна ў Доме літаратара адзначаўся выхад самага стара часопіса "Роднае слова", а зьнешні за сёлетні год пазначыўся як 121-ы. Вядома, зусім не а з'яўляецца падставай яшчэ адзін разгадаць добрым словам выданне, якое даўно стала сваім для аматараў беларушчыны, прыхільнікаў нацыянальнага Адраджэння, а не толькі для настаўнікаў, выкладчыкаў сяродніх школ, на каго "РС" у першую чаргу разлічана і, як вядома, першыя сэрцаю нумароў якога выходзілі пад назвай "Беларуская мова і літаратура ў школе". Ёсць прычына іншая, больш важная: у студзені спайняецца дзесяць гадоў з дня выхаду першага нумара часопіса.

Дзесяць гадоў для выдання падобнага профілю — нямала. Асабліва, калі прыняць пад увагу той факт, што за гэты час у жыцці нашага грамадства шмат што змянілася. І часопіс, зразумела, мусіў адпаведным чынам рэагаваць на ўсе змены. І, канечне ж, рэагаваў.

Але галоўнае, што ўзнік ён на першай хвалі нацыянальнага Адраджэння і што зерне з самага пачатку ў рэдакцыйныя засеі засыпалася адборнае, можна сказаць, злітнае, якое давала дружныя ўсходы. Ужо ў нумары-першыні з'явіліся матэрыялы, якія і сёння не страцілі свайго вартасці і значнасці. Найперш гэта публікацыі, прысвечаныя 150-годдзю з дня нараджэння Кастуся Каліноўскага. Дарэчы, з першага нумара і намеціўся гэты накірунак "РС" — асэнсаванне не толькі з'явы

літаратуры, а і культуры, мастацтва ўвогуле. А яшчэ — рабіць усё магчымае, каб на гэтай ніве менела "белых плям".

Канечне, з цягам часу асобныя рубрыкі зніклі, з'явіліся новыя. Але нязменным быў, ёсць і застаецца дух "Роднага слова". І ў гэтым лёгка ўпэўніцца, разгарнуўшы кожны яго нумар. Абавязкова ўбачыш нешта цікавае ў раздзелах "Філалогія", "Культура Беларусі", "На ростанях". Абавязкова спаткаеш адкрыццё чагосьці новага ў рубрыках "Анталогія беларускага рамана", "Літаратурныя ветразы"...

"Роднае слова", хоць гэта і навукова-метадычны часопіс, трэба чытаць літаральна ўвесь — ад першай да апошняй старонкі — бо нават розныя метадычныя распрацоўкі, якія маюць сваю спецыфічнасць, у ім не адштурхоўваюць. Яны таксама дазваляюць глыбей пранікнуць у свет творчасці пэўных пісьменнікаў, лепш зразумець іх асобныя творы ці, зноў жа, далучыцца да нацыянальных культурных набыткаў у цэлым.

З гадамі абнавіўся рэдакцыйны калектыў часопіса, прыйшлі ў яго новыя людзі — маладыя, энергічныя. Але на чале калектыву застаецца адзін і той жа чалавек: з дня заснавання "РС" яго галоўным рэдактарам з'яўляецца Міхась Шавыркін. Менавіта дзякуючы яму часопіс і стаў такім, якім ёсць. А якім ён ёсць, лёгка ўпэўніцца, разгарнуўшы яго свежы нумар.

Наталля ФЯДОТАВА

З жыцця Дзядоў Марозаў і Снягурак

Ці не для кожнага артыста Новы год азначае... вялікае пераапраананне. Апошні час і ў калядных строі, у калядных маскі; але найперш — у Дзеда Мароза і Снягурку. Пасля вялікага маскарэаду па садках, школах, уласных тэатрах і яшчэ па шмат якіх мясцінах раней адзначалі трынаццатае студзеня — Стары новы год, акцёрскі, як вялікае збавення ад вакацыйных спектакляў, ажно трох на дзень. Цяпер па-рознаму...

Свой насампершы сапраўдны сямейны Новы год Зоя Белыхвосцік і Аляксандр Гарцуеў, знаныя купалаўскія акцёры, памятаюць снежным-снежным. Такім, што малады муж ад радасці кінуўся ляпіць снежных баб, а маладая жонка потым іх... маляваць. Не размалёўваць, а маляваць. Акварэллю. Тая, на якую напачатку вяночак з галля, так і засталася напамінам пра снежнае шчасце трынаццігадовай даўніны...

Валя Гарцуева, таксама купалаўка (купалаўка найменшая, бо выходзіла ўжо на сцэну ў спектаклях), памятае сябе на Новы год Сняжынкай і Снягуркай (як мама). У дзіцячым садку было на ранішніку: Валя расказвала верш пра Дзеда Мароза, у якога вочы татавы, і ўважліва разглядала садковага Дзеда Мароза. "І ведаеш, мама, у яго вочы былі напраўду татавы, шэрыя, вясёлыя," — дзялілася дома. Тата тым часам ліхаманкава змываў з сябе рэшту грыму: дочухну не падманеш, дзе не ўбачыла, там адчула. Адчула, што вершы і праўда жыцця раптоўна сунулі на адным, асобна ўзятым ранішніку...

Такіх Дзедаў Марозаў Гарцуеў пераіграў тузін і паўтузіна. Як Белыхвосцік — сваіх Снягурак. Так і даігралася два гады ўжо не бярэ ўдзелу ні ў якіх казках. На сцэне. Затое летась на Новы год ладзілі з дачкой лялечны тэатр. Самі шылі, самі размалёўвалі, ватай напхвалі, ролі для ватовых стварэнняў пісалі. І распісалі заднікі, якія раз-пораз мяняліся ў лялечным спектаклі хатняга тэатра. Радзіна была ў захваленні. З таго часу навагодняе лялечнае

нават і прэзідэнт банка! законы, ры- нялі і

прадстаўленне ў сям'і Белыхвосцікаў-Гарцуевых паменавана мастацкай сама дзейнасцю сям'і купалаўскага тэатра...

Зоі Белыхвосцік, якая якраз напярэдадні каталіцкага Нараджэння Хрыстова збівала тэмпературу і лекавала з'вязкі (адыграўшы "Тутэйшыя", "Крывавую Мэры" ды "Знайсіці Элізабэт"), хацелася б сустрэць Новы год не дома. А, скажам, у лесе. Або ў Японіі. І не Снягурку, а якую Бабу Ягу сыраць, — так і характарна, і весела, і можна шмат працытаваць са сваіх гераней ды геранек. З гадамі нават Новы год робіцца ўсё больш банальным: ёлка, стол, пада-

рункі... Падарункі, якія яна хавае з дачкой ад таты і з татам — ад дачкі. Сабе не пакідае ніякіх сюрпрызаў...

Зрэшты, навагодні сюрпрыз можа заставацца за мужам, за партнёрам па купалаўскай сцэне, за рэжысёрам, як выявілася — за Аляксандрам Гарцуевым. Магчыма, ён расстараецца і для публікі, — новая пастаноўка, падобна, ім ужо прыдумваецца і ролі ўжо размеркаваны...

Ж.Л.

Фота Генадзя ЖЫНКОВА, "Культура"

ВЫСТАВЫ

Плынь часу

У Галерэі сучаснага мастацтва "Шостая лінія" экспануецца выстава графікі польскай мастачкі Гражыны Гурскай "Плынь часу". Арганізаваў гэтую выставу Польскі інстытут у Мінску. Мастачка скончыла Вышэйшую школу прыгожых мастацтваў у Гданьску, зараз працуе ілюстратарам. Сёлета брала ўдзел у Міжнародным Шагалаўскім пленары ў Віцебску. Магчыма, гэтая акалічнасць і паўплывала на тое, што зараз творы Гурскай экспануюцца ў Мінску.

У іх мастачка скарыстоўвае нетрадыцыйны для графікі (у нашым разуменні) выяўленчыя сродкі. І досыць цяжка вызначыць, ці гэта стыхійны пошук, ці эстэтычная канцэпцыя; ці гэта эскіз, ці закончаны твор.

Гэта выстава — першая акцыя, якую ў Мінску праводзіць новы дырэктар Польскага інстытута Томаш Нягодзіш. У студзені будзе выстава "тэйп-арта" А. Віснейскага, у лютым — "Польская картаграфія",

у сакавіку — фотавыстава. У Томаша Нягодзіша, наколькі я разумею, ёсць жаданне аднавіць польска-беларускія кантакты ў галіне культуры хаця б на тым узроўні, які быў да развалу СССР і паразы камунізму ў Польшчы. Задача даволі складаная, калі ўлічыць, што палякі крыху спазніліся. Час, калі Польшча была для нас вакном на Запад, адышоў у нябыт. За некалькі гадоў незалежнасці Запад сам прыйшоў у Беларусь. Я маю на ўвазе культурніцкія акцыі, якія ладзяць у нашай краіне Германія, Францыя, Італія, Брытанія (асабліва я адзначаю бы нямецкі культурны цэнтр імя Гётэ).

Сёння Польскаму інстытуту ў Мінску давядзецца працаваць ва ўмовах канкурэнцыі. Аднак беларуска-польскае супрацоўніцтва ў культурнай галіне, безумоўна, мае перспектывы. Бо стагоддзі агульнай гісторыі ў агульнай дзяржаве — Рэчы Паспалітай — не забыліся, не забудуцца.

Н.Ф.

ІМПРЭЗЫ

Тата, мама, Я...

Сям'я, па народным тлумачэнні, "сям'ера я", тая часцінка роду, дзе чалавек адчувае сябе найбольш патрэбным, любімым, моцным; усе члены гэтай маленькай суполкі адлюстравваюцца адзін у адным кожны здабывае гонар астатнім, а поспех ці параз аднаго адбіваюцца на ўсіх. На думку матэрыялістаў, сям'я — міні-грамадства, і размеркаванне роляў у ёй нечым прыпадабняецца да агульнасацыяльнай структуры. Што ж да ідэалістаў, дык яны лічаць сям'ю асвечаным богам саюзам людзей, і любоў, што аб'яднала гэтых людзей, — дэміургам, здольным стварыць свой даўны свет.

Так, азначэнняў можа быць колькі заўгодна. Пэўна, і ладжыцца ў кожнай сям'і свой, гэтаксама як традыцыі і фамільныя святы. Стварыць жа свята для ўсіх быў прызначаны ІІ Рэспубліканскі фестываль сямейнай творчасці, што

напрыканцы мінулага года адбыўся ў старажытным Слоніме.

З'ехалі сюды больш за 50 сем'яў з усіх рэгіёнаў Беларусі (праўда, найбольш прадстаўнічую дэлегацыю даслала Гродзеншчына, і прапанаваная ёй праграма выгодна адрознівалася зладжанасцю і досыць высокім узроўнем выканаўцаў). Узрос удзельнікаў вагаўся ў межах ад чатырох да 80 гадоў, а рэалізоўвалі яны сябе ў самых розных жанрах мастацтваў: танцах, песнях, сумесным музычэрэванні, народных мастацкіх рамэствах, і нават у такім незвычайным жанры, як пекарская скульптура. Што толькі не гучала са сцэны ў тыя снежаньскія перадкалядныя дні: народныя слевы, раманы, прыпеўкі, джаз, эстрада, класічная музыка!

Фестываль урачыста адкрыўся "Радаводам пад Новы год", а гонар запаліць сімвалічны агонь фестывалю (ці сямейнага ачага) выпаў

сям'і Ксяндзовых. Гэтая цудоўная пара слонімаў разам ужо паўвека. Час і месца для вялікай імпрэзы былі абраны невыпадкава. Новы год — свята сямейнае, ды ўвесь сцэнічны антураж быў вытрыманы ў навагодняй стылістыцы: ёлка, упрыгожаная шарамі, гірлянды шарыкаў і каляровых лямпачак, надзьмутыя снежавікі і дзяды марозы... А ў канцэртнай праграме былі і калядкі, наладжаныя прафесійнымі і самадзейнымі артыстамі, і невялікае карнавальнае шэсце. Гаворачы ж пра месца сустрэчы, старшыня Слонімскага гарвыканка ахарактарызаваў свой горад, як "трэці ў вобласці па колькасці насельніцтва, другі — па плошчы, і першы — па гасціннасці і шыраце душы".

І сапраўды, зала Слонімскага РДК вітала ўдзельнікаў фестывельнага цэпла, а падчас гала-канцэрта нават не ўвабрала ўсіх жадаючых. Апроч выступаў у Слоні-

ме, артысты паказалі сваё майстэрства на канцэртных пляцоўках раёна, у вясковых клубах і дамах культуры.

Адзначым, што значная частка выступоўцаў — сем'і культурна-работнікаў. І хаця "прафесія гэта сёння не ў модзе", а спяваў адзін з такіх калектываў, не можа не радаваць увага да гэтых сем'яў. Прыгадайце, як за савецкім часам ушаноўвалі дынастыі рабочых і механізатараў, трошкі менш — настаўнікаў ці ўрачоў, а пра артыстаў узгадвалі звычайна ў кантэксце: "Зноў свайго прапхнуў". Хаця няўжо не натуральна, што дзіця наследуе сваім бацькам-мастакам ці спевакам? Увогуле, як цудоўна, калі дома ёсць і свой кампазітар, і паэт, і саліст — патэнцыйная "зорка"!

Ну а калі ў сям'і нават не адна "зорка", а цэлае сузор'е артыстаў, ёй варта па-добраму пазайдросціць. Менавіта такімі паказалі сябе сем'і Парфенчыкаў з Лідскага раёна, Кавалевых з Сянна, Гулай з Гомеля, Брылей з Іванаўскага раёна, Старавойтавых з Магілёва і многія іншыя.

Бліжэй пазнаёміцца з некато-

рымі з іх можна было на майстэрні сямейнай творчасці, якую правёў галоўны спецыяліст у праўленні ўстановаў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры А. Скарына.

Вызначыцца з узнагародамі журы было надзвычай цяжка, і дыскусія працягвалася ледзь не да раніцы. Дый як абмінуць каго-небудзь, калі кожная сям'я прадманствала сваю адметнасць і унікальнасць свайго мастацтва! Урэшце вырашылі "месцы" не размяркоўваць, а абмежавацца прысуджэннем званняў "лаўрэат" і "дыпламант фестывалю" па некалькіх намінацыях (народныя мастацкія рамэсты, харэаграфія, інструментальная музыка, традыцыйнае мастацтва і г. д.). Каштоўны ж прызы атрымалі ўсе ўдзельнікі імпрэзы.

Застаецца дадаць, што лаўрэаты і дыпламанты ІІ фестывалю сямейнай творчасці будучы прымаць удзел у заключных мерапрыемствах Першага фестывалю народнай творчасці Беларусі "Беларусь — мая песня", якія адбудуцца ў ліпені 1998 года ў Мінску.

Ірына БАРАВАЯ

На Маскву спадзявайся, а...

Так, дапамагчы могуць толькі дома. Менавіта так сталася з перакладам рамана народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна "Злая зорка" (аўтар перакладу на рускую мову — Таццяна Шамякіна). Даць яму жыццё ў Маскве ў свой час выказала жаданне выдавецтва "Советский писатель". Ды хутка насталі іншыя часы і разам з распадам СССР перастаў існаваць і "СП". Праўда, неўзабаве з'явілася новае выдавецтва з тым жа грыфам "СП" — "Современный писатель". У Івана Пятровіча, калі даведаўся пра гэта, зноў узнікла спадзяванне, што ягоная "Злая зорка" усё ж пабачыць свет. Аднак ішоў год за годам, а зрухаў — ніякіх. Нічога не заставалася І. Шамякіну, як "стукацца" ў беларускія выдавецтвы. З разуменнем паставіліся ў "Юнацтва", і цяпер рускамоўныя чытачы могуць пазнаёміцца з гэтым творам пісьменніка, у якім, як вядома, асэнсоўваюцца чарнобыльскія і паслячарнобыльскія праблемы.

Мастацтва не прадаецца, прадаюцца творы

У галерэі "Жыльбел" праходзіць выстава пад назвай "Навагодні калейдаскоп". У ёй бяруць удзел жывапісцы з Мінска — Уладзімір Кожух, Аляксандр Дзямідаў, Анатоль Кузняцоў, Васіль Касцючанка, Аляксандр Суша, Уладзімір Шапялевіч, а таксама Віктарыя Загнетавіч з Гародні. Гледачу прадстаўлены шырокі спектр стыляў. Ад абстрактна-каларыстычных кампазіцый да фігуратыўнага жывапісу. Ад змацьянальнага ўспрымання свету да "умозрительных" пабудов. Творы з выставы можна набывць, як дарэчы, і ўсе, што экспануецца ў "Жыльбеле". Ёсць тут творы на ўсе густы, няма толькі безгустоўных.

П.В.

Тамяць — катэгорыя маральная

Як бы мы ні перасэнсоўвалі сваё мінулае (а гэта справа патрэбная), ніяк не застаецца павага да тых, хто ў цяжкі час са зброяй у руках абараняў Радзіму. Асабліва, калі гэта былі людзі высокага гераізму і асабістай адвагі. А да іх належаў і Павел Галавачоў — адзін з чатырох беларускіх воінаў, які ўдастоены двойчы ганаровага звання Герой Савецкага Саюза. Павел Якаўлевіч прайшоў слаўны баявы шлях ад радавога да генерала. У гэтыя дні выдатнаму сыну Бацькаўшчыны споўнілася 80 гадоў. У сувязі з юбілеем у Дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны створана экспазіцыя, прысвечаная П. Галавачову. Адкрываецца яна скульптурным партрэтам героя, выкананым вядомым нашым скульптарам Сяргеем Вакарам. Ёсць мажлівасць пазнаёміцца з ордэнамі і медалямі, якія пасля смерці Паўла Якаўлевіча родныя перадалі ў музей, яго асабістымі рэчамі. І, канечне ж, са шматлікімі здымкамі і матэрыяламі, з якіх можна даведацца, што ў гады Вялікай Айчыннай вайны П. Галавачоў зрабіў 450 баявых вылетаў, удзельнічаў у 125 паветраных баях, у час якіх асабіста збіў 31 фашысцкі самалёт.

Запрашае Дом літаратара

14 студзеня адбудзецца прэм'ера дакументальных фільмаў "Конь гуляў на волі" і "Крэва", пастаўленых на студыі "Летапіс". 21 студзеня пазычны тэатр "Зніч" запрашае на сустрэчу з Сяргеем Грахоўскім. Спектакль называецца "У час узлётаў і ў пару крушэнняў..."

Аматыры сатыры і гумару могуць наведваць 28 студзеня творчую вечарыну пазасатырыка, парадыста, мовазнаўца, крытыка Георгія Юрчанкі.

Усе згаданыя мерапрыемствы пачынаюцца а 18 гадзіне.

На сумесным пасяджэнні секцыі прозы і секцыі крытыкі і літаратуразнаўства 20 студзеня будуць абмеркаваны пераклады беларускай прозы на старонках часопіса "Нёман".

22 студзеня засядае ваенна-шэфская камісія. Сумесна з прадстаўнікамі Дзяржкамітэта пагранвойскі Рэспублікі Беларусь будуць абмеркаваны пытанні правядзення Рэспубліканскага конкурсу на лепшы літаратурны твор, прысвечаны жыццю пагранічнікаў.

29 студзеня збіраецца секцыя літаратуры для дзяцей і юнацтва.

Гэтыя мерапрыемствы пачынаюцца а 15 гадзіне.

ЮБІЛЕЙ

У снежні споўнілася 75 гадоў з дня выхаду першага нумара часопіса "Польмя". Чамусьці гэты юбілей не быў так шырока адзначаны грамадскаю, як, скажам, 50-годдзе, 60-годдзе, 70-годдзе старэйшыны сярод нацыянальных літаратурна-мастацкіх выданняў. Магчыма, сёй-той палічыў, што 75 гадоў — не такая ўжо і "круглая" дата. Магчыма, былі іншыя прычыны. Але не іх трэба высвятляць, а — згадаць добрым словам выданне, якое служыла, служыць і, спадзяёмся, будзе служыць справе беларускасці, справе Адраджэння, прапагандуючы на сваіх старонках усё лепшае, што ствараецца нашымі пісьменнікамі цяпер, а таксама вяртаючы з небыцця творы, напісаныя раней і незаслужана забытыя, закранаючы розныя аспекты нацыянальнай гісторыі, развіцця мастацтва, культуры.

"Польмя" будзе свяціць!

НА ПЫТАННІ АЛЕСЯ МАРЦІНОВІЧА АДКАЗВАЕ ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР ЧАСОПІСА "ПОЛЬМЯ" СЯРГЕЙ ЗАКОННІКАЎ

— Сяргей Іванавіч, 75 гадоў для выдання — час немалы. Такія змены за гэты час адбыліся ў жыцці грамадства, а "Польмя" як "свяціла" ярка, так і працягвае гэта рабіць. Як кажуць, нягледзячы ні на што — на ўмовы спрыяльныя, на ўмовы неспрыяльныя...

— Сапраўды, "Польмя" — адно з самых старэйшых літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных выданняў на ўсёй тэрыторыі былога Савецкага Саюза ці сённяшняй СНД. 75 гадоў жыцця для такога часопіса — лёс унікальны! І самае галоўнае, што пры ўсіх варункх, часам амаль пагібельных, пры ўсіх выдатках, нярэдка даволі значных, ён быў важным духоўным асяродкам Беларусі, прыпулкам для самабытнага, таленавітага слова ўсяго нашага жыцця, падвышэнне духоўнай моцы народа, шматгранная асветніцкая місія часопіса застаюцца нязменнымі.

— І ўсё ж, скажу так, чым адметнае "Польмя"... Сяргея Законнікава?

— Часопіс робіцца намаганнямі аўтарскага актыву, усяго калектыву рэдакцыі. Я з вялікаю павагаю і ўдзячнасцю стаўлюся да прапаноў, ідэй, ініцыятыў кожнага супрацоўніка, членаў рэдакцыі. А сэнс пытання — зразумелы. Сапраўды, галоўны рэдактар не толькі вызначае стратэгічны накірунак, тактыку, але і канчаткова фармуе кожны чарговы нумар часопіса, за ім — апошняе слова. У мяне за плячамі адзінаццаць гадоў рэдактарства, 130 кніжак "Польмя". І за ўсё, што зроблена, я, як кажуць, адказваю галавою. Не мне судзіць пра тое, якім стаў часопіс. На гэта ёсць крытычная думка спецыялістаў, чытацкага ацэнка. Я высокая ацэнка і шаную працу маіх папярэднікаў, такіх былых галоўных рэдактараў "Польмя", як, скажам, Максім Танк. Але хачу зазначыць, што пазней — у сямідзесятых і першай палове васьмідзесятых гадоў — на часопісе ляжаў выразаны адбітак не толькі зашоранасці і скаванасці тагачаснай сістэмай, але і нейкай застыгласці, статычнасці. Ён быў падобны на зборнік інструкцый: блок да блока, або, калі прыбегнуць да больш далёкай асацыяцыі, на кладку сцяны без раствору: проста клалася цагляна на цагляну. Мне хацелася, каб часопіс стаў цэльным, жывым і дзейсным арганізмам, каб ён не распаўся на часткі, каб галоўная ідэя аб'ядноўвала і, як страла, пранізвала ўсё, што змешчана ў яго вокладках. А такая ідэя на нашай зямлі выплывалася не адно стагоддзе — Беларусь мае права на дзяржаўнасць, а яе народ павінен стаць свабодным, роўным паміж роўнымі, каб сцвердзіць сябе ў гэтым свеце. Пра гэта марылі, за гэта змагаліся і паклалі галавы тысячы лепшых сыноў і дачок Беларусі, і ў першую чаргу — пісьменнікі, вучоныя — сапраўдныя патрыёты Айчыны, дзякуючы якім, хоць і знямогла, і затапаная, але яшчэ дыхае наша нацыя, яшчэ мае шанц адраджацца.

Хочацца думаць, што пастаўленая мэта дасягаецца. Сёння "Польмя" — тое выданне, дзе кожны чытач можа знайсці нешта сваё, якраз яму патрэбнае, дзе высокамастацкія навінкі ва ўсіх жанрах прыгожага пісьменства падсвечваюцца спадчынай, гістарычнымі матэрыяламі, архіўнымі дакументамі, дзе арганічна спалучаюцца інфарматыўнасць, публіцыстычнасць з грунтоўным, прафесійным аналізам не толькі літаратурнага, духоўнага, але і палітычнага, эканамічнага і сацыяльнага жыцця Беларусі ў рэтраспекцыі і перспектыве, у суадносінах да еўрапейскага і сусветнага вопыту.

— Тыраж "Польмя", як быццам, не такі і вялікі, але, што, думаецца, важна, ён больш-менш стабільны. І гэта ў нашых не вельмі спрыяльных для справы беларускасці ўмовах...

— Што і казаць, час для нас, як і для ўсіх беларускамоўных выданняў, нялёгкі. Але на працягу бягучага года тыраж "Польмя" быў адным з самых высокіх сярод роднасных часопісаў — амаль 5 тысяч экзэмпляраў. А ў чацвёртым квартале падпіска вырасла больш чым на 2 тысячы. Ведаю, што гэта адбылося пры падтрымцы настаўнікаў, выкладчыкаў, якія зрабілі свой выбар на карысць "Польмя". Ім наша шчырая ўдзячнасць!

Улічваючы пастаянны рост цэнаў, татальную інфляцыю, тое, што жыццёвы ўзровень людзей катастрафічна падае, што кожная сям'я думае цяпер толькі пра адно — як пракарміцца, разлічваць на высокую запатрабаванасць літаратурных выданняў, кніг, як гэта было раней, не выпадае. Нават часопіс "Новый мир", які меў калісьці тыраж 1 мільён 200 тысяч экзэмпляраў, сёння апусціўся да васемнаццаці тысяч. А ён жа распаўсюджваецца па такой вялікай дзяржаве, як Расія, і па ўсёй тэрыторыі СНД.

Зазначу яшчэ, што ў заможных, стабільных краінах Заходняй Еўропы — Германіі, Францыі, Італіі, дзе мне давалося быць і цікавіцца выдавецкай справай, сур'ёзныя літаратурныя часопісы выходзяць тыражом 2-3 тысячы экзэмпляраў. І гэта лічыцца нармальным.

Не выключаю, што ў наступным годзе тыраж часопіса ў параўнанні з чацвёртым кварталам бягучага зменшыцца. Але ў "Польмя" ёсць свой пастаянны чытач, які ведае цану сапраўднай літаратуры і не прывяе сувязі з намі. На яго і спадзяёмся.

— Якімі новымі цікавымі творамі "Польмя" парадзе чытачоў у гэтым годзе?

— Проза будзе прадстаўлена новымі творамі Васіля Быкава, Янкі Брыля, Івана Шамякіна, Анатоля Кудраўца, Віктара Казько, Віктара Карамазова, Вольгі Іпатавай, Святланы Алексіевіч, Алеся Петрашкевіча, Генрыха Далідовіча, Уладзіміра Бутрамева, Леаніда Калодзежнага. Новыя пазычаныя нізкі часопісу прапанаваў Рыгор Барадулін, Анатоль Вяціцкі, Васіль Зуёнак, Сяргей Грахоўскі, Раман Тармола-Мірскі, Мікола Мятліцкі, Фелікс Баторына.

У раздзеле "Старонкі нашай гісторыі" будзе надрукаваны дыярыш Яна Уладзіслава Пачобута-Адланіцкага. Спадзяёмся, што чытачы з цікавасцю азнаёмяцца з дзённікамі Пімена Панчанкі, літаратурнай спадчынай Аркадзя Моркаўкі, з лістамі Юркі Віцьбіча да Пятра Глебкі, з матэрыяламі пад пастаянай рубрыкай "Культура мовы". Усё пералічыць немагчыма, ды гэта і няварта рабіць. Лепей чытаць сам часопіс.

— Але ж "Польмя" ва ўсе часы, няхай, праўда, і не так актыўна, як "Маладосці" ці "Першацвет", адкрывала і новых аўтараў. У 1998 годзе гэтая традыцыя будзе прадоўжана?

— Згодзен, што "Польмя" не часта адкрывае новыя імёны. Такая спецыфіка нашага выдання — знаёміць чытачоў з самымі лепшымі набыткамі айчынай літаратуры і літаратур замежжа. Каб падняцца на пэўную вышыню, малады аўтар павінен назвацца вопыт, не адзін год настойліва і самааддана працаваць. Аднак, магу запэўніць, што ніводзін таленавіты чалавек, які завітае з творамі ў "Польмя", не быў абыдзены ўвагаю. Дэбюты на старонках часопіса — рэч не экзатычная. Не будзе выключэннем і 1998 год.

— Пра што вы марыце, як галоўны рэдактар галоўнага літаратурна-мастацкага часопіса Рэспублікі Беларусь?

— Думаецца і марыцца пра многае. Як кажуць, марыць нікому не забаронена. Ды ведаю, што, на жаль, гэтым маім марам пакуль не суджана спраўдзіцца. Цешыць тое, што беларуская літаратура, нягледзячы на сённяшні маральны і матэрыяльны ўціск, жыве і радуе нас сапраўднымі творчымі уда-

чамі, высокімі дасягненнямі. Гэта бачна і па рэдакцыйным партфелі "Польмя". А засмучаюць надзвычай абмежаваныя фінансавыя і тэхнічныя магчымасці рэдакцыі для таго, каб своечасова данеслі створанае пісьменнікам да чытача, каб працаваць рытмічна, на поўную сілу. Пра што тут яшчэ казаць, калі зараз тры ці нават чатыры супрацоўнікі такуцца каля аднаго камп'ютэра, не маючы прасторы для рэалізацыі сваіх здольнасцей.

А таму мары мае самыя прыземленыя: мець элементарную матэрыяльна-тэхнічную

аснову, каб не марнаваўся творчы патэнцыял рэдакцыі. Калектыву не сядзіць, склаўшы рукі, праце, шукае, і пакрысе нешта знаходзіць. Наша лепта — пакрыццё выдаткаў, патрэбных для выпуску часопіса, на 25—35 працэнтаў. Нядаўна створаны і зарэгістраваны Рэспубліканскі літаратурна-мастацкі фонд "Гронка", які мае на мэце падтрымку часопіса "Польмя", а таксама, у перспектыве, дапамогу літаратарам у выданні іхніх кніг, арганізацыю самых розных карысных акцый.

— Як паэт...

— Мару пра тое, што зменшыцца цяжар неўладкаванасці і будзе выпадаць болей вольных хвілін, каб засяродзіцца над вынашаным душою. Зрэшты, і ў гэтых умовах за год удалося нешта зрабіць: ёсць новыя вершы, эсэ. Спадзяюся, як і кожны творца, што напісанае калісьці будзе выдадзена.

— Як чалавек...

— За пяцьдзесят адзін год жыцця я пабачыў і зведаў многае. Часам, задумваешся і дзівішся, як у гэты, не такі ўжо вялікі па мерках гісторыі, прамежак змагло ўмясціцца столькі ўзрушэнняў, пераменаў, паваротаў: апошнія гады сталінскага рэжыму, крушчоваўскага, брэжнеўскага, гарбачоўскага часы і сённяшняе бязладзіца. Аглядаючыся назад, цвёрда магу сказаць, што ніколі мы не жылі нармальна, па-чалавечы. Перад вачамі: мама, якая выстаяла цэлы дзень чаргу, каб купіць кавалак паркала на сукенку; хатулі з мукою, якія бацькі, адолеўшы пехатою 60 кіламетраў, прынеслі аж з Бачэйкава, каб спячы хлеба для нашай немалой сямейкі, і многае, многае іншае. Увогуле, усё наша жыццё прайшло ў чаргах па нейкую пайку. І само маё асабістае існаванне ўяўляецца мне некім адлучанай лагернай пайкай.

Шкада, што ў многіх людзей пад прэсам сённяшняга рэзруху прападае памяць, ім хочацца вярнуцца ў "заможнае" мінулае, схавацца ад нягода пад нейчым крылом.

У мяне такога жадання няма. Трэба верыць у свае сілы і ствараць. Радасна, што такая вера выпявае ў маладым пакаленні беларусаў. Праўда за імі! Я мару пра тое, што Беларусь, якая была часткай савецкай імперыі, а сёння з'яўляецца прахадным дваром, калідорам паміж Расіяй і Еўропай і ўцягваецца ў сумяцельныя саюзы, стане ўсё ж сапраўды незалежнай дзяржавай, каб будаваць сваё годнае, нацыянальна паўнакроўнае жыццё.

Я веру ў спраўджанне гэтых марай, веру ў будучыню Беларусі. Наша зямля і яе насельнікі пасля столькіх пакут, гвалту, здзеку і выпрабаванняў маюць права на лепшую долю. Шкада, што мяне ў тым часе не будзе, але, дай Божа, каб жылі ў ім не так, як мы, а па-людску, разумна, багата і шчасліва нашы нашчадкі.

У 85-м Аляксей Ануфрыевіч лёс пісьменніка "намаляваў" так: "Жыццё ўсё робіць для таго, каб мастак стварыў як мага меней. Спачатку шмат часу ідзе на тое, каб "прабіцца", каб цябе проста заўважылі і прызналі. Нарэшце гэты этап наступае. Цябе будуць ляпаць па плячы і гаварыць: "Малайчына!" Але хутка пачнуць шукаць у тавай творчасці такія моманты, дзе ты не так глядзіш на свет, не працягваеш традыцыі, нешта пастаянна парушаеш. Першае можна назваць агнём, другое — вадой. Але і гэта не самае страшнае. Пачынаюцца медныя трубы. Зараз ужо ўсе грахі, якія ты дапускаў, становяцца тваімі набыткамі. І далёка не аб'ектыўна. З'яўляюцца хвалебныя рэцэнзіі. Створаны аўтарытэт пачынае адмяжоўваць цябе ад аб'ектыўных стрэл. Пачынаюць браць інтэрв'ю, запрашаць на розныя сімпозіумы, семінары, сустрэчы з калегамі, фестывалі і г.д. І вось гэта перажыць вельмі складана. Гэта самае апошняе выпрабаванне. Яно адбірае самае каштоўнае — час..." Ну як было не пачаць з гэтага гаворку з пісьменнікам!

Аляксей ДУДАРАЎ:

"Мы перасталі быць месіямі!.."

— Прайшло ўжо 12 гадоў, і ці змянілася што, Аляксей Ануфрыевіч, у вашым пісьменніцкім жыцці? Якім вам зараз бачыцца "апошняе выпрабаванне"?

— Цудоўная цытата! Я не памятаю, дзе я гэта гаварыў, але гатоў паўтарыць яе і сёння даслоўна. Канешне, апошняе выпрабаванне для мастака, для творцы (а мы гаворым пра творцу, які ўжо нечага дасягнуў) — яно самае цяжкае. І тут справа не ў тым, што цябе могуць захаваць, што ты станеш пыхлівы. Мне гэта акурат ніколі не пагражала, бо ў мяне іншы характар... Але час не абмінуў і мяне: недзе напрыканцы 80-х—пачатку 90-х гадоў у маёй творчасці быў спад, гэта можна яшчэ прыгожа назваць "крызісам". Але я не супакоіўся... Хаця "трубы" яшчэ гучалі! Яны і дагэтуль бы гучалі, каб я нічога не рабіў! Мне здаецца, хто помніць сярэдзіну васьмідзесятых гадоў, — той мяне ніколі не забудзе... Дык вось і супраць "труб" жыццё дае забавенне — калі пачынае ўсё затухаць... Цябе элементарна пачынаюць забываць! Калі ў 85-м годзе "Радавія" атрымалі Дзяржаўную прэмію СССР, я хадзіў як Герой Савецкага Саюза! Ну і яны яшчэ гадоў пяць ішлі на сцэне, а потым сышлі — і гэта зусім аб'ектыўна... Людзі пачынаюць забываць. І калі чалавека гэта здавальняе — у рэшце рэшт у яго ўжо наладжаны дабрабыт, ён уваходзіць у розныя структуры (а гэта захоўваецца на доўга, калі ты актыўны ў грамадскім ці дзяржаўным жыцці), — дык ты можаш і да старасці жыць, маючы гэты капітал... Але я не з тых, мяне гэта абсалютна не задавальняе! Таму я працягваю працаваць, сціснуўшы зубы. І адношуся да гэтага, як філосаф: проідае!

— А яшчэ крыху пазней вы казалі: "Я стаўлюся да сябе цяжарна: пісаў, быў патрэбны, цяпер мне здаецца, што непатрэбен нікому. Пра што людзі гавораць: грошы — прадукты — жыллё. Ці ў адваротным парадку, але пра тое ж самае. Хто цяпер пытаецца, што напісаў Быкаў, Барадулін, Рэзанаў?"

— Так, гэта трохі пазней было: акурат 91-92-93 гады... Сапраўды, я цяпер не такі патрэбны. І не толькі я — ніхто! Хто б што ні напісаў, і справа не ў тым, што мы нічога не робім, — проста ў жыцці адбыліся перамены: вырасла нейкая маладая псіхалогія... Мы перасталі быць месіямі, як раней былі! Раней адно тое, што ты пісьменнік (і не важна: што і як ты пішаў!), стварала вакол цябе нейкі арэол. А зараз — не. Дарэчы, на Захадзе даўно гэта так было. А ў нас, у славян, з паганскіх часоў цягнулася такая традыцыя: калі чалавек меў нейкі талент — людзі, грамадства лічылі, што гэты чалавек мае сувязь з вышэйшымі сіламі, як жрэц. Таленту заўсёды пакланяліся... Але гэта праходзіць, нічога страшнага.

— Аляксей Ануфрыевіч, вы з'яўляецеся адным са старшынёў грамадзянскай партыі... Чаму вы пайшлі ў палітыку?

— Зараз ужо я не з'яўляюся старшынёў грамадзянскай партыі. Хаця я заўсёды да палітыкі ставіўся асцярожна, трымаў дыстанцыю. Я не быў членам камуністычнай партыі, нягледзячы на ўсе свае званні і рэгаліі (мне неаднаразова і прапаноўвалі ўступіць у яе, і настойвалі)... Але тут не ўтрымаўся! Кожная партыя заўсёды прыцягвае як мага больш "імянаў" — і ў гэтым нічога дрэннага няма. А я па складзе характару і па духу, і па мысленні — цэнтрый, я ведаю, што сярэдзінку нездарма празвалі "залатой" — і тая праграма, якая была ў грамадзянскай партыі, — яна мяне больш за ўсё задавальняла... Але зараз, ужо гады два, як я ад гэтага адышоў (мяне ўспамінаюць калі-нікалі, як вы, толькі намінальна). Ведаеце, я ніколі не разлічваў ні на якую палітычную кар'еру, тым больш, што каб быць сапраўдным палітыкам "о-го-го" што трэба мець і "о-го-го" на што трэба наступіць! Але, ва ўсялякім выпадку, я зусім не каюся: вопыт я атрымаў, і даволі вялікі.

— У годзе 93-м вы казалі: "Беларусь доўга чакала, і я дзякую Богу, што ў нас змены адбываюцца так спакойна. Ну няхай у нас жаданае наступіць на 50 гадоў пазней, нам жа хочацца сёння і каб усё адразу". Ці не здаецца вам, што з сённяш-

нім кіраўніцтвам змены ў нас ніколі не адбудуцца?

— Ну, гэта будзе супярэчыць нават дыялектыцы Гегеля: ніякае кіраўніцтва, ніякія аўтарытэты ход падзей змяніць не могуць! Ужо які быў магутны Савецкі Саюз, якая была магутная праваахоўная "карацельная" сістэма, разведка, КДБ — Саюз рассыпаўся, як картаны домик. Сказалі б мне за год да гэтага, што так будзе, я б расмяўся! І тут справа не ў Гарбачова і не ў гэтых трох "белавескіх зубрах", што прыйшлі, падлісалі нейкую паперу і развалілі Саюз!..

— Ну дык а што ж з Беларуссю?

— З Беларуссю што будзе? Як ні хацелі здаць яе суверэнитэту — нічога не атрымліваецца і не атрымаецца! Мы "асуджаны на суверэнитэту", асуджаны жыццём асобна, нармальна. І гэта не залежыць ад таго, ці выспаліся ў Варшаве, ці паспелі пахмяліцца ў Крамлі... А зараз нават пры жаданні інтэграцыі (а я нічога не маю супраць адсутнасці межаў) — не ўсё ўжо залежыць ад жадання Крамля! І гэты працэс будзе паглыбляцца і надалей. І, як ні здаўна, гэтаму будзе спрыяць і самы галоўны інтэгратор — наш прэзідэнт. Я веру, што Беларусь будзе незалежнай! І па Канстытуцыі, я ўжо некалі казаў па радыё, буду абараняць суверэнитэту да апошняй кроплі крыві.

— Я ведаю, што вы не любіце мітынгі... Дык якая форма палітычнага пратэсту вам падабаецца больш?

— Не тое што я мітынгі не люблю, але, калі я трапляю на мітынг — незалежна ад таго, "левы" ён ці "правы", — мяне пачынае трэсці, я адчуваю, што мая душа пачынае мітусіцца... Я ведаю, нешта адбываецца, але адбываецца нешта дрэннае, не боскае... Якая форма пратэсту?.. А якая форма пратэсту была ў хрысціян? У хрысці-я-я, я маю на

ўвазе дзве тысячы гадоў таму, калі іх раскрывалі, забівалі, выганялі, бэсілі? Яны што, браліся за палкі? Падпальвалі дамы? Яны цяперлі, маліліся і былі ўпэўнены ў тым, што за імі будучыня. І самае галоўнае — яны не ўдзельнічалі, нават за самы тлусты кавалак, "в мерзостях", менавіта па-руску — "в мерзостях"!.. Як палітычных, так і гаспадарчых і ва ўсіх іншых! Вось гэта, можа, самая моцная і небяспечная рэч для тых, хто няправую справу робіць... Я веру старым людзям, якія ваявалі, жылі ў камуналках, якія ўсё жыццё ні за што адрабілі і нічога за гэта не атрымалі. Вось ім я веру, што яны шчыра (!) падтрымліваюць гэтыя "мерзосты", і гэта не іх віна, гэта

на гэтым ваша "кінаэпапея" скончылася?

— "Белыя росы" — гэта не апошня мая стужка, яшчэ была стужка "Асеннія сны" — яе па "Вечару" зняў Ігар Дабралюбаў. Гэта фільм такі камерны, і прайшоў ён ціха, незаўважна... Пасля гэтага нічога не пісаў... А зараз — пішы не пішы, няма грошай здымаць. Вось з Пташук-ком мы зрабілі добры сцэнарый пра князя Вітаўта (дарэчы, на аснове п'есы, якая ідзе ў Купалаўскім тэатры), нават дамоўленасць нейкая з польскай студыяй была, але на гэта трэба вялікія грошы, якіх няма. Вось і ўсё.

— Скажыце, калі да вас прыйшло "жаданне стварыць Вялікага Сябе"?

— А таму нешта і атрымалася, бо ніколі ў жыцці ў мяне такога жадання не было! Я некалі казаў, што "муза" — гэта як вельмі цнатлівая жанчына: калі ты што-небудзь ад яе хочаш, яна, па-першае, адразу гэта адчуе, а, па-другое, — нічога ты ад яе не атрымаеш! А калі ты проста ёй як раб служыш, — яна табе дасць усё! Усё, аб чым ты нават і не марыў!

— Адам Глобус аднойчы праз прасу задаў вам пытанне такім чынам: "Драмабург Аляксей Дудараў, які з гонарам гаворыць, што ў сям і размаўляе па-расійску, пераклаў Шэкспіравага "Гамлета" на беларускую мову. Усё ясна. Але карціць запітацца: "Гамлет" перакладаўся з сямейнае мовы ці са старажытнаангельскай? Што вы яму адказалі?"

— Мяне зусім не цікавіць, на якой мове размаўляе са сваёй жонкай Глобус! І я дастаткова дарослы чалавек, каб на шпілечкі калючага хлопчыка не рэагаваць!

— Скажыце мне, калі ласка, як сталася, што вы, старшыня Саюза тэатральных дзеячаў і член Назіральнага Савета "Прыорбанка", не змоглі ў мінулым годзе дапамагчы Альтэрнатыву тэатру захаваць плошчу на вуліцы Веры Харужай?

— Ой, гэтае пытанне вельмі складанае. Не ўсё можа зрабіць нават і прэзідэнт банка! Цяпер усё дыктуець эканамічныя законы, рынак. Пытанне не ў тым, што проста ўзялі і выгналі бедны тэатр, як гэта здаецца знешне, а ў тым, што кожны месяц трэба было выплачваць тры тысячы долараў на ўтрыманне будынка. Спонсары ад іх адмовіліся, а ў банка пайшлі справы не так, як на пачатку 90-х гадоў. Горш стала. Вось і ўсё.

— Вы ўдзельнічалі як-небудзь у далейшым лёсе тэатра?

— А ён зараз знаходзіцца пад крылом нашага Саюза тэатральных дзеячаў, праўда, пад назвай ужо не Альтэрнатыва, а Малога тэатра. Я спадзяюся, што ён будзе існаваць і п'яна працаваць.

— "Я пастаянна незадаволены сабою, вечна пахмурны, а пахмурны чалавек не можа сябе любіць. Праўда, бываюць моманты, калі я сабе падабаюся". Калі гэтак бывае?

— Тады, калі працую, калі атрымліваецца. Калі не дазваляю сабе быць няшчырым, калі ў жыцці не трэба крывіць душой. А самае галоўнае — калі на душы спакойна... А спакойна на душы бывае тады, калі ты працуеш над ёю.

— Неяк вы прызналіся, што ў сваёй творчасці дрэнна адчуваеце жанчын. "Яны ў мяне такія, якімі я хачу іх бачыць..." Дык а як жа вы іх адчуваеце ў жыцці?

— Пакажыце мне мужчыну, які адчувае жанчыну, і я стану перад ім на калені... Але хутчэй за ўсё: хлусіць ён, сабака!

— Цудоўна! Аляксей Ануфрыевіч, скажыце, чым зараз займаеца ваш сын? Ён, я ведаю, ужо дарослы...

— Ён зараз вучыцца на першым курсе Акадэміі мастацтваў па жывалісе.

— ...І ў вас яшчэ ёсць маленькая дачка. Так?

— Ну ў першы клас пайшла. Алеса. Сем гадоў. Артыстычная, як кажуць у школе. Вельмі артыстычная.

— І апошняе маё пытанне. Мне неяк вельмі спадабалася вашае азначэнне сапраўднага мужчыны: "У першую чаргу, гэта чалавек "порядочны" і незалежны. Ён не павінен быць бедным, таму што быць такім — пошла". У якім узросце вы нарэшце адчулі сябе "сапраўдным"?

— Ну калі абмежаваць вызначэнне сапраўднага мужчыны толькі гэтымі двума пасыламі...

— Якое, дарэчы, абмежавалі вы самі!

— ...Тады мне было гадоў за трыццаць... Трыццаць адзін — трыццаць два. Тут справа не ў вялікім багацці, не ў раскошы і брыльянтах, а проста мужчына для сямі павінен стварыць нармальныя, годныя ўмовы існавання! На вялікі жаль, мала нас, тым больш па сённяшнім часе, сапраўдных мужчын!

Інтэрв'ю правяла Раіса МШАР

"Пегас" — у навагодні час

Напярэдадні Новага года пабачыў свет першы нумар літаратурна-мастацкага і навукова-публіцыстычнага часопіса "Пегас". А менавіта так ён названы невypadкова: выява Пегаса з'яўляецца зямлем-сімвалам Інстытута сучасных ведаў, які і стаў заснавальнікам выдання. Як вядома, гэта не першае ў нашай краіне выданне, што выпускаецца недзяржаўнай вышэйшай навучальнай установай. У прыватнасці, многія чытачы добра ведаюць "Гуманітарна-эканамічны веснік", "хросным бацькам" якога з'яўляецца Гуманітарна-эканамічны недзяржаўны інстытут. Але і ад "Весніка" (ды і ад іншых аналагічных выданняў) "Пегас" розніцца тым, што ён мае намер змяшчаць на сваіх старонках не толькі публіцыстычныя, навуковыя артыкулы, а і паэтычныя, празаічныя творы. А што гэта і на самай справе так, сведчыць нумар-першынец. У раздзеле "Паэзія" можна пазнаёміцца з вершамі В. Мішчанкі, М. Шупенькі, А. Шурпіна, У. Васіленкі, Г. Цурана, Ю. Гусева, В. Малагушы... Прозу прадстаўляюць творы Б. Стральцова (ён жа намеснік галоўнага рэдактара "Пегаса", а галоўны рэдактар — А. Шырокаў, першы яго намеснік — І. Сачанка), В. Ігнатвіча, В. Мельнікава, В. Ермяка, І. Лапківавай. Багаты і раздзел "Навука" — артыкулы П. Украінец "Грамадзянскае грамадства як сацыяльны праект", Я. Конева "Гістарычныя аспекты сацыяльна-эканамічнай інтэграцыі Еўропы", А. Наркевіча "Слова жывое, народнае... і іншыя. А ў "Публіцыстыцы" выступае І. Сачанка з падарожнымі нататкамі аб наведванні Германіі "Райнлянд-Пфальц — векапомная зямля". "Пегас" будзе выдавацца на двюх мовах — беларускай і рускай.

Пад адной вокладкай

Ажно адзінаццаць азбук прадстаўлены ў кнізе Аляксандра Дзеружынскага, выпушчанага выдавецтвам "Польмя". Кніга гэтак і называецца — "Азбукі". Па сутнасці, кожная з іх — свайго роду слоўнік, змест якога складае багаты, пазнавальна насычаны, інфармацыйны матэрыял. Пры дапамозе азбук дзеці (кніга адрасавана як дашкольнікам, так і малодшым школьнікам), пашыраць свой круггляд, мацней палюбяць родную прыроду, яе жывёльны і раслінны свет, увогуле спазнаюць шмат новага для сябе.

Творчая сям'я

Многія манументальныя работы ў Баранавічах зроблены рукамі Рамэйкі-старэйшага: вітрыны з тоўстага літога шкла, велізарныя рэльефныя пано з металу, роспісы ўнутры і звонку будынкаў, многія афіцыйныя знакі. За 35 гадоў працы мастака яны сталі прыкметамі горада.

Уладзімір Паўлавіч стварыў у горадзе сямейную майстэрню, а разам з ёй і галерэю. Тут усё зроблена рукамі яго, жонкі Вольгі Іванаўны, дзяцей Алесі і Уладзіміра. Ідэя арганізацыі галерэі была выклікана жаданнем стварыць культурна-мастацкі цэнтр, які б прыцягваў не толькі людзей мастацтва, а і кожнага, хто цягнецца да цудоўнага.

На здымку: сямейная творчая нарада. Фота Рамана КАБЯКА, БЕЛТА

Жыццё складаецца з падзей. Прыем гэта, шануюны чытач, за аксіёму. Адсюль выснова — у літаратурным жыцці таксама ёсць падзеі, інакш няма таго літаратурнага жыцця. З апошнім у дачыненні да роднай літаратуры згаджацца неяк не хочацца. Занадта безнадзейна было б пагадзіцца, што са спадам хвалі культурніцкага адраджэння плыні культуры сцішылася да поўнага шцілю і паступова яе стан набліжаецца да нацыянальнага архетыпу — балота. Але, на нашу думку, "хворы хутчэй жывы, чым мёртвы". Жыццё ідзе сваім крокам і ў часы адлігі, і ў замаразкі. А наша, літаратарская, доля — па магчымасці праўдзіва фіксаваць тыя крокі і прадугледжваць накірунак руху. І вось, скарыстаўшыся той акалічнасцю,

"Літпадзея-97"

ЖЫВЕ ЛІТАРАТУРА

Літаратурныя падзеі мінулага года, калі іх прыгадваеш, не адразу складваюцца ў цэлую карціну, мазайку, калаж... Падзея года — гэта падзеі, і самая уражлівая паміж іх — праект "Народнай кнігі", складзены "Нашай нівай" і друкаваны ў гэтым жа выданні тэкст "Жоўты пясочак". Жорстка, па-быкаўску лапідарная проза яшчэ больш нагадвае прыпавесць, чым "Сотнікаў" або "Знак бяды". На бясконцы Шляху, які цягнецца праз усю творы Васіля Быкава, забуксаваў "варанок", на паўдарозе да Курпатаў, і асуджаныя, выбраўшыся з грузавіка, з беларускай стараннасцю дапамагаюць машыне выпазці з калючыны... Думаю, што гэты твор народнага пісьменніка дапаможа нам перагледзець — больш рацыянальна зразумець паняцце "народнасць". І надалей ужо не блытаць яго з масавасцю, папулізмам, спрощанасцю. Народнасць будзе асясамлівацца з іншымі праявамі — розумам, сумленнем, мужнасцю, інтэлектам, праўдай у літаратуры. Трэці том "Кнігазбору", які я стаўлю на паліцу поруч з папярэднімі двума — выданнямі Яна Чачота і Максіма Багдановіча. Гэта таксама — падзея. І не толькі таму, што гэтыя кнігі сваім зместам і дэкорам здатныя адзобіць любую хатнюю бібліятэку. Важна, што гэтак годна ў літаратуру вяртаецца Вацлаў Ластоўскі, аўтар, яшчэ не расчытаны і не зразуметы як след. Яго параўноўваюць то з Багдановічам, то з Купалам, а варта было б... Не, гэтыя меркаванні я прыберагу для асобнага літаратурна-навуковага эсэ. Выдаўцам жа "Кнігазбору" хацелася б пажадаць і надалей не адступаць ад заўвучанага прынцыпу: грунтоўнасці. У тым ліку і грунтоўнасці навуковай — папулярнасці сервія яна не зашкодзіць.

Што яшчэ? Празаік Андрэй Федарэнка змяшчае ў "ЛіМе" апавяданне "Цверазілаўка", гэткае шчыра-адраджэнскае і шчылівае, што змушае з настальгіяй прыгадаць часы кароткага існавання "Тутэйшых". Упэўнена дэбютуе ў "Крыніцы" паэт, эсэіст Міхась Баярын, якога неўзабаве будучы вылучаць не за ягоную маладосць, а за адметны, інтэлектуальна-вытанчаны стыль. Выпускаюць з-за кратаў Славаміра Адамовіча і слушна робяць: не павінен паэт сядзець у турме за свае вершы. Увогуле, з астатніх падзей мінулага года асабліва яркава прыгадваюцца вершы. Вершы на прэзентацыі часопіса "Край". Вершы, закаркаваныя "бумбамлітаўцамі" ў бутэлеккі — мусібыць далылі ўжо да Чорнага мора... Вершы, працытаныя паэткамі на ўтульных, камерных вечарынах, — Галіны Дубянецкай, Людкі Сільновай, Любові Турбіной. Украінскія вершы ў зале Дома літаратара, якім, нібы радыёперашкоды, замінаў шум літаратурнага банкета ў суседнім памяшканні.

Год таму я слухаў, як віншаваў суайчыннікаў з Калядамі і Новым годам народны пісьменнік Васіль Быкаў. Карэспандэнт радыё "Свабода" папрасіў пісьменніка назваць самую значную, станоўчую падзею года. І быў адказ: "Тое, што мы жывём, і з намі жыве наша хліпкая надзея". Мы жывём і сёння, з нашай хліпкай надзеяй. Падзеі ж года, тыя, што прыгадаліся і што прыгадаюцца іншымі, усё ж такі складаюцца ў калаж, якому я даў бы назву "Жыве літаратура".

Пятро ВАСЮЧЭНКА

УСЕ ПАДЗЕІ З АДНОЙ ДЗЕІ

Мне здаецца, што ўжо з дзесятак гадоў "човен" нашай літаратуры "плыве по воле бурных волн", а не па сваёй уласнай творчай волі...

Адсюль — увесь сённяшні негатыв: неакрэсленасць творчых высілкаў, апатыя, забароннасць...

Нейкай абсалютнай, канкрэтнай, значнай падзеі не адбылося.

...як бліскавіцы на цёмным небасхіле, высвечваюцца ў памяці вершы Юрася Пацюпы ("Крыніца"), Дануты Бічэль ("ЛіМ"), Галіны Дубянецкай ("Польмя"), Славаміра Адамовіча ("Наша ніва"), аповесць "На вуліцы Карла Маркса з Пазтам" Міколы Купрэва ("Крыніца"), апавяданні Івана Пташнікава і Марыі Вайцяшоўнак ("ЛіМ"), культураліччаны эсэ Алеся Разанава "Жыта і васілёк" ("ЛіМ") і "Чарга" Юрася Барысевіча ("Крыніца")...

Здавалася б, як для аднаго чытача (а выбар мой, безумоўна, суб'ектыўны), то і нямае. А калі яшчэ ўлічыць мае літаратурныя прыхільнасці да тых ці іншых імён ды выданняў... Прызнаюся, рэдка трымаю ў руках часопісы "Маладосць", "Польмя", "Першацвет"... І не таму, што ўсё там недаспадобы, — проста, чытанне па службе выдае вочы...

Ах, вось яшчэ што хацеў бы зазначыць — як бы хто ўвогуле, і я сам у тым ліку, не ставіліся да гэтага выдання — не без задавальнення прачытаў нумар "Всемирной литературы", прысвечаны французскай літаратуры... Больш бы такіх арыгінальных нумароў, то іншым было б і стаўленне да пазіцыі наваўлезнага часопіса.

Увогуле, калі з'яўляецца вартая рэч у друку, дзе б то ні было, — пагудка аб ёй ідзе далёка... На жаль, такіх пагудак, апроч аповесці Віктара Казько "Да сустрэчы...", не прыпамінаю.

А сапраўдным і нечаканым адкрыццём для мяне ў гэтым годзе сталі паэтычныя тэксты маладога філфакаўца БДУ, нядаўняга выпускніка беларускага гуманітарнага ліцэя Міхаса Баярына. Мяркую, тыя, хто прачытае яго "Лісты да беларускага сябра" ў трыццаць шостым нумары "Крыніцы" і "Старасць" (тэкст разглядаецца ў часопісе "Польмя"), перастаюць наракаць на згубны для творчасці час ды прадракаць смерць літаратуры ўвогуле...

Для сябе самога ўвесь гэты год "сышоў на одум", на небяспечнае калупанне ў сваіх творчых блячках...

Наастатку яшчэ раз вярнуся да негатыву. ...няпэўнасць з прыватнасцю Дома літаратара, з самой функцыянальнай дзейнасцю Саюза пісьменнікаў, адкрытыя лісты "першацвэтаўцаў" да закрытага адрасата, зневажальныя выпадкі рускамоўнага перыядычнага друку ў бок нашай культуры і літаратуры ды нацыянальнай годнасці беларусаў ("Белоруссия", "Знамя юности"...)

Безумоўна, усё гэта не выпадковасць. Хутчэй — зададзенасць. Кім?

І — што ж мы?! Як што — чытаем, прыслухоўваемся, прыкідаем... Мы паступова робімся ўсё больш падобнымі да літаратараў нядаўніх бальшавіцкіх часоў. Яшчэ год ці два — і будзем саюзапісьменніцкім агулам пісаць вершаванае "пісьмо" "...ад беларускага народу":

*Ты, мудры настаўнік, між геніяў геній,
Сабраў у вянок іх, у золак адзін.
Твая Канстытуцыя — сцяг накаленны,
Ўзнямае народы нявольных краін.
Твая Канстытуцыя —
гордасць Саветаў,
Твая Канстытуцыя — ленінскі гімн,
Як кліч камунізма —
над цэлым сусветам,
Як сцяг камунізма — савецкіх краін.*

Табе — наша радасць, любоў і адданасць,
Табе — пясчавы сусветны шыр.
Вядзі нас, любімы, табой мы з'яднаны,
Ты наша жыццё — дарагі праводыр!

А чаму й не?! Зарыфмавалі ж і падпісалі гэта "пісьмо" калісьці тыя, кім ганарымся перад усім светам — Янка Купала, Якуб Колас...

Што ўжо нам, зямным-смяротным... Ды во, чытаю ў сённяшняга народнага: "Я, бадай, ва ўсім умераны, акрамя пісання і харчу. Люблю паесці". А далей — вядома што: "Свярбіць рука: пісаць!"

Шэра. Сумна. І таму асабіста для мяне, на жаль, і ў гэтым годзе найбольш помнымі засталіся зацемкі нашага жыцця...

Леанід ГАЛУБОВІЧ

ДА ТРАГІЧНАЙ ГАРМОНІ ЖЫЦЦЯ

Што тычыцца паэзіі, я вылучыў бы тры падзеі 1997 года. Гэта нізкі вершаў Ніла Гілевіча ў "ЛіМе" і іншых перыядычных выданнях. У іх Гілевіч застаецца як быццам ранейшым лірыкам, але яго вершы набываюць трагедыйнае гучанне. Другой падзеяй я б назваў 50-годдзе Алеся Разанава, якое, дарэчы, амаль нідзе не адзначалася, але яго пазначанае творчасцю паэта. Апошняя кніжкі Алеся Разанава — "У горадзе валадарыць Рагвалод" і "Паляванне ў райскай даліне" яшчэ толькі ўсведмяюцца сёння, і наўрад ці будуць асэнсаваныя на ўзроўні публікі ў бліжэйшай будучыні. Трэцяя паэтычная падзея тычыцца замежнай беларускай літаратуры. Гэта кніжка Яна Чыквіна "Свет першы і апошні". Калі раней паэт бачыў пераважна дысгармонію жыцця, то ў новай кніжцы ёсць пацвярджэнне трагічнай гармоніі нашага жыцця. Дарэчы, кожны з названых мной паэтаў па-свойму ўсведмяюць гэтую гармонію.

У прозе я б назваў падзеяй года выданне рамана Валянціны Коўтун "Крыж міласэрнасці" ў перакладзе на літоўскую мову Альмай Лапіньскае. Падзеяй я назваў бы і раман Віктара Казько "Да сустрэчы". Рэдкі твор пра мастака, нашага сучасніка.

У эсэістыцы і публіцыстыцы лічу падзеяй публікацыю ў часопісе "Польмя" "Дзённікаў" Максіма Танка. Канечне, напісаны яны няроўна, але гэта першы прыклад публікацыі ў нас дзённіка, які ствараўся на працягу ўсяго творчага жыцця пісьменніка. І сведчаць яны, што Максім Танк быў унутрана свабодны чалавек. Яшчэ адна падзея — змешчаны ў "Нёмане" артыкул-эсэ Генадзя Бубнова "У развязкі мировой історіі". Высока ацэньваю гэты твор не з-за блізкасці да майго светлагляду, а за прарочы характар, ісціну ў яе гранічных формах.

Уладзімір КИОНА

ЛІТМЕЛІЯРАЦЫЯ

На фоне такіх станоўчых падзей, як, прыкладам, набыццё арыгінала кнігі Ф. Скарыны на аукцыёне ў Лондане айцом А. Надсанам і С. Шупам, актывізаваліся і негатывныя працэсы. Яны таксама варта ўвагі.

Гэта першыя крокі, а па сутнасці, пачатак размывання нацыянальнай літаратуры і абуджэнне літаратуры, умоўна кажучы, трэцяга парадку. Патлумачу.

Агульным для ўсяго людства застаюцца ўласцівыя яго недасканаласці з культурам грошай і цылесных пажадлівасцяў. Яно, людства, зноў і зноў сарамліва "адмывае" сябе менавіта праз мастацтва і літаратуру. Але і тыя ў сваю чаргу ўплываюць на грамадства

з самых нечаканых бакоў: як з пазітывных, так і адмоўных. Так, "памяркоўны інтэрнацыяналізм" у нашай літаратуры ня мала садзейнічаў, напрыклад, з'яўленню зараз тысяч цёмнаскурых дзяцей-сірот у дзіцячых садках. Пагром культуры бальшавікамі і далейшы ўціск уладаў сфармавалі, назаўваж яе ўмоўна, сервільную літаратуру. Адначасова не магла не ўзнікнуць літаратура нацыянальнага супраціву. Літпрастора нашай краіны дасюль сфармавалася, на маю думку, з гэтых дзвюх літаратур. Прадстаўнікі сервільнай — уладнай і шматлікай, арыентаваліся, уласна кажучы, на суседзяў: больш на Расію і менш на Польшчу. Але за мову трымаліся. Прадстаўнікі другой выступалі і выступаюць за нацыянальны прыярытэт. Менавіта літаратура супраціву нарадзіла прэвалюючыя імёны: М. Багдановіча, М. Гарэцкага, Ф. Аляхновіча, У. Караткевіча, В. Быкава, многіх эмігрантаў і нараджае тых, хто прыйдзе за імі.

Народ, нават "аксамітна" далучаны да іншага народа, будзе ўсё-такі асобным этнасам, пакуль ён мае сваю літаратуру ды мастацтва.

Ды вось сустрэўся мне нядаўна малады літаратар. Ён скончыў Маскоўскі літінстытут, але жыве ў Мінску. "Я рускі паэт, — кажа ён у размовах, — і пішу, і буду пісаць па-руску". Ён — беларус па бацьку і недурны малады чалавек, але ў душы ў яго — пуста. Што яму адказаць? Пра Багдановіча ці пра Яндарбіева? Ён не разумее. Якую культуру, якое слова панясе ён тут, дзе жыве ўвесь час, за выключэннем тых чатырох гадоў у Маскве? Створыць новую "Івушку неплакучую" ці якую "Журавушку"? Наўрад. Нават на гэта трэба быць чалавекам стэпаў і раўнін. Апіша свой з прусакамі інтэрнацік у Маскве, дзе прагаварыў па-руску чатыры гады? І што?

Пра што яна ўвогуле будзе пісаць — гэта "трэцяя" літаратура? Ніякая, але маючая апірышча з боку суседзяў, "асаднікаў" ды сваіх калабарантаў. Вядома, ужо не "пра самага чалавечнага" і не пра "сіяюшчыя ад счастыя лица" аператара машынага даення. Ужо было і — нецайка. Яна можа "плаваць" ці то ў бок бытавізму, ці то фантастычна-інтэрнацыянальных "фэнтэзі", ці ў бок націнглізму ці той жа халопаманіі. Хаця адно з яе боку праглядваецца акрэслена — гэта замак на галоўную нацыянальную каштоўнасць і замена яе (мовы). (Успомнім: нават Л. Бэндэ складала ў свой час чытанні і хрэстаматрыі па беларускай літаратуры для школ).

... "В центре болот высились деревенки. Звук балалайки доносился оттуда..." — прачытаў нека са здзіўленнем кавалак "прозы" аднаго прадстаўніка гэтай "літаратуры будучага". Але ж пра балоты ўсё-такі вымагае пісаць мовой туману ды балот, а не стэпаў і раўнін. Літмеліярацыя, якая пачалася ў нас зараз, калі і пакіне па сабе тры "деревишки в центре", то жыхароў іх — хіба што вартымі жалю пустадомкам.

Юры СТАНКЕВІЧ ІМЁНЫ ДЛЯ ТАЕМНЫХ ДУМ

У загалюку не мае славы — В. Зуенка, аўтара нізкі вершаў у часопісе "Польмя", крыху перайначаныя.

Апошнім часам лаўлю на тым, што ў новых творах амаль не звяжае на сюжэт, кампазіцыю, іншую літаратурную атрыбутыку, выхопліваючы асобныя фрагменты, якія ўражваюць, бо адпавядаюць майму цяперашняму розумнастрою. Праўдзівей кажучы, шукаю словы, назвы, імёны, якія памагаюць зразумець самага сябе, а праз сябе і тое, што пераламляецца ў душы, ідучы звонку. Прывабляе найперш інтэлектуальная паззія і проза і — як супрацьвага — "карнавальныя" рэчы, дзе руйнуюцца звыклія сувязі слоў і ўстанаўліваюцца новыя, нечаканыя. Побыт, "малюнк" з прыроды рэдка прывабляюць: побыт нас акружае штохвіліны, заганае нас у кут, не дае прадыхнуць, быццам чытаеш раман "Сокі цаліны" N 275 ці 357. Сёння, як, бадай, ніколі, літаратура вымагае думак. Кляймо цяжкіх, безвыходных дум на чале любога суседняга беларуса: кожны нясе ў сабе груз бязрадасных уражанняў ад таго, што дзеецца навакол, і толькі слова, яркае, нечаканае, здольна вывесці нас з нашага ўнуранасці і самапаглыбленасці. Такое слова шукаеш паўсюль, не звачаючы на крыніцу, ці гэта акадэмічна-грунтоўнае "Польмя", ці гэта інтэлектуальна-вытанчаная "Крыніца", ці гэта наіўна-шчыры "Першацвет", ці гэта незнаёма-таямнічае "Калоссе", якое час ад часу трапляе на вочы жыхару сталіцы.

Беларуская мастацкая думка, нягледзя-

чы на не самую лепшую для яе часіну, не замерла ў сваім ходзе і, як балотны агеньчык, узнікае то тут то там, у самых нечаканых месцах. У газеце "Народная воля", дзе публікуе свае вершы Н. Гілевіч, радуючы палымяна-гнеўным, без перабольшання — купалаўскім словам, або В. Быкаў, здзіўляючы сваёй нядрэмнай думкай пра час і тралнасцю назіранняў над намі самімі, цяперашнімі, разгубленымі "музыкамі" і цэльлукаватымі "народнымі мсціўцамі". У часопісе "Роднае слова", дзе час ад часу друкуюцца пазытывны дыялогі сямейных тандэмаў: А. Емялянава і А. Хатэнкі, Л. Рублеўскай і В. Шніпа, — яшчэ адна яркая праява беларускага духу, які, сышоўшы з публічнай арэны, знаходзіць пры гэтым хатні асяродку, не трацячы плошчы, добра ўспрымаецца і ў "літаратурным салоне". На старонцы "Нашай нівы", якая называецца "Грамафон", дзе знаходзіш новыя імёны і, здаецца, словы, радкі, якія нехта больш здольны і ўдачлівы прамаўляе за цябе і для цябе. Дасюль перажываю як асабістую страту знікнення літаратурна-філасофскага шэрагу "ЗНО", дзе знаходзіла выхад філасофскае мысленне беларусаў, якое набірае ўважлівую глыбіню і маштабнасць, еўрапейскай школы. Можна, часопіс "Фрагменты", а яшчэ "Беларускі гістарычны агляд", замяняць у нейкай ступені такую мабільную, чаканую і рэгулярную форму, як "сшытак". Іскры дасціпнага розуму прывабляюць увагу ў "зацемках" Л. Галубовіча — яго шчырасць часам шакіруе, але, здаецца, Галубовічу гэта дазволена, найперш таму, што ён — Галубовіч, нязручны, калючы, уражаны абсурднасцю быцця на Зямлі, бадай, найбольш блізка да рэалій нашага сённяшняга ілюзорнага існавання, калі невядома, сон гэта ці ява, праўда ці міраж, — усё, што з намі адбываецца. І раптам выяўляецца, што Я. Гучок, аўтар антыўтопіі "Каб я быў прэзідэнтам", і я люлююць у душы адны і тыя ж, ці дужа блізкія, лятункі аб свабодзе.

Мне смешна і здзіўна чуць, што нехта зноўку плануе шчыльна заняцца "кіраваннем літаратурай". Ну, як ты ўрагуеш А. Сыса, які то знікае на доўга, ажно здаецца, з'ехаў у эміграцыю, то з'яўляецца з вершамі на старонках "Народнай волі", ці В. Жыбуля, які выкарыстоўвае з бляскам такія рэзкія пазытывныя формы, што іх адшукаеш хіба толькі ў слоўніку літаратуразнаўчых тэрмінаў, ці М. Баярына, які "вынырае" ў гамераўскіх гекзаметрах, ці Б. Пятровіча, які сваімі "Піліпкі" далёка каго заўгодна. ці С. Яновіча, які па Польскім радыё маркотна-трывожна згадвае сваіх заняўчаных землякоў, такіх падобных на нас, беларусаў, што жывуць у метраполіі, ці А. Пяткевіча, таленавітага празаіка, які раптам заявіў аб сабе ажно ў "Дружбе народаў"?!.

А жывая думка, як крынічка, брулася і ў куды больш змрочныя, чым наша сённяшня, "начныя эпохі", пра што сведчаць дзённічавыя запісы Я. Брыля. Беларусчына жыла і ў далёкай Сібіры, куды патрапіў у пагоні за "сіняй птушкай" А. Масарэнка, аўтар дзённіка, урыўкі з якога друкуюцца ў "Першацвете". Яна, беларушчына, раптам так знаёма, быццам з вуснаў аднавяскоўца, заяўляе аб сабе ў прыгожа выдадзеных кнігах з серыі Беларускага Інстытута навукі і мастацтва ў Нью-Йорку, дбайна падрыхтаваных і пракаментаваных Л. Юрзвічам. Беларус, беларуская душа сёння плача і гаруе над сваёй доляй у аповесці В. Казько "Да сустрэчы...", у навіле А. Жука "Сны пра маму", у вершах-успамінах С. Грахоўскага і вершах-рэфлексіях Р. Барадуліна, у адуарыўным эпасе Э. Калесніка "Доўг памяці" і запісах Р. Гарэцкага "Арышт другі", у аповяданні І. Пташнікава "Французанкі". Яна гневаецца і абурецца ў дзённічавых запісах А. Адамовіча, шукаючы выхад у вялікі свет людства. Яна кідае ўспамінамі ў "светлае мінулае", дзе шукае сябе і не знаходзіць "савецкі беларус", герой тузіна аповесцей І. Шамякіна. Яна здэкеуецца з сябе з мазахісцкай жарсцю ў аповесцях Ю. Станкевіча і раптам знаходзіць выхад у светлым гумары В. Сёмухі, дзядзькі Базыля, які міжволі выклікае ў памяці многіх дзядзькоў, што прайшлі чарадой у беларускую літаратуру XIX і XX ст.

Вось і скажыце, што беларусы адварнуліся ад роднага слова, калі яно выяўляе сёння такі чуд жывучасці, сваю дзівосную невычэрпанасць, глыбіню і яркасць! Хутка згасне памяць пра тых, хто цяпер першынае ў рэйтінгах, а слова пра гэтыя дні, зафіксаванае беларускімі паэтамі і празаікамі, застаецца, і на яго грунце будуць рабіцца нашымі нашчадкамі вывады, што адбывалася напрыканцы XX ст. Напісанае застаецца, а ненапісанае забудзецца, як яго і не было.

Міхась ТЫЧЫНА

ВІНШУЕМ!

Васілю ТКАЧОВУ — 50!

Палеская зямля на таленты надава і шчодрая... Пацвярджае таму і творчы лёс Васіля Ткачова. Было адарваўся ад яе: скончыўшы факультэт журналістыкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча, падаўся далёка ад Беларусі — служыў ваенным журналістам у Туркменіі. Ды праз некаторы час з арміяй развітаўся, а неўзабаве і з самім сонечным краем. У 1980 годзе вярнуўся ў Гомель (родам В. Ткачоў з вёскі Гута Рагачоўскага раёна), стаў "мірным" журналістам, а цяпер узначальвае абласное аддзяленне Саюза беларус-

кіх пісьмнікаў. І ўвесь час самааддана служыць літаратуры, пачынаючы яшчэ з 1966 года, калі ў часопісе "Вясёлка" апублікаваў сваё першае апавяданне. На творчым рахунку В. Ткачова на сённяшні дзень некалькі кніг для дзяцей і дарослых, упэўнена адчувае ён сябе ў галіне сатыры і гумару, публіцыстыкі. А яшчэ добра вядомы як драматург, спектаклі па асобных п'есах яго ставіліся нават за межамі Беларусі.

1 студзеня Васілю Юр'евічу споўнілася 50 гадоў. З чым і віншваем яго, жадаючы далейшых жыццёвых і творчых поспехаў!

"За Гомелем людзі ёсць..."

ГЕРОІ ВАСІЛЯ ТКАЧОВА НА ЗОЛКУ НОВАЙ ЭПОХІ

Якое гучнае, невыможна патэтычнае слова: эпоха... Пачуць яго — і адразу на доны душы пачынае па-здрядніцку варушыцца штосыці ведзьмакоўскае, нахштальт бесмяротнага: "Быў час, быў век, была эпоха"... А між тым стасункі з ёю можа вызначыць нумурагелісты вершаваны радок, уратаваўшы нас ад д'ябальшчыны слоў, адолёўшых жыццё, сяброўствам іроніі з яе вялікасцю Гісторыяй, замацаваным у прастадушным пытанні "За Гомелем людзі ёсць?" з аднайменнага верша Анатоля Грачанікава, на якое паэт у даўнім сваім творы адказаў мужычкам-палешукам дасціпным зямляцкім жартам: "Есьцека, ды дробненькія ўсе..." Мінуў час — надыйшла эпоха? — і хоць гісторыя не дужа паблажліва паставілася да гомельцаў, але адно яна зрабіла напэўна: вярнула слову літаральны энас, уразіўшы непрыкметнасцю мяккі, падзяліўшы яе і штодзённасцю. І слынным зямлякі, імёнамі якіх упрыгожаны сваёсасаблівы гомельскі пантэон, па-майстэрску пабудаваны ў загаданы вершы А. Грачанікава, і звычайныя насельнікі чарнобыльскай пустыні перад гісторыяй — нароўні. Сам факт звычайнага чалавечка жыцця пакідае нас у ёй назаўсёды, бо, як кажа дзед-баламут з п'есы гамельчаніна В. Ткачова, "дзяржава яшчэ лягчы кіраваць, чым бабамі ў Шкірдзюках" — забытай пасля Чарнобыля Богам і людзьмі вёсцы. Мабыць, не забытай нават, а той, што ў ліку першых прывеціла пад старымі стрэхамі эпоху, абвясціўшы філасофію штодзённасці формай зберажэння народа? Хіба сам аўтарстваральнік "Шкірдзюкаў" не адчувае сёння гэты палон непазбежнасці ў юбілейным вымярэнні ўласнага жыцця, калі ўсё, здаецца, як заўсёды — акрамя неабходнасці ўважыць набыткі і страты, не здрадзіўшы менавіта гэтаму "заўсёднаму", што вабіць мажлівасцю хоць трохачкі, на адзін крок наблізіцца да таемніцы забытых пуцявінаў Беларусі?

Той, хто чытаў творы В. Ткачова (найперш драматычныя), не мог не звярнуць увагу на галерэю гэтых беларускіх Шчукароў, якія выклікаюць безумоўную сімпатыю аўтара: няхай то дзед Грышка ("на ім нямецкі шынель, камандзірскага фуражка з зорачкамі, на нагах — лапці") з народнай драмы "Сівы бусел" ці паманёны дзед Квач, што даведаўшыся па неўпапад балбатліваму радыё пра з'яўленне ў суседніх мясцінах немцаў (вядома ж, з гуманітарным грузам), хуценька ладзіць з бабамі абарону родных Шкірдзюкоў — "як у вайну" ("Шкірдзюкі займаюць абарону"), альбо нават трагічна-несуцёсны Ігнат з трагікамедыі "Шаройка ў блакадзе". Прынамсі, усё можна было б растлумачыць відэаважнай прыхільнасцю пісьмніка да пэўнай літаратурнай традыцыі, калі б яна сама парадаскальным чынам не пераасэнсоўвалася ў сучасным рускім літаратуразнаўстве і ў постаці вечнага шлохаўскага Дзеда не бачыўся апошні паклон рускай літаратуры "маленькаму чалавеку", над лёсам якога яна аблівалася слязьмі на працягу стагоддзя, а потым, у ідэалагічна бездакорным рамана савецкага класіка, перажывала яго трагедыю ўжо як фарс, весела развітваючыся з мінулым.

Аднак паспяшацца нам на гэты развітальны паклон было б недарэчнай памылкай, бо гэты чалавек (дарма што "дробненькі") іноў выходзіць на авансцэну гісторыі. І калі В. Акудовіч у набалелым лімаўскім артыкуле

ўзіраецца ў абсягі "Архіпелага Беларусь", разумеючы пад ім ТЭКСТ як скарбонку нацыянальнай свядомасці, сховішча гістарычнай памяці, мы мусім прызнаць: беларуская будучыня належыць цяпер "пазатэксавай" Беларусі, уцягваючы ў гэтую трагічную супярэчнасць саму літаратуру (як тэкст). І тут ужо замілаванай гутаркай на прызбе з чарговым гаваркім "шчукаром" не абыйсца. Зваротны эстэтычны рух, набіраючы хаду, выносіць шукальніка літаратурных прыгод туды, дзе мастацкі інтарэс мяжуе ледзь не з этнаграфічным, з якога, уласна кажучы, новая беларуская літаратура і пачыналася, сцвярджаючы фізічнае існаванне беларуса так, як спрабуе разабрацца ў поцемках душы ягонага сабрата-нашчадка, што апынуўся па-за нейкім ідэальным усведманнем самога сябе, сучасны літаратар. Амаль непазбежна ён вымушаны прайсці сцяжынамі, якія скурупаўлена пазначыў А. Яскевіч: ад "традыцыйнага па-фабульнага сюжэтабудавання", праз пераходныя формы "народнай кнігі", да "ўскладненага драматычнага мадэлявання апавядальнай прасторы і часу", назаласціўшы на гэтым шляху ўласцівы, на думку А. Яскевіча, нованацыянальны літаратурны "першасны вопыт народнай эстэтыкі".

Сапраўды, апавяданні В. Ткачова нагадваюць замалеўкі з прыроды (часам нават друкуюцца пад рубрыкай "Нявыдуманая гісторыя" ў абласной газеце "Гомельская праўда"). Аднак яны мала падобныя на традыцыйныя праявы абразкі: не збіраюцца апавяданні ў "жменю сонечных промяняў", няма ў іх лірычнай усцешнасці — часцей пануе безнадзейнасць факта, як у апавяданні "Мех бульбы" пра сарамліва-няудалую спробу вясковай жанчыны зрабіць маленькі, хатні "бізнес" — прадаць у горадзе бульбу (усё роўна нічога не атрымаецца, і мех украдуць). Тым не менш, проза В. Ткачова — не звычайнае бытапісальніцтва. Ягоны "маленькі чалавек" не столькі апісаны, выпісаны, колькі ўбачаны. Як? А гэта ўжо ёсць адметнасць уласна літаратуры, што не пагарджае набыткам народнай эстэтыкі.

Героі і сітуацыі В. Ткачова ў нечым "архетыпічныя". Яны выяўляюць сваю залежнасць ад форм народнай свядомасці. Невыпадкова сюжэт у ткачоўскіх апавяданнях, здаецца, губляе выразныя абрысы, страчвае энергію невядомасці, прапануючы чытачу разам з пытаннямі і адказаў на іх. Хіба можа хто-небудзь мець іншае спадзяванне на тое, чым скончыцца дапамога шануюнай цешчы ад "вучонага зяця" ў аднайменнай гумарэсцы: і гэтая каса яму не да спадобы, і тая — не "гэтка". Фінал прадвызначаны ад пачатку: збег гарадскі працаўнік разам з абычканкамі, а "Маруся ж чакае цяпер зяця капаць бульбу". Вартасць твора ў такім разе надае не паведамленне (яго змест вядомы), а прычып яго арганізацыі, на якім колісь засяроджваў увагу Ю. Лотман, аналізуючы так званаю "празмернасцю" тэксту, пабудаванага на грунце міфатворчай свядомасці, калі вынік зададзены рытуалам. І бялітасны скепсіс С. Алексіевіча, якая перасцерагае літаратуру ад заўсёднай памылкі ператварэння народа ў нейкую міфічную сутнасць, з чаго вынікае яе заклік да працяглай, марднай асветніцкай працы (дарэчы, падтрыманы далёка не ўсім), надава не супярэчыць "архетыпічным" экзерсісам у эстэтыцы сучаснай прозы, бо яшчэ Вас. (Працяг на стар. 12)

Услед за Скарынам — Купала

Творчасць народнага песняра Янкі Купалы — гэта ў першую чаргу яго выдатная паэзія і драматургія, лепшыя ўзоры якой сваёй дасканаласцю паслаборнічаюць з лепшымі дасягненнямі сусветнай літаратуры. Але разам з тым — гэта і багатая беларускамоўная спадчына. Каб лепей спазнаць Купалу, трэба добра ведаць і яго мову — па-свойму адметную, непаўторную. Таму і вырашана пачаць выпуск "Слоўніка мовы Купалы", у якім будзе зарэгістравана апелятыўная, анамастычная і тапанімічная лексіка песняра, прыведзена частотнасць яе ўжывання, вызначаны семантычны аб'ём кожнага слова, а таксама зафіксаваны ўсе яго формы. У якасці ілюстрацыйнага матэрыялу будуць пазначаны цытаты з твораў. Выданне разлічана на 8 тамоў, а гэта яшчэ адно пацвярджэнне таму, наколькі багата моўная спадчына Купалы. У пярададзень Новага года ў выдавецтве "Беларуская навука" пабачыць свет першы том. Дагэтуль, як вядома, у нашай краіне выпускаўся "Слоўнік мовы Скарыны". Спачатку ён выйшаў у двух тамах, а некалькі гадоў назад з'явіўся і дадатковы, трэці...

Шчырая споведзь

Зборнік паэзіі Ірыны Дарафейчук "Сцяблінка на лязе" стаў чарговай, дзевятай за сёлетні год кніжкай у "Бібліятэцы часопіса "Маладосць". Маладая паэтэса нарадзілася ў 1969 годзе на Брэстчыне, скончыла Віцебскі дзяржаўны педагогічны інстытут і лёс свой звязала са старажытным Полацкам, дзе жыве і выкладае інфарматыку ў Полацкай нацыянальнай гімназіі. Выступала з вершамі ў мясцовым і рэспубліканскім друку, у тым ліку і на старонках "Маладосці".

Творы І. Дарафейчук, прадстаўленыя ў гэтым зборніку, яшчэ адно сведчанне, што сапраўдны талент, нягледзячы на тое, якая прафесія ў чалавека, абавязкова раскрыецца. Асабліва прывабліваюць твае вершы паэтэсы, у якіх лірычная гераіня паўстае чалавекам адкрытым. Яна прагне даверу і жадае споведзі. І яна ж неаб'якава да таго, як жыць і дзеля чаго жыць.

Дастаткова пазнаёміцца з вершам "хххА я — сцяблінка на лязе твайго нажа...", каб упэўніцца, што за перажываннямі лірычнай гераіні І. Дарафейчук не толькі асабістае (нават не столькі асабістае), колькі характэрнае для многіх, у каго існуе пастаянная спрэчка ў душы. А гэта найчасцей адбываецца тады, калі чалавек надзіва сумленны і не ўмее хаваць свае пачуцці:

А я — сцяблінка на лязе твайго нажа:
Ты не заўважаеш глыбіні маіх вачэй.
Па жылах па маіх зусім не кроў цячэ, —
Цячэ каханне, горыч і няцярпны жал.

І, насуперак усёму, гучыць упэўненасць, што шчасце абавязкова магчыма, нават калі яно і не ўзаемнае:

Усё роўна. Расцітай, нібы ўбярэўся ў бель.
Ну вось ён і прыйшоў, апошні зорны час, —
Я прыхінуся да лязы твайго нажа...
Ну, што ж ты? Рэж.

Сладка гінуць для цябе...

А яшчэ лірычная гераіня І. Дарафейчук знаходзіцца не толькі ў часе, у якім жыве. Яна — і ў часе мінулым, у тым, куды вабіць яе неспакойную, неўтайманую душу, у чым пераконвае верш "Полацк".

А. М.

"Мора кветак майго каханья..."

У Баранавічах у Доме мастацтваў прайшла творчая вечарына мясцовай паэты Людмілы Шувалавай "...Мора кветак майго каханья...", якую праводзіла літаратурна-музычная гасцёўня "Крыніца". На ёй былі яркія вершы, агнявыя песні, душэўныя словы і шмат чаго іншага і запамінальнага, што вельмі спалучалася з імем нашай паэты. Я вынес з вечарыны Л.Шувалавай і яе паплекнікаў-сяброў добры настрой і вось гэтыя шчырыя жаночыя радкі:

Не магу дараваць, не магу!
Ты пакрыўдзіў мяне, ты мне здрадзіў!
Але, як засумую, — бягу
Да чаршанькі ў нашым садзе...

Творчая сябрына-справаздача паэты была прысвечана яе 50-годдзю.

М.МАЛІНОўСКІ

Рыгор
БАРАДУЛІН

Да цябе душой і думкамі хінуся Вяртаюся...

Ішоў я, ішоў я
З паўначы з карчмы.
Знайшоў я, знайшоў я
Салаўя ў карчы...
З вушачкае песні

Пад досвітак
Вяртаюся з карчмы,
З карчмы жыцця
Ні п'яны, ні цярозы.
Яшчэ ў душы
Віноць гняздзечка крозы,
А ў галаве
Не цішацца грамы.

На панібрата
Піў са мною час.
Плыла вясёла чарачка,
Як хмарка.
І доля —
Захмялелая карчмарка
Мне налівала ўкоптур
І няраз.

Было, што зблізку
Бачыў салаўя,
Ды болей дзён
Пражыў пад крумкачамі.
Не дасыталі
Сны мае начамі,
Каб у карчме
На ўсё забыўся я...

З далоні

Жаўранак абнашчыцца расінкай,
Пааблю насыціцца крумкач.
Крыўдаю,
Як чэрстваю скарынкай,
Папярхнецца сірацінны плач.

Неба корміць жаўранка
З далоні.
Крумкача гадуе дол глухі.
Карані
У цемрадзі ў палоне,
У няволі ў яснасці
Вярхі.

І не чуе крумкату сырога
Пошчак,
Як вузельчык вышыні.
Жаўранак —
Іскрынка ўсмешкі Бога.
А крумкач
Не выбіраў радні.

Пачынае часцей...

Думацца пачынае часцей
Пра той,
У якім мушу атайбавацца,
Свет,
Дзе спачне ўжо
Зямная праца.
Вярнуся я з этага,
Як з гасцей.

Ці там чакаюць мяне
Свае,

Якіх застаць мне не давялося,
Ці там наліваецца жалем
Калоссе
І птушка памяці гнёзды ўе?

Ці там гэты кут,
Дзе няма пакут,
Дзе не прыручана воля
Цярпеннем?

Да зоркі лёсу
Пазычаным ценем
Прывязаны,
Я пасуся тут...

Пра што думае камень

Неба кідае думкі не на абразу,
Ды ад жаху згарэць
У зямной мітусні
Камянеюць нябесныя думкі
Адразу,
Перакідваючыся ў камяні.

І, задумаўшыся,
Не варухнуцца вякамі
Камяні —
Незразуметыя мысляры.
Іх маланкі
Гарачымі грэюць рукамі
І напрошваецца туман
У сябры.

Ім спакою стае,
Як лагоднага моху.
Толькі болей
Іхнай маўклівай радні.

На зямлі,
Што як падчарка небава,
Могуць
Вольна думаць
Бадай што адны камяні...

Час выпайвання змеі

Ведаюць час, калі
Выпаўці з цемры варта,
Зябкія вугалі,
Страху сляпяя варта.

Ведаюць, як і дзе
Выпусціць лепей джала.
Лютасць змяю вядзе,
Смеласці трэба мала.

Толькі абвіцца ўмей
Шчыра каля спажывы.
Час выпайвання змеі
Ціхі,
Таму й жахлівы.

Варава

Натоўп гарачы на расправу
На помач не падасць і кста,
Сцяною стане за Варава
І падпіхне на крыж Хрыста.

Натоўпу боль чужы нясвежы,
Для цёмнай злосці
Мала джал.
Хацежы
Замінаюць межы.
Руйнуе ўсё аслеплы шал.

Чым болей глотак,
Болей права.
З грахамі
Доўга едзе воз.
У кожным з нас
Жыве Варава,
І рэдкім госцем —
Пан Хрыстос.

У перамоўклым садзе

Памяці Алеся Адамовіча

Уперамоўклым садзе ў разварушы
Спадаюць яблыкі,
Нібы гады.

Ці, можа, гэта праведныя душы
Свае шукаюць босыя сляды.

Каму распавядзе
Глухая градка,
Як у зямлі,
Паслушлівай лясам,
Нібы ў халодным яблыку
Зярытка,
Спіць гаспадар.
І сад старэе сам...

Быў яблык

У першасвеце
На пачатку самым
З далоні шчырасці
Піла пчала.
Быў райскі сад
І быў я ў ім Адамам,
Ты, адпаведна, Еваю была.

Меў смеласць страх
І сорам быў пры сіле.
Быў дзень як год
І ноч як дзень была.
Мы забаронны яблык
Надкусілі
І падаліся ў госці
Да святла.

Аціхлася лісцёвая залева,
Сцямнелі
Пад вачмі віроў кругі.
Цяпер я не Адам
І ты не Ева.
А доўг расце.
Быў яблык дарагі...

Напарніца

Самота — напарніца той,
Што з касой
Іржаваю ходзіць па свеце.
Самота
Прыкінуцца ўмее лісой
І ўкінуцца ласкай у клеці.

У клеці,
Дзе радасць схавала спакой,
Самота пакліча трывогу,
Да страху
Прытуліцца цёплай шчакоў,
Надзеі пакажа дарогу.

Каб высушыць пот свой
Прытомлены мог,
На тое зямля і сырая.
У свет выпраўляе самотнага
Бог,
Самотнага і забірае.

Віншаванка

Ларысе Горцавай

Хай маладосць пільне Вас!
Да твару прыгажосць
Актрысе.
Ад рэўнасці старэе час,
Што Вы яму не аддаліся...

Несканчоны

Пацвердзяць чарадзей і маг,
Чаго каштуюць
Кіў і мах.
І скажа блазен,
Змоўчыць мім,
Як цяжка быць
Сабой самім.
Ён несканчоны,
Гэты бой
Парой любой
З самім сабой...

Паклоны

б'е сякера

Чаўнар — вядзьмар
Да патаемных змовін
Вады з зямлёй
Далучаны адзін.
Таму й рака
Ягоны лашчыць човен
Халодная ад крыгаломных ксцін.
І рэбры гне —
Каб выгінацца рэбрам —

З сасны,
Як у Адама з рабрыны.
Каб човен мог луской —
Дарэмным срэбрам
Сплаціць даўгі
Паганскай даўніны.

Як валачомец
З цёмных валачомін,
Вяртаецца са стомаю ў касцях
Прасмалены смалой сутоння
Човен
Дамоў,
За дзень наплыўшыся ў гасцях.

У чоўна з берагам
Не дрэмле спрэчка,
Чыя рака,
Каго яна вязе.
Як куфар — човен.
Не хапае вечка.
Быць вечкам аблачыне
Балазе.

Паклоны чаўнароўскай сякера
Б'е дрэву
За штодзённыя грахі.
Яшчэ паганская спрыяе вера,
Каб човен выплываў
З вады сухі.

Рака спіною неба падпірае.
Пільнуюць хітры бераг
Чараты.
Украсці вёслы хоча
Ноч старая.
І страхі шчэраць
Сонныя раты...

Чым далей...

Чым далей,
Тым бліжэй да Цябе
Думкамі і душой хінуся.
Рукі звездзеныя ў мальбе
Хочуць процістаяць спакусе.

Чым далей,
Тым далей ад сябе,
Ад шчаслівага й маладога.
Рукі
Рупяцца ў даўняй сяўбе —
Густа ўсходзіць
Адна трывога.

І, прымаючы слёку й золь,
Жарсць цярноўніка й цноту
Вішні,
Я прашу:
Затрымацца дазвол
Мне на гэтай зямлі,
Усявешні...

Да слова

Да слова бруд не прыстае,
Бо слова незямнога кіталту.
Яму нябеснасці стае,
Каб быць
Непадуладным гвалту.

Ствараем слова
Ці яно
Нас, недаствораных,
Стварае.
Так золь
Дабельвае радно,
І гоіць боль
Зямля сырая.

І колькі часу
Не сплыло б,
Назвацца хоча ўсё
Нанова.
І думка
Свой гарачы лоб
Халодзіць даланёю слова...

Хаця б...

Калі мая трывога спала,
Калі калоссе налідося
Тугой?
Сказаць я не бяруся.
Як нарадзіцца не прытала,
Хаця б памерці давалося
У беларускай Беларусі...

ПРОЗА

“СА-МЕЛ” — працы-
таў Печкуроў, вайсковец
з чырванюткай літарай “Т”
абাপал на плячах. Старшыня, зна-
чыцца. Бо такія ў яго наплечнікі. Пама-
рудзіў, трымаючы ў левай руцэ трафей-
ную папяросніцу, але схаваў у кішэню.
Думаў пачаставаць шафёра, ды пашка-
даваў. Уталопіўся ўперад, уцягнуў з за-
давальненнем углыб сябе саладжавы
дым. Другі фронт. “Самел”.

Шафёр незаўважна пацягнуў носам
дым. Асалода! Гэта табе не махорка. Са-
праўдны тыгунь. А-ме-рыка. Не пады-
міш сам, дык хоць папюхаеш. Ён пабой-
ваўся пасажыра. Ведаў: старшыня з “аса-
бістаў”. (Той гэтак прадставіўся дзея
саліднасці).

А дарога, дарога якая! Майстры былі
фрыцы будаваць. Ну, ды пяпер не дава-
дзецца больш. Наша Усходняя Прусія.
Назвы якія: Пілаў, Кёнігсберг, Тыльзіт.

Гітлер-штрасэ і з вайсковых летакоў рас-

Гер штурмбанфюрэр, маёй думкі,
канечне, не пытаюць, — маладзён на
хвілю спыніўся перакладаць машыніст-
цы тэкст. — Але мне здаецца, што варта
было б друкаваць гэта не па-расейску,
а на беларускай мове. Бандыты ж у лесе
тутэйшыя.

Гер Макарэвіч, — афіцэр крыху
іранічна пазіраў на перакладчыка. —
Праўдзівы беларус, мне здаецца, яшчэ
не скеміў, з кім яму змагацца. Ён занад-
та марудлівы. Каб не Масква, ніякіх бы
партызанаў тут не было. Не забывайце,
што іхнія лістоўкі і газеты — усе друкава-
ныя па-руску, хоць разлічаны на мясцо-
вае насельніцтва. Беларускае і польскае.
Адзін з бальшавіцкіх парадоксаў. Але
мы таксама мусім трымацца правілаў
гульні, нават калі яны бязглуздыя.

Лістоўку адбілі ў друкарні на Адольф
Гітлер-штрасэ і з вайсковых летакоў рас-

ным сходзе пахваліў сам нампаліт маёр
Бандылка, прапанаваў, адазваўшы ўбок,
уступаць у партыю.

Называлася эмтэсаўская газетка
“Сталінскі прызыў”, хоць самому Печ-
курову найбольш падабаліся “Жалезныя
колі” — паводле славуце, улюбёнае яго
песні, але ён прамаўчаў, калі галасавалі
на агульным сходзе МТС. Аднадушна.
“Сталінскі прызыў”.

У рэдакцыі — парткамаўскім пакой-
чыку — яны абмывалі дазвольную папе-
ру на друкаванне газеткі, што прыйшла
з самае Масквы. Пад столлю цымяна
свяціла лямпачка на скручаным жгутам
падвойным шнуры. Салёныя гуркі, кам-
са, “Маскоўская”, паўбохана жытняга
хлеба. Печкуроў, як герой дня, вёў рэй.
Гарэлка прыемна цяпліла грудзі.

— Мужыкі, мужыкі! (...) вапу маць!
— ён ляснуў сябе па патыліцы даланёй,

Сяргей АСТРАЎЦОЎ

УНДЭРВУД

Чыста нямецкія. Пераназавуць. Конча.
— Ты адкуль будзеш, а? — нарэшце
парушыў старшыня зацяглае маўчанне.
— З-пад Смаленска, — пачырванеў
вусамі салдацік.

— А я, знай, з Беларусі. Да Мінска,
сталіцы, значыць, рукой падаць. Натан-
цы па нядзелях з хлопцамі хадзілі. Да
гарадскіх дзевак. Пу-у-у. — Ён выль-
муў з паважнасцю дым. — Наравістыя
дужа. Але толькі да пары-часу. Мужык
дзеваченскі, ён за гарадскога дужэйшы.
Ха. А бабе што трэба? Сам разумеш, —
не стаў чамусьці паглыбляцца ў падра-
бязнасці пасажыра.

Маладзенькі шафёр зноў міжволі па-
чырванеў.

Салдата хлебам не кармі, дай пра баб
языком памянціць, павыхваляцца: каго,
колькі і якім чынам залатвіў. Быццам
успомніўшы аб гэтым і адчуўшы, што
можа пахіснуцца яго аўтарытэт уважчу
гэтага “зялёнкі”, старшыня неахвотна,
як бы рабіў ласку, зноў сказаў:

— Але самыя мамзэлі — немкі. Так-
сама давалася паспрабаваць. Спецыялі-
ткі. Не тое што наша баба. Немкі —
уга!. А зрэшты, я на правах пераможцы
пакарыстаўся. Можна ж рускі старшыня
адпачыць пасля крывавага бою, а? Пла-
ды перамогі, так сказаць.

Шафёр спраўна хігнуў галавою.
Гэтым разам старшыня адшкардаваў
цыгарэту суседу. “Думаў, ты не курьш”,
— растлумачыў сваю пачатковую скна-
рыстасць. “Ды я нічога, толькі часам
баўлюся”, — чырванеючы, нялоўка вы-
няў з-пад гумкі цыгарэціну маладзён.
Прытрымліваючы абаранак, стаў шор-
гаць запалкай.

Старшыня меў запальнічку. Трафей-
ную. У кодабе трэсліся, таксама трафей-
ныя, дыхтоўны чамадан, наспеннік у
драўляным футарале, з жоўтым, нібы
залатым, цыферблатам, транты і пішучая
машынка. Апошнюю ён узяў невядома
навошта. Ён ніколі нічога, апроч “трох-
кутнічкаў” дахаты, не пісаў, а друка-
ваць наогул не ўмеў. Можна, таму і прыха-
піў. Надта ж спадабалася. У вёсны ні ў
кога не было друкаркі, нават у сельса-
веце. А ў яго, у Печкурова, будзе.

Салдат без трафейў не салдат. А стар-
шыня пагадоў.

Калі развіталіся на чыгуначнай стан-
цыі ў Гродне, салдацік зашчыраваў: “Я,
таварыш старшыня, усё хацеў сказаць,
што мы ж з вамі амаль землякі. Сма-
ленск, калі ведаеце, быў адным часам
сталінай Беларусі”.

Печкуроў здранівеў. Закрыў рот. Ля-
нуў дзверцамі кабіны. Не сказаў нічога.
Мацокнуўся сам сабе.

Спачатку Печкуроў наведваў каменда-
туру. Даведваўся аб адпраўленні цягніка.
Пад’еў амерыканскай тушонкі. Заставаў-
ся яшчэ час. Печкуроў задумаўся. Пай-
шоў да століка, дзе запаўняліся тэле-
грамныя бланкі, і на адвароце напісаў
пра салдаціка-шафёра, называючы таго
“беларускім нацыяналістам”, які хоча
“адарваць Смаленск ад маперы-Расіі”.
Задаволены, ён яшчэ раз зайшоў у ка-
мендатуру. Пакурыўшы на пероне, упіх-
нуў транты ў вагон цягніка і спрытна
ўзбег па прыступках сам.

кідалі над ляснымі партызанскімі лаге-
рамі. Яе тэкст вельмі абурыву салдатаў,
апроч некалькіх здраднікаў, якія паверы-
лі ў тое, што немцы ўзялі Маскву, і якія
не захавалі з усімі разам мерці ў лесе.

Яна вісіць сёння ў Музеі вайны ў ста-
ліцы. Непадальк падпольшчыцкага ра-
дыёперадавальніка ў чамаданчыку і вя-
лізныя лапціў-пасталоў, у якіх нямецкія
вартавыя баранілі свае ногі ад маразоў.
Кегль ды ачко машынікі няцяжка паз-
наць. Скошаны хвосцік у “р”, а галоў-
нае — адметна пашкоджанае “ы”. Ні з
чым не злучаешся. Яна. Ундэрвуд з амаль
спёртым залатым усняж карэткі надпі-
сам. Па-над вальком. Трафейная.

Печкурова спаткалі ў родным калга-
се належным чынам. Нават зарганізавалі
ўвечары ў нядзелю ў клубе ўрачыстую
сустрэчу. З духавым аркестрам, транспа-
рантамі над сцэнай, пёплай прамавай.
“Старшыня. Медаль. Смерці. Усходняя
Прусія”, — шапталіся аднавяскоўцы.

Прызначылі адразу парторгам. Пай-
шоў угору. У палітадзел МТС. Таксама
паказаў сябе з лепшага боку. Газету пача-
лі сваю выпускаць. Эмтэсаўскую. Вось
калі спатрэбіўся ў трафей, запас бяды не
чыніць. Жонка ачысціла ад пылу (ажан-
ніўся). Пятровіч (гэтак яго пяпер усе
чыста называлі) рашуча ўзяўся рэдагав-
ваць. Не аднаму ж Богу гаршкі апя-
каць! Увогуле, галоўнае правільна ска-
заць. А ў яго што ні слова — то і цытата.
“Краткий курс ВКП(б)” ведаў назубок.

З ім Акінчыц пазнаёміўся ў войску.
Печкуроў ужо быў “дзедкам” Савецкай Ар-
міі, але не горшым. Спяваў у курьшцы пад
гітару дэбэльскія песенькі ды любіў
выпіць, не грэбуючы нічым. Калі ён
жукіў адэквалон, Акінчыц моцна дзівіўся,
бо з рота Печкурова пахла пасля гэтага
натуральным шампунем. Апошні паўго-
да ён нічым, апроч клейкі фатаграфіі ў
дэбэльскім альбоме, не займаўся. Акінчыц
спаў над ім, на другім ярусе. Печкуроў
часам пасля албою ўпіраўся нагой у сетку
ягонага ложка і зусім нязлосна прасіў:
“Землячок, скажы лэдзудку “дабранач”.
Пасля паўзы, перамагаючы грэблівасць,
Акінчыц нягучна казаў: “Дэбэль стыл на
лень короче, спи, старик, спокойной
ночи...” — “Спасибо, сынок”.

Чалавек быў з Печкурова ніякі. Але
спяваў ён добра, тужліва неяк, з сэр-
цам. Слухаючы яго, Акінчыц аднойчы
пайшоў у ленпакой, узяў аркуш і стаў
пісаць. Свой першы допіс у “Часовой
Родины”, армейскую газетку. Пра тое,
як у нядзелю салдаты заняты кожны сва-
ёй справай: адзін піша ліст каханай, другі
рыхтуецца да паступлення ў інстытут,
іншы падшываюць бялюткія каўнерыкі
або шаруюць ваксай боты, а яфрэйтар
Печкуроў “задушевно поет песни своей
далекой Родины Белоруссии”. Допіс на-
друкавалі. Радасць для Акінчыца. Хоць
усё ў напісаным, акрэм нуллівага даж-
джу за акном, было штучна-ідылічным.
Запішыў у часе бясконцае вайны паміж
“дзядзямі” і астагнімі. Першыя, дарэчы,
паблажліва ахрысцілі Акінчыца адразу
“пісьменнікам”. На камсамольскім рот-

ускочыў з месца і знік за дзвярыма.

Яго цяпліва чакалі, тужліва пазіраю-
чы на апошнюю, недапітую паўлітэрку.
Размова без парторга не клеілася.

Ён уваліўся з чорнае зяпы двара. Нас-
тавіў ботамі брудных плямаў і ўзграмаз-
дзіў, перакуляючы шклянкі, на стол
пішучую машынку. Твары бяседнікаў
зрабіліся непаразумелымі.

— Ву-уф! (...) А я-та думаў, мужыкі,
чаму шрыфт у яе рускі. Машынка ж,
бляха-муха, трафейная. Думаў-думаў.

— Можна, давай спачатку вып’ем,
Пятровіч.

— Налівай, хлопцы.
— Гэта ж я, выходзіць, назад прывёз
ад фрышаў нашае дабро. Выходзіць так.
З рускім шрыфтам. Зрабаванае. — Ён
задумаўся. Вочы былі п’яна-ўтрапёныя.

Перакуліўшы ў сябе шклянку, ён адхі-
ліў руку з гурком, працягнутым яму, аб-
лапіў ундэрвуд і паклаў на шэрагі лі-
тарных гузікаў галаву.

Неўзабаве ён ужо спаў.

Спаткаліся яны зноў выпадкова.
Акінчыц вывучаў журналістыку ў сталіч-
ным універсітэце. Стаў надведваць рэ-
дакцыі. Спатрэбілася пішучая машы-
нка. Спачатку ён нейк абходзіўся без
яе, а потым патрэба зрабілася пільнай.
У пазычальні адшукваў машынку не ўла-
лося. Цэлы горад аб’ездзіў. У крамах
яны былі, але тандэтную “Москву”, на
якую ён меў грошы, набываць не раілі.
Звярнуўшы да машыністкі-таксама не вы-
падала: задорага, дыяй паказваць на чужыя
вочы напісанае ён не хацеў. Копія
магла апынуцца ў адной установе ра-
ней, чымсьці ў рэдакцыі.

Ён сядзеў у пэнэу (піўная насупрань
універсітэта) і падзіўліва. У плончу зро-
ку трапіў нейкі твар. У профіль. Штосьці
нібы знаёмае. Ужо ўзгадваючы, ён апус-
ціў вочы. Не паспеў. Той, быццам адчуў-
шы Акінчыцаў погляд, павярнуў да яго
галаву.

— Землячок! Не пазнаеш? Гэта ж ты,
Акінчыц!?

Яны сядзелі разам з сябрукамі Печку-
рова. Малапрывабныя пысы. Дапівалі
піва. Размова не атрымлівалася. Печку-
роў нешта пачаў настальгічна вярзіць пра
войска, але Акінчыц адказаў, не хава-
ючы нежадання. Дыяй што ўспамінаць...
“Спи, старик, спокойной ночи?”

Пад вечар Печкуроў прадаў яму баць-
каў ундэрвуд за пяць пляшак гарэлкі
(яна тады яшчэ таннай была, па 4 руб.
12 кап.).

Акінчыц вёз вялікую цяжкую друкар-
ку ў найманы на ўскраіне пакойчык і ня-
верыўся ва ўдачы. “Гэта ж трэба, так па-
шанцавала!” Каб той Пячкур не пале-
наваўся, запраторыў бы яе ў “Антыквар”,
дык адхапіў бы праўдзівыя грошы. Але ж
тамака іх чакаць трэба, а яму менавіта
сёння карцела напіцца. Бо настрой такі.
“Што ні кажы, а пананцавала”.

Перадавы, як у вялікіх газетах, арты-
кул. Шматслоўны і пра нішто. Перад-
рук з “Калгаснай праўды”. Зводка аб

(Працяг на стар. 14—15)

Відушчы талент
Асімовіча

Мінская фірма "Каўчэг" зноў парадавала фанатаў класічнай гітары. Выйшла другая аўдыёкасета з серыі "Беларуская гітарная музыка". На гэты раз — сольны альбом Дзяніса Асімовіча, маладога музыканта з Гродна, лаўрэата міжнародных конкурсаў, якога лёс пазбавіў зроку, але... Але, як прызнаўся сам Дзяніс, — "дзякуй Богу за дадзены талент і натхненне".

"У мяне была магчымасць наглядзець за мастацкім развіццём Дзяніса Асімовіча, і з радасцю і задавальненнем магу адзначыць, што мне выпаў гонар сустрэць аднаго з самых выразных талентаў у маёй педагагічнай працы", — напісаў сусветна вядомы гітарыст, прафесар Акадэміі музычнага і тэатральнага мастацтва ў Празе Штэпан Рак.

Так, меламаману выпаў гонар набыць касету і слухаць ігру аднаго з самых выразных талентаў у музычным свеце. На магнітнай стужцы занатаваны творы І. С. Баха, Лозі, П'яцолы, Віла-Лобаса, Рака, "Элегія" самога Дзяніса Асімовіча... Толькі адзінаццаць п'ес з ужо доволі ёмістага і разнастайнага рэпертуару выканаўцы, нарыс пра якога, дарэчы, друкаваўся ў адным з леташніх нумароў "ЛіМа".

У нашых не надта, скажам так, цывілізаваных умовах, калі пры адсутнасці дзяржаўнай фірмы грамадзкіх музыкантаў, каб занатаваць вынік сваёй творчай працы на касеце або кампактдыску, мусяць звяртацца ў прыватныя студыі ці спадзявацца на падтрымку замежных партнёраў, — у такіх умовах кожная навінка "Каўчэга" з узорамі беларускага мастацтва ўспрымаецца як сапраўдны падзея.

С. БЕРАСЦЕНЬ

Галасы
будучыні

Днямі ў Мінску прайшоў ужо другі Форум творчай моладзі "XXI стагоддзе — музыка надзеі". Пачуць галасы таленавітых юных творцаў, якія будуць вызначаць заўтрашні дзень Беларусі ў музыцы, выяўленчым мастацтве, у літаратуры, у культурнай палітыцы цалкам; падтрымаць, паклапаціцца пра ўмовы для іх гарманічнага развіцця... З гэтай мэтай і наладзілі арганізатары форуму аглядаць творчасці зусім яшчэ маладых выканаўцаў і мастакоў (выступленні з вершам "XXI стагоддзе" і "Музыка надзеі" — сцяблінскіх у Беларускай дзяржаўнай філармоніі, вернісаж у фая), праблемы выхавання якіх абмяркоўваліся падчас творчай дыскусіі ў Саюзе кампазітараў. Вынікі працы форуму, мяркуючы, будуць абгавораны і на старонках нашага тыднёвіка, які стала падтрымлівае сваёй увагай і добрым словам маладых беларускіх творцаў.

Н.К.

Сем стыпендыятаў

Стыпендыятамі Фонду Уладзіміра Співакова, скрыпача, мастацкага кіраўніка аркестра "Віртуозы Масквы", сталі сем беларускіх музыкантаў. Цырымонія ўручэння адбылася ў Магілёве: стыпендыі ўручыў прадстаўнік фонду на Беларусі — дырэктар абласной філармоніі кампазітар Уладзімір Браілюўскі.

На здымку: студэнтка Беларускай акадэміі музыкі Ганна Шыбаева — адна са стыпендыятаў.

Фота Мікалая ЦІТОВА, БЕЛТА

"Травіята" ў люстэрку размоў

АД НАТХНЕННЯ

— Гэтая даўняя гісторыя звязана са мною. Бо калі б не я, дык ці нарадзіў бы калісьці Дзюма-бацька Дзюма-сына, а стары Вердзі сына Джузэпэ, Дзюма-сын — "Даму з камеліямі", а Вердзі-малодшы — "Травіату"? Калі б не я, дык ці нарадзіла б "Дама з камеліямі" столькі "Травіят" у душах шматлікіх рэжысёраў, якія, у сваю чаргу, нарадзілі сотні варыянтаў яе на розных сценах, мовах і г. д.?.. Калі б не я, дык ці казаў бы Пушкін: "И божество, и вдохновенье, и жизнь, и слезы, и любовь!"

АД КРЫТЫКА

Магчыма, сябры, калі бывалі вы на "Травіаце" ў Мінску, дык заўважылі там двух паноў, чые размовы і паводзіны зусім не ўваходзілі ў кола звычайных для тэатральнага заўсёдняка. Адзін з іх у перапынку самавіта піў каву і ўсе 15 хвілін вывучаў праграму. Другі таксама піў каву, але неяк похалкам. А больш хваляваўся, жэстыкуляваў і амаль крычаў на першага: "Опернае мастацтва!.. праблемы густу!.. эстэтыка сцэнічнага ўвасаблення!"

Адданыя рамяству журналіста, мы далікатна падключыліся да тае размовы...

... — Герр Фларэстан!

... — Герр Эўзэбій! Мы працуем у "Новым музычным часопісе" ў Лейпцыгу, у спадара

Роберта Шумара.

Так пань прадставіліся. І тут мы пранікліся павагай, бо вітаць на спектаклі двух найвыдатнейшых музычных крытыкаў XIX стагоддзя, спараддзё шуманаўскага літаратурнага генія — вялікі гонар.

— Ну, а вашы ўражанні ад сённяшняй "Травіаты"? — запыталіся мы, стоячы побач з гасцямі за той жа нязменнай кавай.

— У наш час было інакш, — паважна адказаў Эўзэбій і больш нічога не мовіў.

— А ў мяне наконт гэтага свае думкі! — гарача пачаў Фларэстан, зноў раскідваючы эмоцыі ва ўсе бакі.

Тут мы зразумелі, што кратка не атрымаецца, і прапанавалі мастра ад п'ера нашу газету. Празвінеў званок. Фларэстан хутка збег у залу, а разважлівы Эўзэбій дапіў, нарэшце, каву і, заклаўшы рукі за спіну, апошнім зайшоў у цёмную ўжо залу.

СКАРОЧАНА

Сярод чорна-белых бікаў люстэрак і раскошы багатай публікі праходзіць жыццё Віялеты. Прыгожая дама лёгкіх паводзінаў, звыклая да ўвагі мужчын, яшчэ не сустрэла каханьня. І калі з'яўляецца юны Альфрэд, Віялета цалкам аддаецца пачуццю і хаваецца ад свету з каханым у цудоўнай загараднай віле. Там яе наведвае бацька Альфрэда Жорж Жэрмон і просіць пакінуць сына —

дзеля ягонага юнацтва і гонару сям'і. Няшчасная Віялета згодная. На балі яна вымушае сябе "прызнацца" Альфрэду, што кахае Барона. Раз'юшаны, ён кідае ёй грошы!

... Празрысты стол, колішныя месца для танцаў і гульняў, цяпер — перадсмяротны ложак Віялеты. У белай, як саван, кашулі яна даруе Жэрмону-бацьку і Альфрэду, забіраючы з сабою любоў назаўсёды.

АД ГЛЕДАЧА

Аптыміст. Добры густ! Бачылі, якая дынаміка вобраза? Смерць — гэта росквіт яе духоўнасці, душы, пачуццяў! Моцная рэжысёрская праца. А якая салодкая італьянская мова...

Скептык. Такая нязвычайная ў нас...
Аптыміст. Больш мне спадабаўся Жэрмон — э-э-э — Аркадзь Саўчанка. Ну, і яшчэ некаторыя спевакі.

Фларэстан (сам сабе). Аптыміста хвалюе дынаміка вобраза! Канешне, сама музыка яе і будзе! Хм, паслухаем далей.

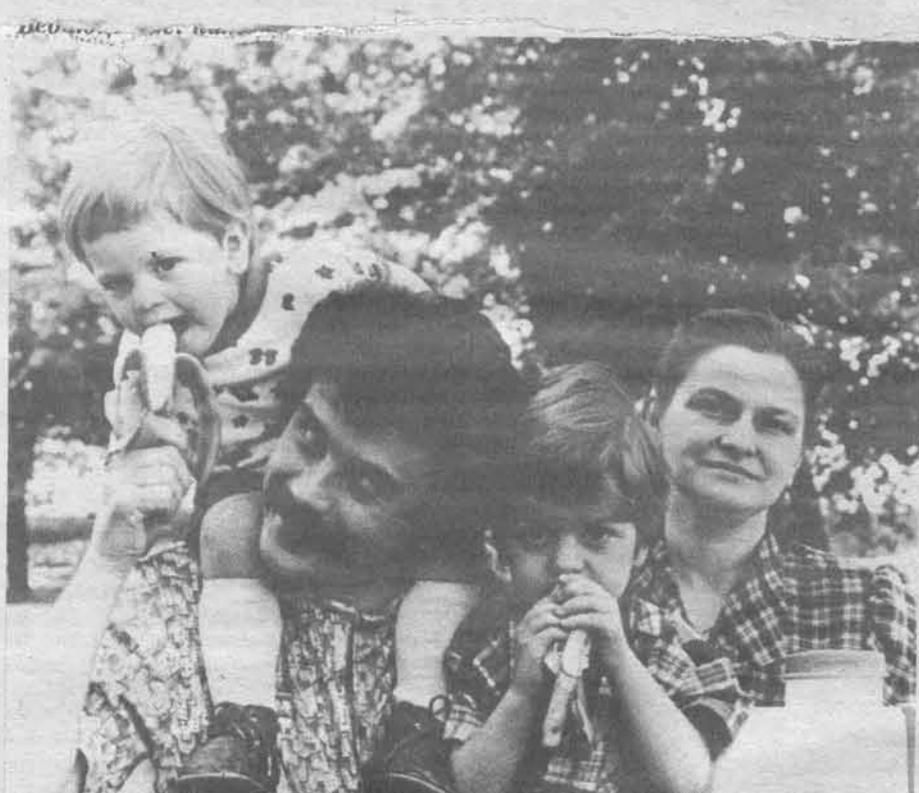
Скептык. Казалі ж вы, аднак, пра дынаміку вобраза! Я, напрыклад, упэўнены, што яе тут няма! Калі ў першай сцэне я ўбачыў "чырвоную" Віялету сярод "чорных" мужчын, адразу зразумеў, што яна памрэ. І ў наступных сценах мне хапіла чорнага ды белага, каб адчуваць сябе ля царства Аіда!
Эўзэбій (сам сабе). Ага, сцэнаграфія яму відавочна не спадабалася. Аднак я згодны: у кожнай сцэне той самы колер, той самы

НОВЫ ГОД — СВЯТА СЯМЕЙНАЕ...

Чаканне цуду,
ці — хоць нечага лепшага

У ГАСЦЯХ У ГАЛІНЫ І ПЯТРА БАГДАНАВЫХ

Жаданне сустрэцца напярэдадні Новага года менавіта з гэтай творчай сям'ёй было ў мяне з самага дзяцінства, так, што Гэозен звычайнамае. Сталася так, што Гэозен я ведаю асабіста, прытым даўно, яшчэ з яе школьных гадоў. Нарадзілася Галіна ў сям'і нашага вядомага пісьменніка і грамадскага дзеяча Барыса Сачанкі. Любоў да літаратуры, жаданне паспрабаваць у творчасці і свае сілы прыйшлі да яе, несумненна ж, ад бацькі. Пачала пісаць рана, але доўгі час не рашалася паказваць каму-небудзь тые спробы. Не рашалася, бо адольвала боязь: планка патрабавальнасці бацькам была паднята вельмі высока. А яшчэ ж — адольвала някаватасць. За савецкім часам узмоцнена прапагандаваліся рабочыя дынастыі, а не творчыя. Маўляў, дынастыя токараў ці муляраў — гэта цудоўна, а вось калі пісьменніцкі сыноў ці дачка наследавалі бацькаву прафесію, гэта лічылася чамусьці ледзь не ганебным... Аднак жа агеньчык творчасці не патух, а разгарэўся ярка і звабліва. Сёння Галіна Багданавіч — досьць вядомы не толькі ў літаратурных колах пражані, творца з адметным почыркам і акрэсленым тэматычным дыяпазінам. Герой яе твораў — найперш сённяшні інтэлігент, а гэта значыць — змагар, шукальнік, самотнік і пакутнік. Выбар такога героя спараджаны самім Галіным лёсам, тым, ужо згаданым мною, вялікім пошукам самой сябе. Насуперак расховай думцы, што дзіця пісьменніка ці мастака нехта абавязкова цягне, прабівае ў літаратуру ці мастацтва, яна катэгарычна не прымала нават і патрэбнай, мабыць, на пачатку творчага шляху чыёй-небудзь дапамогі. З другога ж боку, была пераканана, што менавіта інтэлігентны, якія прыходзяць у культуру з пакалення ў пакаленне, робяць гэтую культуру прафесійнай. Пазней знайшла пацвярджэнне гэтаму свайму перакананню ў словах Д. Ліхачова аб тым, што сапраўдным інтэлігентам можна стаць толькі тады, калі маеш за плячыма тры універсітэцкія дыпломы: дзедкаў, бацькаў і свой. Можна быць, менавіта з гэтае прычыны герой яе — чалавек інтэлігентнага занятку, прытым досьць часта — чалавек творчай прафесіі. Увогуле ж Галіна — "мастацкая душа". Як наканаваў, дарунак лёсу — любімая справа ў часопісе "Мастацтва" з дня стварэння яго. Яна за-

хоплена мастацтвам, тонкі яго знаўца і крытык.

І як яшчэ адно, няйначай Боскае, наканаваўне — яе сустрэча з мастаком Пятром Багданавым. Іх звёў апошні камсамольскі семінар творчай моладзі, што праходзіў у 1987 годзе ў Гародні. Да Гародні яны адно аднаго не ведалі. Спаткаліся там упершыню. Галіна ўспамінае: "Мяне ўразілі яго вочы — такія светлыя, чыстыя і такія добрыя, што мне стала боязна за яго: каб гэты светлы позірк, гэты агонь дабрыві хто не патушыў..." Два гады сяброўства ўмапавалі народжанае падчас сустрэчы і знаёмства пачуццё, яно перарасло ў каханне. І вось ужо дзевяць гадоў яны разам. Маюць двух сыноў: сямігадовага Алеся, першакласніка Рэспубліканскага каледжа мастацтваў (у якім выкладае Пятро), і на паўтара года меншага Яначку, які не хоча адставаць ад брата і ўжо сам чытае кніжкі.

На гады іх сумеснага, сямейнага жыцця прыпадаюць і галоўныя творчыя набыткі мужа-мастака і жонкі-пісьменніцы. Галіна выдала тры кнігі прозы ("Папярковы замкі", "Чалавек без адраса" і "Дом іхній мары"), апублікавала ў перыёдыцы нямала апавяданняў і аповесцяў. Пятро таксама не стаяў на месцы — стаў членам Саюза мастакоў, сябрам суполкі "Пагоня". Як жывапісец, працуе ў жанры пейзажа, нацюрморта, тэматычнай карціны. У жывапісе яго найбольш хвалюе колер, яго змястоўнасць і спалучэнне. Выстаўляўся на розных рэспубліканскіх выставах. Аформіў некалькі кніг нашых пісьменнікаў, у тым ліку — жончыны.

Пытаюся ў абодвух:

— Галя, Пятро, як вы, дзве творчыя асобы, дзве мастакоўскія індывідуальнасці, ужываецеся пад адным дахам-небам?

стол ці ложка; статыка парушае рух вобразаў. Цікава-цікава.

Аматар. Вы не зусім маеце рацыю, пан Скептык. Статычны колер сімвалізуе будзёншчыню наваколля, а вось Вялета "расце" — ад канфліктнай чырвонай апрахані праз жалобную чорную да чыстай белай. Наша вока адзначае акцэнтацыю колеру і суданосны яго з персанажамі. Тут, даражнік, псіхалагічны падыход у рэжысуры.

Эўзэбій. Згода! Я ўвогуле лічу, што спектакль моцны трапнасцю акцэнтаў: класічная інтрыга з кульмінацыяй у трыцці чвэрці і развязкай у канцы. Усё добра.

Фларэстан. Яно нібы й так. Але нешта мне замінае.

Музыкант. Мне, напрыклад, перашкаджаюць фальшывыя ноты. Канешне, вакал у Вердзі складаны, вымагае найвышэйшага майстэрства...

Аматар. А я вась не зразумеў нейкую "скаванасць" руху на сцэне ў час хуткай музыкі: у першым акце, напрыклад, у трыцім. Ці гэта рэжысёрскі фокус?

Скептык. Так! Фокус-покус!

Эўзэбій. Дык што ж не так, спадарства? **Фларэстан.** Мне не хпіла цэласнасці рэжысёрскай думкі ў разгортванні канфлікту. "Дзякуючы" гэтаму ўвага глядача гасне ўжо ў другім акце — тут, на мой погляд, праблема формы.

Аматар. А калі амаль што нязменныя дэкарацыі прадракаюць развязку ўжо на пачатку спектакля — таксама пралік?

Эўзэбій. Пралік!

Скептык. Пралікаў шмат, я лічу. Шмат!!!

Аптыміст. Ну, панове, усхадзіліся! Стоп, стоп. А вы паглядзіце, якая цудоўная рэжысёрская знаходка — расчыненая ракавінка!

Скептык. Дзе там яшчэ ракавінка?

Аптыміст. Авальны стол з адкінутым вечкам нібы нараджае Венеру Баціцэлі, прыгожую, закаханую, сціпную. У канцы гэты стол — цэнтр увагі — нібы накрывае вечка труны, хавае недасяжную жамчужыну. Гэта ж філасофія, поўная алегорыі! А якія цудоўныя касцюмы...

Эўзэбій. Усім праслухаў я. З усім згодны. Але галоўнае ў гэтай пастаноўцы — наватарства, мадэрн рэжысуры, дзякуючы чаму — мадэрн адчування. Праз гэта шмат даруецца. У тэатры не вельмі багата такіх нетрадыцыйных пастановак, з дэкарацыямі, якія вымагаюць асэнсавання з псіхалагічнай вылучанасцю герояў. Насамрэч вынік Вялеты дыктуецца кодэксам жыцця ейнага

Ад рэдакцыі. Няцяжка здагадацца, што гэтую адмысловую размову спарадзіла прэ-м'ера "Травіаты" ў Нацыянальным акадэмічным тэатры оперы Беларусі. (Музычны кіраўнік пастаноўкі Аляксандр Анісімаў, рэжысёр Сусана Цырук, мастак-пастаноўшчык Людміла Ганчарова). Першыя ж яе паказы падзялілі публіку.

На тых, хто замілаваўся ўспраўляюцца ў новае сцэнічнае аблічча вердзіўскага шэдэўра, паланёны пакручастай варажбой рэдкаснай для опернага мастацтва жаночай рэжысуры.

На тых, каго ўтрымліваў у зале да канца "сеанса" спадзеў яшчэ раз пабачыць галоўную тэраію ў дэзэбилье ці нахштальт гэтага.

На тых, каго дацякла немажлівасць выглумачыць тонкую метафару пастаноўчыкаў спектакля, якія нібыта ператварылі насельнікаў "Травіаты" ў мікраістот, вымусіўшы іх спасцігаць радасці жыцця і драму чалавечых стасункаў сярод велічэзных флаконаў парфумы ды пудраніц з лостранымі вечкамі (ці не такая "пудраніца" — калыска Вялеты, а потым і ейная дамавіна?).

Яркае відовішча з прыгожай музыкай і з вядучымі салістамі выклікае цікавасць і ў тых, і ў другіх, і ў п'ятых... "Травіату" давалі ў памяць пра Ісідара Балюіна — легенду беларускай опернай сцэны, калісьці вядучага выканаўцу партыі Альфрэда. "Травіатай" адзначалі творчы юбілей непаўторнай Тамары Кучынскай.

Магчыма, новаму спектаклю, як бы пра яго ні спрачаліся, наканаваны шчаслівы сцэнічны лёс? Тым болей, што "Травіату" любілі ды любяць розныя пакаленні музыкантаў, артыстаў, слухачоў.

С. Б.

Хто з вас сямейны лідэр? У каго характар мацнейшы, кіраўнічы?

Галіна: Нараджэнне таго, што ствараецца намі, спрыяе наш нязводны хатні агмень — непагаснае цяпельца, якое мы пастаянна падтрымліваем, сілкуем цяплом уласных душ. Тым і жывём, гэтак і ўжываемся. А што далі здарства... Я гадавалася ў сям'і, дзе гаспадаром быў бацька. І ў нас гаспадар — Пеця. У нас жа два хлопцы растуць, не могуць жа яны бачыць, што ў хаце матрыярхат. У мяне нядаўна пачаў расці зуб мудрасці, можа, дзякуючы гэтаму, мне здаецца, што ўсе эмоцыі я магу мікшыраваць, нейкім чынам стрымліваць сябе. А калі яшчэ і Пеця навучыцца гэта рабіць, дык з нас выйдзе наогул ідэальная пара.

Пятро: Не, я наўрад ці навучыся! Што я буду за мужык, за мужчына, што за бацька, калі буду цямі-ляміці, без вокрыку?!

Галіна: Але, з другога боку, я мяркую, што ў сям'і і не павінна быць усё занадта гладка. Павінны быць нейкія, так бы мовіць, перашкоды. Найперш гэта карысна дзецям. Хай яны спазнаюць, што ў жыцці бывае холадна і гарача, зіма і лета. Усе нягоды яны павінны навучыцца пераадольваць. Бо ў зусім ідэальных сем'ях наўрад ці народзіцца творчая асоба.

— З якім настроем сустракаеце вы Новы год — і гэты, і наогул?

Пятро: Я — заўсёды з радасным настроем. Стрэча Новага года — гэта чаканне цуду. Ці, прынамсі, нечага лепшага. Будуць новыя працы, новыя здабыткі. Падгадуецца дзедзі і з імі можна будзе гаварыць прасцей і вазіць у школу за божа свет — лягчэй. Новы год — гэта спадзяванні на лепшае, а з імі лягчэй жывецца.

Галіна: Для мяне Новы год — гэта нешта таемнае, гэта сапраўды чаканне нейкага цуду. Я выйшла замуж пазнавата, і ў ноч пад Новы год загадвала, каб спраўдзілася маё заветнае спадзяванне — сустрэць, спаткаць жаданага, каханага чалавека, які б мяне і кахаў, і разумее. Адзін год здзейсніў гэтую маю мару. Іншыя далі мне шчасце зведваць творчую радасць — тварыць свет у вобразах, дзяліцца з іншымі тым, што ў душы і сэрцы. А былі ж і два гады, якія прынеслі мне Алесіка і Яначку. Таму сёння жаданне ў мяне сціплейшае: каб тое, што Бог даў, што мы сёння маем, зберагчы.

— Стрэча Новага года для вас — свята? Якое яно для вас і ў вас, чым адметнае і запамінальнае?

Пятро: Мы з Галіяй і тут вельмі аднолькавыя. Скажам, мы вельмі любім і памятаем свае дацячкі, найперш навагоднія, цацкі, з якімі выраслі і якія збераглі дагэтуль недзе з 60-х гадоў. Ужо само аздабленне ялінкі — для нас вялікае свята, свяшчэнны рытуал. Кожная цацка прыносіць з сабою добрыя згадкі мінулых часоў, яна — як жывая. Новы год мы заўсёды сустракаем толькі дома, гэта наша сямейнае свята. Пад Новы год хата не павінна пуставаць. Дзедзі чакаюць нашых падарункаў і самі нам нешта майструюць — лепяць, выразаюць, малююць.

Галіна: У нас шмат сяброў, але з імі мы

страчаемся звычайна на другі дзень, ужо ў Новым годзе, а страчаем яго сваёю сям'ёю... У бацькавай сям'і была традыцыя — падаваць на стол пад Новы год смажанага гуска. Але пры ўмове: калі ў мяне і ў сястры Святланы былі адны пяцёркі. Мы ўсе школьныя і студэнцкія гады вучыліся на выдатна, таму і смажаны гусь пад Новы год быў у нас на сталае заўсёды. Гэтую традыцыю я працягаю і ў сваёй сям'і. Спадзяюся, што і мае хлопцы мяне падводзіць не будуць. А яшчэ я пяку пірог з нечаканкамі. Каму дастанецца кавалак пірага з вішанькай — таго моцна будучы кахаць; каму з журавінкай — той здаравейшы будзе; каму з арэшкам — той яшчэ больш розуму набярэцца... Адчуванне, чаканне цуду засталася з дзяцінства...

Пятро: У мяне Новы год, свята гэтае, спалучана са снегам. Я нарадзіўся і вырас ў Лагойску. Лагойшчына — уся ў пагорках, і санкі, лыжы — галоўныя атрыбуты дзяцінства. Прынесці дадому пад Новы год ялінку — было маім клопатам. На бліжэйшых лясных пагорках-пералесках я шукаў яе доўга і прыносіў самую прыгожую.

— Выбачайце, Пятро, а — чаму ялінка? Замест больш звычайнай ёлачкі...

Пятро: Мы з Галіяй ёлачку завёлі ялінкаю. Паўна, пад уплывам Данчыка, гэта ягонае слова. Ён штогод дасілае нам пад Новы год віншавальную паштоўку з Амерыкі, а ягоная маці — падарункі.

Галіна: Вельмі рады мы, калі пад Новы год, на Каляды прыходзіць да нас калядоўшчыкі. Дасіоль памятаю 1991 год, тады Яначка ў мяне нарадзіўся. Я з ім на руках адчыніла дзверы на званок і ўбачыла калядоўшчыкаў — з казой, з каляднай зоркай, батлейкай. Разгубілася я, не ведала, як іх сустракаць, тады толькі пачаў адраджацца гэты народны звычай. А бацька, памятаю, хуценька пабег на кухню, сабраў на паднос пачастунак, чаркі наліў і вынес нечаканым гасцям. Мяне гэта вельмі ўразіла...

— Перад Новым годам прынята азірнацца на год стары, адыходзячы. Якім ён быў для вас, сёлетні пакуль што год?

Пятро: Мяне менавіта ў дзевяноста сёмым годзе прынялі ў Саюз мастакоў Беларусі. Алесь пайшоў у школу, ужо разам ездзім праз увесь горад: я — на працу, ён — на вучобу. Асаблівых іншых узрушэнняў не было, а што было, то неак перажываецца — добрае і блгое. Ну, вось напісаў серыю жаночых натур.

— А як Галіна глядзіць на гэта? Менавіта на сам прадмет такой вась вашай мастакоўскай увагі?

Галіна: Я ўзрадавалася, калі ён пачаў пісаць жанчын. Калі ён праз столькі гадоў нашага сумеснага жыцця не расчаравався ў жанчыне, збярог гэтыя натхнёныя адносіны да яе, дык у гэтым ёсць і мая заслуга... Дзевяноста сёмы і для мяне досыць удалы. Шмат працавала. Чакала, што выйдзе новая мая кніжка — "Куды адлятаюць ластаўкі", на жаль, перанеслі на год наступны. Былі таксама цікавыя і журналісцкія знаходкі. А яшчэ — шмат займалася з Алесем музыкай, добра, што ў свой час самой давалося вучыць

асяроддзя; таму мы гэтага выніку чакаем, што музыка аказалася "сучаснай", сталася натхненнем для рэжысёра. Гэта сведчыць, што пакуль яшчэ ўсе пачуцці вашы — чалавечыя, а не камп'ютэрныя...

Фларэстан. Камп'ютэрываванія. А вось паслухаем, што кажа зала.

Ад залы ДАВТа. Зала была поўная.

Фларэстан ды Эўзэбій. Мы прадракаем вашай "Травіаце" доўгае сцэнічнае жыццё. І хаця яна выклікае шмат розных думак, добра адно: Творчасць. І рэжысёра, і акцёраў, і мастакоў. Дазвольце адкланяцца.

Фларэстан ды Эўзэбій, трымаючы тросці ды капелюшы, пайшлі ўперад. І раптам зніклі. Тут мы зразумелі, што яны пайшлі дзякаваць трупам. А можа, вярнуліся назад, у мінулае.

Марына МЕЛАГРАНА

Ад рэдакцыі. Няцяжка здагадацца, што гэтую адмысловую размову спарадзіла прэ-м'ера "Травіаты" ў Нацыянальным акадэмічным тэатры оперы Беларусі. (Музычны кіраўнік пастаноўкі Аляксандр Анісімаў, рэжысёр Сусана Цырук, мастак-пастаноўшчык Людміла Ганчарова). Першыя ж яе паказы падзялілі публіку.

На тых, хто замілаваўся ўспраўляюцца ў новае сцэнічнае аблічча вердзіўскага шэдэўра, паланёны пакручастай варажбой рэдкаснай для опернага мастацтва жаночай рэжысуры.

На тых, каго ўтрымліваў у зале да канца "сеанса" спадзеў яшчэ раз пабачыць галоўную тэраію ў дэзэбилье ці нахштальт гэтага.

На тых, каго дацякла немажлівасць выглумачыць тонкую метафару пастаноўчыкаў спектакля, якія нібыта ператварылі насельнікаў "Травіаты" ў мікраістот, вымусіўшы іх спасцігаць радасці жыцця і драму чалавечых стасункаў сярод велічэзных флаконаў парфумы ды пудраніц з лостранымі вечкамі (ці не такая "пудраніца" — калыска Вялеты, а потым і ейная дамавіна?).

Яркае відовішча з прыгожай музыкай і з вядучымі салістамі выклікае цікавасць і ў тых, і ў другіх, і ў п'ятых... "Травіату" давалі ў памяць пра Ісідара Балюіна — легенду беларускай опернай сцэны, калісьці вядучага выканаўцу партыі Альфрэда. "Травіатай" адзначалі творчы юбілей непаўторнай Тамары Кучынскай.

Магчыма, новаму спектаклю, як бы пра яго ні спрачаліся, наканаваны шчаслівы сцэнічны лёс? Тым болей, што "Травіату" любілі ды любяць розныя пакаленні музыкантаў, артыстаў, слухачоў.

С. Б.

ца ў музычнай школе. У Алесевым (і Пецевым) каледжы вельмі моцна пастаўлены творчы працэс, і я рада за сына.

— Што падтрымлівае вас ў сённяшнім, гэтым цяжкім, скрутным, жыцці?

Пятро: Найперш — сям'я. Мне ёсць куды прыйсці, дзе знайсці супакой, так бы мовіць, паллакацца, выліць душу, выплеснуць эмоцыі, часта, на жаль, і адмоўныя. Галя гэта разумее і ўсё ўспрымае, як дадзенасць, якую трэба перажыць. Пасля сямейных сварак ці непараўменняў яна першая прыходзіць мірыцца, я гэта вельмі цаню. Уменне яе шмат што дараваць, яе разуменне майго стану дае мне вельмі шмат, дапамагае мне трымацца на нагах у розных жыццёвых варункх.

Галіна: Мяне ж з усіх цяжкіх сітуацый найперш выводзіць Пецевы творчыя поспехі. Прыйдзе да яго ў майстэрню ў самым цяжкім, гнятлівым настроі, а ўбачу яго новую працу — і цяжар з мяне ападае, мне ўжо радасна і добра. Падтрымліваюць мяне і поспехі дзядей. Вось Алесь пачаў складаць музычныя п'ескі, а Яначка самастойна прачытаў першую кніжачку — лепшага натхнення мне і не трэба, менавіта гэтыя пачуцці радасці і ўцехі падтурхоўваюць мяне да пісьмовага стала.

— Чаго не прымаеце вы ў жыцці і ў людзях, што адмаўляеце ўсёй душой?

Пятро: Не прымаю зайздрасці і здрады. Вельмі балюча, калі людзі, якіх ты ведаеш, з кім разам працуеш ці контактуеш, гавораць адно, а думаюць іншае. Не прымаю няшчырасці і хлуслінасці.

Галіна: Пагаджаюся з тым, што скажаў Пеця. А яшчэ мяне вельмі прыгнятае тое, што людзі перастаюць чытаць і не надта задумваюцца пра вечнае. І вонкавае адчуванне мастацтва, хай гэта будзе літаратура, музыка, ці выяўленчае мастацтва, і прафесійнае валоданне гэтымі відамі творчасці яшчэ не азначае глыбокага філасофскага асэнсавання свету. Калі людзі будучы больш задумваюцца пра вечнае, які будучы больш натуральна адчуваць сябе і ў творчым асяроддзі, і ў не творчым таксама. У адваротным выпадку будзе ўсё больш людзей, якія ўсе пытанні паспрабуюць вырашаць пры дапамозе сілы. А гэта страшна. Між клопатамі жыццёвымі, надзённымі чалавек павінен хоць на хвілінку за дзень задумацца і над вечным, над пытаннямі жыцця і смерці, і тады ён міжволі нешта зразумее, і стане дабрэйшым, шчырайшым, і тады іншым людзям, усім нам стане жыць трошачкі лягчэй, а людзі творчыя знойдуць тую ўнутраную раўнавагу, якую дае, павінна даваць творчасць...

Мне засталося адно падзякаваць Галіне і Пятру за гасціннасць, за шчырую гутарку, адмысловыя булчкі са смачнай назваю "яблычкі ў хусцінках" і духмяную гарбату і, развітаваючыся з імі, пажадаць ім у новым годзе моцнага здароўя, вялікага сямейнага шчасця, дабрабыту, дастатку ў хаце і, безумоўна ж, штодзённага творчага натхнення.

Паўтараю гэта ў думках і зараз, калі натую сустрэчу з імі на паперы.

Марына МІХАЙЛАВА

Пераемнасць — у песнях

У тэатральна-музычнай гасцёўні Уладзіслава Галубка адбыўся канцэрт класа народнай артысткі СССР прафесара Тамары Ніжнікавай, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння народнай артысткі РСФСР Ірмы Яўнзем.

Як вядома, творчая біяграфія Ірмы Пятроўны Яўнзем унікальная. Нарадзілася ў Мінску, куды бацькі яе эмігравалі з Латвіі. Вучылася ў Петраградскай кансерваторыі. Ірма Яўнзем была ці не першай спявачкай, якая вывела на прафесійную сцэну беларускую народную песню. Яна валодала незвычайнай здольнасцю да засвойвання моў. А сваім любімым заняткам лічыла збіранне фальклору — песень розных народаў. І выконвала іх — з веданнем мовы і асаблівасцей нацыянальнай культуры.

Ірма Яўнзем пабывала амаль ва ўсіх краінах свету (за рэдкім выключэннем). Яе з поўным правам можна было б назваць даследчыкам і этнографам: у савецкі час нават працавала з прафесійнымі кампазітарамі над выданнем зборнікаў народных песень.

Шмат выступала спявачка ў час вайны на перадавых пазіцыях, і ад байцоў запісвала ўсе новыя і новыя песні.

У біяграфіі спявачкі афіцыйна налічваецца больш за 6 тысяч сольных канцэртаў, але сама Ірма Яўнзем лічыла, што іх колькасць дасягае 11 тысяч.

Яна пакінула адметны след і ў педагогіцы, заўсёды спрыяла маладым самабытным талентам увасобіць сябе ў мастацтве, асабліва тым, хто звяртаўся да народных песень. Невыпадкова адбылася яе сустрэча з Т. Ніжнікавай. Ірма Яўнзем вельмі ўразіла выкананне беларускіх народных песень зусім юнай Тамарай. Яна адзначыла прыродную адоранасць і перспектыўнасць маладой выканаўцы.

Тамара Мікалаеўна стала знанай спявачкай. А з часам — і педагогам: угадвала новае пакаленне маладых спевакоў. Канцэрты яе класа часта адбываюцца ў Нацыянальнай бібліятэцы, Доме ветэранаў, музычна-тэатральнай гасцёўні...

У цэпаль і ўтульнай зале марозным адвечоркам спявалі маладыя дзяўчаты песні, якія некалі гучалі ў выкананні І. Яўнзем і Т. Ніжнікавай. Тамара Мікалаеўна сама вяла канцэрт, спалучаючы расповед пра творы з жывымі ўспамінамі. А на заканчэнне ўсе разам заспявалі "Бывайце здаровы" — песню, якой Ірма Яўнзем любіла завяршаць свае канцэрты.

Ірына СЫРЫЦА

Выставы Дастойная эстафета

Пётр Сяргеевіч Захараў шмат гадоў з'яўляўся загадчыкам мастацка-пастановачнай часткі Мазырскага народнага тэатра, вядомага на ўсю краіну. Дзсяткі спектакляў аформіў ён, у тым ліку "Паўлінку", "Раскіданае гняздо" Я. Купалы, "Партызаны" К. Крапівы, "Людзі на балоце" І. Мележа, "Трыбунал" А. Макаёнка. Мазыране ставілі "Раскіданае гняздо" ў 1967 годзе ў Крамлёўскім тэатры, за што яны атрымалі спецыяльны дыплом. Дыплама Гран-пры быў удастоены "Трыбунал" на міжнародным фестывалі ў Таліне, у чым вялікая заслуга і П. Захарава. Да таго ж і сам ён удзельнічаў як актёр у спектаклях. Актыўна займаецца ў апошнія гады П. Захараў станковым жывалісам, стварыў шмат палотнаў аб прыгажосці роднага краю. Творы яго экспанаваліся на прэстыжных выставках у Беларусі і за яе межамі. І вось нядаўна ў Гомелі была адкрыта яго персанальная выстава. У ягоных новых палотнах ва ўсёй красе паўстае палескі край: вясковыя вуліцы, палі, бары і раі, Прыпяць.

Кампазіцыя карцін мастака вызначаецца эпічнасцю, мажорным колерным ладам. З упэўненасцю адзначаеш, што яго палеская серыя работ — дастойны працяг працы нашых славуных беларускіх мастакоў Вітала Цвірка і Гаўрылы Вашчанкі, якія апелі Палессе ў сваіх творах.

Уладзімір ГЛАДЫШАЎ

Мікола Ваданосаў — родам з Мінска, але дзяцінства яго прайшло ў вёсцы Котава Барысаўскага раёна. У 1939 годзе паступіў у Мінскі дарожна-механічны тэхнікум. У Вялікую Айчынную вайну быў радзістам партызанскага злучэння на Маладзечаншчыне, пасля служыў у арміі. Тройчы паранены. У пасляваенны час — тэхнік на Беларускай радыёцэнтры, а пасля заканчэння ў 1959 годзе Вышэйшых літаратурных курсаў у Маскве — рэдактар выдавецтва "Беларусь". У 1972—1982 гадах быў рэдактарам выдавецтва "Мастацкая літаратура". Друкуецца з 1948 года. У М. Ваданосава выйшлі кнігі аповядаў і аповесцяў "У Баркоўскай пушчы", "Пераломнае лета", "Надзеі і здзяйсненні", "Адзінай маці сыны", "Пад чужым паролем", "Дзе віруе Бяроза", "Дзень і ўсё жыццё... Шмат напісана Міколам Міхайлавічам і для дзяцей — кнігі "Першае знаёмства", "Аднагодкі", "Паляржцы", "Рачны госць", "Хатабыч-малодшы", "Здарэнне на Сцюдзёнцы" і іншыя. Выдаў зборнікі гумарыстычных аповядаў "Прынцыповы аратар", "Сам сябе падвёў", "Левыя ногі".

Віншuem Міколу Міхайлавіча з днём нараджэння! Зычым яму далейшага плёну ў жыцці і творчасці!

У прыгодніцкім жанры

АЛЕСІЮ ШАШКОВУ — 75

Будучы пісьменнік у 1941 годзе скончыў сярэдняю школу і пайшоў на фронт. Удзельнічаў у баях на Заходнім, 1-м Прыбалтыйскім і 2-м Беларускам франтах, быў двойчы паранены. Пасля дэмабілізацыі ў 1947 годзе працаваў адказным сакратаром чаціцкай раённай газеты "Сцяг сацыялізма" (нарадзіўся ў вёсцы Раманаўшчына Чаціцкага раёна). У 1950 годзе скончыў Рэспубліканскую партыйную школу, быў накіраваны ў рэдакцыю газеты "Звезда". У 1951 годзе зноў прызвалі ў армію — служыў карэспандэнтам армейскай газеты да 1953-га. Пасля загадваў аддзелам літаратуры і мастацтва газеты "Звезда", быў рэдактарам аддзела ў часопісе "Калгаснік Беларусі". Скончыў Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве і завочна — Літаратурны інстытут імя М. Горькага. Вярнуўшыся ў Мінск, звязаў лёс на нейкі час з "ЛіМам" — быў адказным сакратаром, працаваў старшым рэдактарам на Рэспубліканскім радыё, галоўным рэдактарам у Міністэрстве культуры БССР, загадчыкам рэдакцыі выдавецтва "Народная асвета".

З першымі творамі А. Шашкова выступіў у друку ў 1947 годзе. Гэта былі нарысы, ад якіх неўзабаве перайшоў да жанру аповядаў. Аўтар кніг аповядаў "Абуджэнне", "Ранняя вясной", "Сонца тушыць зоркі", раманаў "Наваліцца спеў ў цішыні", "Спытай сваё сэрца". Напісаў і выдаў шэраг кніг для дзяцей, сярод якіх такая вядомая, як "Лань — рака лясная". Для многіх твораў А. Шашкова характэрны вастрыня сюжэта, нечаканасць сітуацый, у іх прысутны прыгодніцкія элементы.

З 75-годдзем, шанюны Алясе Андрэевіч! Доўгіх год жыцця Вам, поспехаў на ўсім!

"Выспа стабільнасці..."

Тамара Васюк — мастак-кераміст, Уладзімір Васюк — графік. Яны сябры суполкі "Пагоня". "ЛіМ" паведамляў пра іх нядаўнюю выставу ў Палацы мастацтваў. Фотаздымкі твораў Тамары і Уладзіміра неаднаразова друкаваліся ў нашым штотыднёвіку.

Напярэдадні Новага года з мастакоўскай сям'ёю гутарыць Пётра ВАСІЛЕЎСкі.

— Як вы звычайна сустракаеце Новы год?

Уладзімір: Звычайна дома, сям'ёю. У маладосці ўвогуле часцей хадзілі ў госці. Зараз болей хочацца заставацца дома. Асабліва на такое свята, як Новы год. Сямейнае свята.

Тамара: Раней за сталом сядзелі ўсю ноч, пакуль нешта навагодняе па тэлевізары ішло. Зараз не засяджваемся.

— Такое стаўленне да свята можна лічыць адзнакай сталасці?

Уладзімір: Можа... Проста мы не любім мяняць звыклы лад жыцця нават дзеля свята.

— Традыцыйнае пытанне: чым быў пазначаны для вашай сям'і 1997 год?

Уладзімір: У 97-ым, як і ў 96-ым, я працаваў над стылем дакументацыі Магілёўскага жывапіснага пленэру імя Бялініцкага-Бірулі. Гэта афіцыйныя паперы, акрэдытацыйныя карткі, буклеты, запрашальныя білеты, нарэшце — каталог твораў пленэру. Тамара рабіла прызы — кераміка па ўзоры традыцыйнай, народнай з эмблемай пленэру. Праца надзвычай цікавая.

Тамара: Ідэя пленэру належала Паўлу Васільевічу Масленікаву. Мы з Валодзем яго добра ведалі. Так што гэта праца была як бы ў памяць аб чалавеку, якога мы вельмі шануем.

Уладзімір: І, можа, галоўная падзея года для нас з Тамарай — наша юбілейная выстава. Ведаеш, часам бывае, надыходзіць час рабіць штосьці нахшталт справаздачы гледачам і калегам — а зрабіць выставу няма з чаго. Нібыта ўвесь час працуеш, нешта робіш, а на персанальную выставу няма твораў. Прынамсі, твораў вартых такой сур'ёзнай даты ў жыцці. Персанальная выстава — гэта вельмі сур'ёзна. Іншы раз яе можа зрабіць мастак зусім малады, а часам не можа і стары.

Тамара: Прычым, мы хацелі б прадставіць не старыя, вядомыя творы, а нешта новае, зрабіць так, каб сама экспазіцыя была тво-

рам мастацтва. Валодзя ў асноўным вядомы як плакатыст, але на гэтую выставу ён зрабіў серыю малюнкаў, а я прадставіла кераміку, якая раней не экспанавалася.

— Кераміку белую і чырвоную?

Тамара: Так. Колеры нашага сцяга.

Уладзімір: Мяркуючы па тым, што мы чулі ад гледачоў, выстава атрымалася.

— Можна сказаць, што год для вашай сям'і быў удалым?

Уладзімір: Для сям'і — так. Хоць сям'я для чалавека звычайна ёсць выспа стабільнасці ў жыццёвым моры, але мы не можам быць абсалютна імаверна да таго, што робіцца вакол нас. Я не гляджу Беларускае тэлебачанне, каб не псаваць настрой. Канечне ж, нас абурала закрыццё газеты "Свабода". Складваецца ўражанне, што сённяшняя ўлада не здольная жыць нават па тых законах, якія сама ж прыдумала, і гвалт становіцца адзіным

сродкам кіравання краінай.

Тамара: Я згодная з Валодзем. Спакойна ўспрымаць тое, што робіцца ў краіне — гэта сябе не паважаць. Аднак гэтыя абставіны прымушаюць нас болей шанавач свай аднадумцаў, сяброў.

Уладзімір: І трымацца за сям'ю.

— Дзякуй за гутарку. Шчасця ў новым годзе!

"За Гомелем людзі ёсць..."

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Базанаў у цікавым даследаванні хаджэння расейскай інтэлігенцыі ў народ напярэдадні тагачаснага злому эпох ("Ад фальклору да народнай кнігі") разглядаў гэты асветніцкі ўздзеянне ў звязку з распаўсюджваннем у грамадстве асноўных міфалагічных тэорыяў. У такім выпадку сюжэт на самай справе не можа здзейсніцца інакш, як пункт гледжання, захоўваючы пры гэтым адпаведны эстэтычны змест, якім на працягу XX стагоддзя ўвогуле паласавалася сусветная літаратура. Ну, хаця б горкаўскі "Клім Самгін", якога пачынальнік сацыялістычнага рэалізму прымусяў існаваць на "аўтарскай датацыі" (паводле трапага выслёўа В. Базанава) — без усялякіх абавязкаў перад раманным дзеяннем і... сюжэтам, выконваючы ролю "аптычнага цэнтру", "фокуса" твора, што дазволіла, з аднаго боку, высветліць патаемныя куткі чалавечай душы, адлюстраваныя ў самгінскай невыразнасці, пустачы, а з іншага — надало містычную моц самому персанажу, які найперш паспрабаваў адшукаць нешта роднаснае, самгінскае ў сваім стваральніку. На думку адных крытыкаў, той пачаў глядзець на свет праз самгінскія акуляры, паводле ж меркаванняў апанентаў, — апынуўся "перад трыбуналам сваёй класавай свядомасці".

За Гомелем, як вядома, "людзі дробненькія", але ж рызыка падобных узаемадэяванняў аўтара і герояў ад гэтага не змяншаецца. У аповяданні В. Ткачоў "Кассе" няхітрая вясковая прылада становіцца ідэяй і структурным стрыжняем твора, трымаючы героя, аўтара і чытача на аднолькавай адлегласці ад сябе. Кассе, якое ў тралейбусе вязе брата-гараджаніну вясковец, нібы прыцягвае да сябе розныя тыпажы спадарожнікаў-пасажыраў. Яны выпадкова (але: адзін за адным) выкарыстоўваюць кассе як зручныя поручань, не ведаючы, што кассе ёсць... кассе. Дзякуючы гэтаму непаразуменню, якое няўмольна падпарадкоўвае і галоўнага героя ("Навошта яно брату? Дзе ён тут, у горадзе, касца будзе?"), сітуацыя і персанажы не замыкаюцца ў абалонцы азначанага сэнсу. Не падрыхтаваныя да дзеяння "як трэба" (касе — каб касіць), яны вызвалюцца ад умоўнасці правілаў, за якія можна было б схвацца. І толькі надакучлівы п'яніца з вясковых ("Я, можа, гарадскі! З Бал-

бесаўкі!") адразу "пазнае" кассе і "ацэньвае" зробленую героем рэч. Толькі хто дасць веры такому валацугу? Статус-кво (станоўшча неразумнення) захоўваецца. І аўтар "аб'ектывіруе" яго, прыводзіць героя ў канцы кароценькага твора ў адпаведнасць з існуючым станам рэчаў. Выйшаўшы з тралейбуса, ён карыстаецца кассём, бы каромыслам для сваіх торбаў, выклікаючы здзіўленне праходжых: навошта дзеля гэтага такая доўгая палка? Такім, з п'янукамі на палцы, герой убачаны ўжо намі, чытачамі, і не на старонках аповядавання, а на вуліцы, падчас магчымай — чаму б і не? — сустрэчы. Мільганула ўражанне ад незнаёмага чалавека — і знікла. Разам з ім.

Замалёўка, у якой ідэнтыфікуе сябе чытач, супадае з суб'ектыўным адчуваннем героя (навошта ў горадзе кассе?) і аўтарскай задачай сцвердзіць прырытэт "проста жыцця". Змена ракурсаў, якая забяспечвае тоеснасць "аўтара-героя-чытача" пры знешняй нязменнасці ідэяна-вобразных складаных твора, сведчыць факт эстэтычнай падзеі, абумоўлены ўнутранай трансфармацыяй аповядавання ў межах трывалай мастацкай структуры. Кантэст залежыць ад герояў (у якасці ўніверсуму ён — нішто, нуль, як усялякі абсалют, што імкнецца ў прыватным, асобным пацвердзіць закладзены ў ім універсалізм) і ў гэтай жа ступені абумоўлівае іх саміх, пакідаючы характэрны агульны адбітак, калі аўтар можа дазволіць сабе проста канстатаваць герояў, якія пакрысе ахвяруючы свае індывідуальныя ўласцівасці кантэксу-універсуму.

Ці не з гэтай прычыны любая літаратурная акцэнтаванасць падзеі выглядае ў дадзеным выпадку вельмі праблематычнай? Аднак драма, натхнёным паклоннікам якой на працягу ўсёй творчасці з'яўляецца В. Ткачоў, вымагае менавіта такой, эстэтычна акцэнтаванай пабудовы мастацкай прасторы. Наважыўшыся на яе, нельга пазбегнуць той літаратурнай "умоўнасці", што, здавалася б, прычыць усяму вопыту ткачоўскай прозы. Але хіба не падкрэслівае гэтая драматургічная разумовасць, часам небяспечна блізкая да запавяжанага напрацаваных папярэднікамі вобразаў і тэм (як "распуцінскі" матыў дзверцтва ў п'есе "Сівы буслы", дзе героі палююць на ваўка, а выкрываюць здрадніка), той пераканаўчы факт самадэстатковага быцця, у параўнанні з якім самая

прагрэсіўная "ідэя" выглядае суцэльнае лухтой, а запавяжанае наогул не спрабуе выдаць сябе за арыгінал? Традыцыйны ткачоўскі хранатоп лёгка пазнаецца ў "Старым і дарозе", калі дарога (нязменны топас п'есы) і ёсць рух, перамена, чаканне — "сімвал жыцця, веры, надзеі, дабрны" (тлумачыць аўтар). Што ўжо казаць пра гераічныя Шкірдзюкі, "спісанія" жыхары якіх зацята бароніць сваю прастору-час на мяжы колішняга стэрэатыпу ("як у вайну") і чарнобыльскай рэчаіснасці, шукаючы паратнак ад чалавечай немачы перад Чарнобылем праз усведамленне невядомага ў тым, што павінна быць зразумелым кожнаму. Існуючы па-за часам, "спісанія", яны гатовыя пацягацца нават са смерцю, але залежнасць ад стэрэатыпу (ад гісторыі!) вымушае ахвяраваць менавіта "ідэяй" выражэннем чалавечай самакаштоўнасці, бо аніякая ідэя не стасуецца са Шкірдзюкамі, што згубіліся ў Сусвеце: ні ў выглядзе першых выбараў прэзідэнта, ні ў абліччы дзіўнаватага рэфэрэндуму. Відць, таму чытач гэтай абавязку прымае на сябе тэатралізаванае рэальнасць, гратэск, што ў знарочыстай умоўнасці ўяўленняў аб свеце, тыповых для народнай драмы, адкрывае ісціну народнага ўсведамлення, захоўваючы шанец альтэрнатывы ў безвыходным становішчы.

Хто ведае, ці можна такім чынам пазбегнуць непазбежнага. І нават калі так — ці не цаной уласнага жыцця? Мабыць, з гэтай банальнай прычыны В. Ткачоў і пазначыў жанр сваёй п'есы "Шаройка ў блакадзе" як трагіка-медыю. Вось толькі дзе ж яны, падставы для веселасці, калі ўпарты дзед, вытрымаўшы аблогу-блакаду ў роднай хаце, замест таго, каб з'ехаць адсюль незаўсёды, спальвае яе разам з сабой. Гіне? Безумоўна, але ж і ратуе ад сіроцтва сваю прастору-час у бесцясным, нематэрыяльным сімвале, абуджваючы ў памяці чытачоў і гледачоў вядомыя літаратурныя рэмінісцэнцыі (пачынаючы з быкаўскага "Знака бяды"). Знішчае тут, на зямлі, жыццё адраджаецца ў іншым вымярэнні, перакідаючы стрэлчы гадзінніка назад. Сапраўды, няхай дзед Ігнат скараецца нахабству партыйнага таварыша Кудасава, які агітуе старога кінуць хату, з'ехаць з зоны ("Мне ж скажуць, што я вас прыдумай...")? Наадварот — вітае адкрыццё слаўтага земляка: "За Гомелем людзі ёсць!"

Іван АФАНАСЬЕЎ

**Людзі адыходзяць,
і гэта непазбежна.
Змяняюцца пакаленні, густы,
моды, але застаецца
напісанае — і застаецца
памяць, найперш сярод
блізкіх, родных. Напярэдадні
Новага года наш
карэспандэнт пагутарыла
з Рагнедай Мікалаеўнай
Раманоўскай, дачкой класіка
беларускай літаратуры
Кузьмы Чорнага.**

НОВЫ ГОД — СВЯТА СЯМЕЙНАЕ

“Вакол бацькі раіліся людзі”

— Рагнеда Мікалаеўна, паколькі мы сустрэліся напярэдадні свята, то, можа, вы прыпомніце для пачатку які-небудзь Новы год свайго маленства?

— Ёлка ў маім раннім маленстве была чымсьці забароненым, буржуазным, і толькі пазней прызналі, што гэта ўсё-ткі народны звычай. І вось бацька пайшоў на Траецкі базар (дзе цяпер Оперны тэатр) і прынес ёлку. Жылі мы тады на Чырванасцяжнай (прыблізна раён вуліцы Куйбышава). Вуліца была драўляная, але гарадская: дамы дзяліліся на некалькі кватэр. Непадалёку, за садам, цягла Свіслач. У нас у кватэры былі два пакоі, адзін з іх — кабінет. Запомнілася, як я вызіраю ў акно, а па вуліцы бацька нясе доўгачаканую ёлку... І яшчэ адна ў памяці захавалася. Жылі мы ў доме па Свядлова (яго разбамбілі ў вайну пры першай бамбёжцы). Дом будаваўся, як тады казалі, “на паях”, меў 4 паверхі і называўся “Асветнік-камунар”. Я большай ужо была. Бацька сам зладзіў “крыж” і паставіў ёлку аж да столі. Цяцкі майстравалі самі. У нас у пад’ездзе жыла Алеся Александровіч, сястра Андрэя Александровіча, усе малыя збіраліся там і разам з яе дзецьмі рабілі цяцкі — з паперы, ваты, яечных шкарлупін. Тварык малюеш на шкарлупцы, каўнерык выразаеш, каўпачок наверх... Адночы я склеіла домік: вокны са слюды, а ў сярэдзіне ліхтарык з батарэйкай. Вокны свяціліся, і дом быў, як сапраўдны.

— У Мікалая Карлавіча былі захапленні, акрамя пісьменніцкага?

— Ён няблага маляваў, звычайна прамом. Захавалася шмат яго малюнкаў на рукапісах ваеннага часу. Такі, напрыклад: дрэва, а вакол яго абвіваецца другое, агрэсіўнае. Або: спілаваны пень, а ад яго — жывы парастак. Гэтыя малюнкi змяшчаліся ў Зборы творцаў і ў асобных выданнях. А яшчэ ён любіў кветкі. Сам іх купляў і садзіў на балконе.

— Гісторыя псеўданіма бацькі вам вядомая?

— Я не ведаю, адкуль узяўся “Кузьма”, а “Чорны” — гэта ад мянушкі сям’і ягонай маці. Іх звалі ў вёсцы “Парыбікі чорныя” — мо таму, што бедныя былі. Маці яго была праваслаўнай, і дзяцей хрысцілі ў праваслаўе. Юнаком бацька спяваў у царкоўным хоры, сябраваў з сынамі бацюшкі Жалызняковіча. Мяне ён упершыню завёў у царкву ў 1944 годзе: у раёне плошчы Чарвякова была так званая Чыгуначная царква. Сказаў: “Сёння Уздзвіжанне”... Мы часта хадзілі з ім на шпачыр, гутарылі. Толькі праз многа гадоў я пачала разумець: ад таго, што магло пашкодзіць у тагачасным жыцці, ён мяне аберагаў. Ні пра Сталіна я ад яго не чула, ні пра Леніна, ні пра Саветы. Адно на пачатку вайны такую пачула фразу: “Толькі парадзі ўмелі наладжваць, а як давалася — паўцяжалі...”

— Калі вы пачалі ўсведамляць, што дачка вядомага пісьменніка?

— З першага класа. Настаўніца прачытала на ўроку бацькава апаўданне, і адзін хлопчык пасля сказаў: “От добра Ірцы: папрасіла — і бацька казку напісаў...”

— Вас звалі Іркай?!

— Справа ў тым, што так хацела мяне назваць — і звала — бацькава вясковая радня. Памятаю такі здымак: сяджу малая на дарослым крэсле, утапіўшыся ў ім, цераз плячо вісіць кішэнька для хустачкі, а на ёй

вышыта: “Іра”. Але бацька пайшоў мяне запісваць і запісаў на свой лад — Рагнедаю.

— Выходзіць, два імені ў вас...

— Дакладней, тры. Бо калі я хрысцілася, то назвала сябе Анастасіяй. Можа, таму, што гістарычная Рагнеда (імя, як я разумею, скандынаўскага паходжання), а хрысціўшыся, узяла сабе такое ж славянскае імя. Такая вось дзіўная гісторыя атрымалася...

— Каго з пісьменнікаў вы ведалі ў сваім дзяцінстве?

— Усіх, каго не паспелі хапаць. З асаб-

звычайна пісьменніцкія жонкі застаюцца ў цяні...

— Маці мая была чалавекам спагадлівым і справядлівым. Калі што не так, яна абуралася: “Дык гэта ж несправядліва!” Яна ніколі не вытыркалася, апраналася строга. Доўгі час — калі і я нарадзілася — яны жылі незапісаныя, тады так модна было. І толькі на пачатку вайны, у Горках, куды мы дайшлі пехатою, яны ўзялі афіцыйны шлюб. Ваенныя ўспаміны, вядома, найбольш балючыя... На трэці дзень вайны 1-ы пад’езд нашага дома наскрозь прабіла бомбай (а мы жылі

24 лістапада ў дзень майго нараджэння ў бацькі здарыўся інсульт. Маці выходжвала яго, неяк выцерабіўся, напісаў свае ваенныя раманы. Працаваў апантана. Вунь бачыце — чамадан рукапісаў у мяне захаваўся...

— Што-небудзь яшчэ засталася?

— Мала што... Вайна ж. Партманет, кашуля, гальштук тканы, самавар, паліто. Тое-сёе з названага ёсць у Цімкавіцкім музеі. Здымкаў набылі ад радні і знаёмых. А рукапісы, дарэчы, ён ніколі не правіў — ён іх наноў перапісваў. ...Ледзь не першым цягніком мы вярнуліся ў Мінск пасля вызвалення. Усё разбурана, сплякана! З вакзала я згледзела тарэц нашага дома — усё, што ад яго засталася, — са скрынкамі для кветак. 22 чэрвеня прыходжу са школы, ён за пісьмовым сталом, працуе. Перада мною раскрытая кніга Шалам-Алейхема. Чую — бацька блытана штось кажа, яму кепска. Напісаў на лісце паперы: “Заві людзей”. Кінуліся па дамтароў. Ён ляжаў ужо непрытомны, паміраў, а за сцяной грукателі рабочыя — нашаму суседу начальніку Рыжыкаву рабілі ремонт. Так і памёр пад гэты грукат: рабочыя не паслухаліся, пабаяліся спыніць працу...

— Многія з пісьменніцкіх дзяцей выпадваюць з бацькоўскага — духоўнага і культурнага — поля. Што вам, Рагнеда Мікалаеўна, дапамагло ў ім застацца?

— Пасля смерці бацькі мы пасяліліся ў адной кватэры з Куляшовымі — яшчэ ва Уральску жылі адной сям’ёй. Да слова, над намі ў такой жа трохпакаёўцы размясціўся Броўка з жонкай і сынам. Маці сябрала і з Куляшыхаю, і з Броўчыхаю. Перад вайной першыя 4 класы я вучылася ў беларускай школе. Ва Уральску цэлая кампанія беларуская сабралася, гэтакасама ў Маскве: Колас, Гаўрыла Гарэцкі, Вітка, мастак Ахрэчык... Я бегала ў Дом пісьменніка на ўсе імпрэзы, нават на пленумы і сходы, настолькі ўсё для мяне было цікава. Гэта было маё асяроддзе.

— Як склаўся ваш далейшы лёс?

— Заканчвала я акцёрскі факультэт, дзе выкладаў бацькаў дружба Саннікаў. Паколькі ў 50-я гады пачыналася шмат тэатраў і акцёраў распіхвалі па дамах народнай творчасці, пайшла ў аспірантуру Інстытута мовы, літаратуры і мастацтвазнаўства. Займалася, вядома ж, беларускай літаратурай. Па сямейных абставінах давалася кінучь вучобу. Мяне падхапіла Купаліха ў свой музей. Урэшце я асела на “Беларусьфільм” ў якасці рэдактара мастацкіх фільмаў.

— Скажыце, як вам падаецца, тады сем’ямі больш дружны, чым цяпер?

— Хто дружыў, а хто і варагаваў, але ўвогуле прыватныя стасункі былі больш цеснымі. Падчас вайны вялікі антаганізм усцаўся паміж Броўкам і Лыньковым — з-за вайсковага звання, здаецца: у апошняга зорачак болей было. Яны ледзьве за грудкі не браліся. У бацькавым асяроддзі, памятаю, не любілі Клімковіча і Александровіча.

— А выпівалі тады многа пры сустрэчах?

— Толькі двойчы бачыла я бацьку на добрым падлітку, і абодва разы — пасля гасцявання ў Купалы. “З гэтага дому можна выйсці толькі на карачках”, — казаў бацька. Вельмі гасцінны быў дом, маладыя пазты любілі там паесці і выпіць. Адно дзізнна: прымуў быў завялікі... У нас жа дома п’яных я не памятаю. Смяяліся многа — гэта так. Бацька ўсялякія смешныя гісторыі раскадваў пра цімкаўцаў. Вось адна з іх. Два дзяды, бацькаў — Фэлька — і матчын — Міхал — жылі, як састарэлі, на адной печы. Цэлы год мірна ўжываліся, а перад Калядамі пачыналі спрацацца на рэлігійнай глебе. Адзін каталік, другі праваслаўны, і няк не маглі знайсці “згоду” наконт страў на Куццо. 11 супадала, а 12-ая разыходзілася. І яшчэ адна была, ужо трагічная. Калі бацьку забралі ў 38-ым, (яго прапачылі 8 месяцаў і выпусцілі), то дзеду майму — Каролекам яго звалі ў вёсцы — не казалі пра сына. Аднак ён дачуўся-такі і, не хварэўшы, памёр, мабыць, не знёс душэўнага ўзрушання. Бацька, як выйшаў, сам назваў гэтае чысло: як адчуў усё роўна ў турме.

— У вас, бачу, шмат кніжак, і сын, названы Міколам, вялікі кніжнік-бібліяфіл. Да таго ж — шчыры беларус!

— Бо ў доме захаваўся дзедкаў дух.

— Здароўя вам у новым годзе! Будзьце гэткай жа мілай і ўсмешливай, якой вас ведаюць людзі.

Гутарыла Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

На здымак: Кузьма Чорны з дачкой Рагнедай. 1939 г.; сям’я на лузе. 1930.

лівай цеплынёй успамінала заўсёды Эдуарда Самуіленка: ён аднойчы прынес мне ляльку, якая ўмела міргаць вачамі. Ну, як я магла не любіць яго пасля такога дарунка?! То ж найлепшы чалавек у свеце! Дом наш быў хоць і не багаты, але гасцінны, вакол бацькі заўсёды раіліся людзі. Паколькі тэлефонаў не было, то заходзілі проста так, часцей вечарамі. Мяне перш пасылалі ў суседні пад’езд клікаць Крапіву, а потым, бывае, і ў краму. Я клала нос на прылавак і казала: “Цёця, дайце бутэльку водкі”. На пачатку бяседы разам з усімі садзілася за стол, пасля адсылалі спаць. Наведваліся да нас Броўка, Глебка, Кучар, быў Зарэцкі, Хадыка... Пару разоў — Купала. Адночы ў разгар вялікага застолля прыйшлі адна пісьменніца і бібліятэкарка з Дома пісьменніка. І Купала пачаў патрабаваць, каб мама іх прагнала. Мама разгубілася і не ведала, што рабіць. Праз гадоў сорок мне патлумачыў сітуацыю Алесь Асіпенка: тую пісьменніцу ведалі як “стукачку”...

— Ці былі вы сведкам бацькавага арышту?

— Тады мне было каля 10-ці. Мама захварэла, і бацька выправіўся ў аптэку. Я прачнулася ад таго, што чужы чалавек нешта шукаў у мяне пад падушкай. Аказваецца, бацьку перанялі каля аптэкі, а ў нас распачалі вобыск. Пасярод пакоя, унурыўшыся, сядзеў панятым домаўпраў Мікалай Васільевіч. Усе дзеці з дома любілі яго, бо ў садзе ён пабудоваў для нас нешта нахштальт эстрады, дзе мы спявалі і скакалі.

Прыходзіць да нас адразу перасталі. Неяк завітаў Самуіленка. Развітваючыся, пацалаваў маме руку і сказаў: “Пакуль жывы, я вас ніколі не пакіну”. Але пражыў нядоўга: праз пару месяцаў памёр ад сухотаў. Энквэдзісты (са слоў жонкі) нібыта цікавіліся ў доктара, ці многа ён пражыве.

— Раскажыце трохі пра маці, а то

ў 4-ым). Усе пайшлі разграбаць завалы, і калі бацька панёс насілку з другам, абрынула сцяна, і некага засыпала. У двары ямы-акопчыкі капалі — хавацца ад бамбёжак. Завітаў у вайсковай форме Крапіва — развітвацца... Мы з маці трапілі ва Уральск, а бацьку з франтавой газеты адклікалі ў Маскву ў групу друку пры ЦК. Там спатрэбілася машыністка, і такім чынам удалося выклікаць маці. 26 чэрвеня мы прыехалі ў Маскву, а 28-га загінуў Купала. У гасцініцы “Масква” ў нас быў 824 нумар. Тэлефонны званок, бацька бярэ трубку, слухае, потым кажа нам: “Пра Купалу надобрыя чуткі”. І такая сцэнка высвечваецца памяццю: ляжу на ложка, адварнуўшыся да сцяны, нехта мяне супакойвае, і яшчэ нечы голс пярэчыць: “Не чапай, няхай паплача”... Людзі і ў бяду сабраліся ў нас. Бацька прыцягваў людзей, як магніт. Тады ўпершыню я пабачыла Максіма Танка.

Не толькі кіруе

Дырэктар Гарадоцкага Дома рамёстваў і фальклору Алена Бараўцова не толькі кіруе, а і сама займаецца вышывкай.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

Застаўся на той вайне...

Паэт Андрэй Ушакоў (нарадзіўся 16 кастрычніка 1912 года ў вёсцы Рабяткі цяперашняга Чавускага раёна) загінуў на фронце ў першыя ж дні Вялікай Айчыннай вайны. А перад гэтым скончыў прафтэхшколу металістаў, працаваў слесарам у дэпо, у майстэрнях авіяпарка, на швейнай фабрыцы "Сцяг індустрыялізацыі", вучыўся на крытыка-творчым аддзяленні Вышэйшага педагагічнага інстытута ў Мінску, а потым ва Усесаюзным інстытуце кінематографіі ў Маскве, у 1939 годзе скончыў літаратурны факультэт Маскоўскага інстытута гісторыі, філасофіі і літаратуры імя М. Чарнышэўскага, пасля чаго і быў прызваны ў Чырвоную Армію, дзе служыў у рэдакцыі дывізіянай газеты "За советскую родину" (Гомель).

З першымі вершамі А. Ушакоў выступіў у 1928 годзе на старонках газеты "Чырвоная змена". А першую кніжку выдаў у 1932 годзе разам з П. Ананьевым і называлася яна "Рабочы пульс". У А. Ушакова выйшлі таксама пазычаныя зборнікі "Праца і маладосць", "Зарава вагранак", "Голас Радзімы". Для дзяцей у сааўтарстве з А. Жаўруком напісаў пазычаныя "Пра майго таварыша", "Пра слаўных папаніцаў нашага дзетсада". Спрабаваў сілы ў галіне прозы, з тым жа А. Жаўруком з'явіліся сааўтарамі лібрэта аперэты "Зарэчны барок". Найбольш поўна творчая спадчына А. Ушакова прадстаўлена ў кнізе "Наша маладосць" (1962), а творы для дзяцей змешчаны ў зборніку "Пра майго катка" (1950).

Настаўніца

Звыш дваццаці школьнікаў навучае майстэрству ткацтва Марыя Аляксандраўна Волкава — майстар па ткацтве Старадарожскага раённага цэнтру народных рамёстваў. Без малага пяцьдзят гадоў працуе яна за кроснамі і, маючы вялікі вопыт, перадае яго сваім вучням.

На здымку: Марыя Аляксандраўна Волкава (злева) праводзіць урок ткацтва. Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БЕЛТА

Ёсць Дом і ёсць Надзея

ВЫБАР

Ставала першага позірку на незнаёмых мне тады спадарыню і спадара для гэткай высновы: яны — разам, у іх ёсць Дом. Нейк лёгка і адразу пазнаёмліся — тады ж, у ліпені 93-га, непадалёк ад магільскага касцёла, падчас першага фестывалю "Магутны Божа".

Ужо ў жніўні завітала да іх у Маладзечна — паслухаць рэпетыцыю ганараванага лаўрамі Мінскага абласнога камернага хору, на той час безыменнага, цяпер вядомага пад назвай "Sonorus". Пакой, арандаваны хорам у будынку рабочага інтэрната, кантраставаў з гэтак званымі месцамі агульнага карыстання, як асабняк з "бамжатнікам". Быў Домам: для музыкі, для гаспадароў, для гасцей... Нават са Сморгоні ды Мінска, з Вілейкі ды Стоўбцаў ехалі сюды артысты хору на рэпетыцыі — такія былі энтузіязм!

Урэшце абласны хор, здатны канкураваць са сталічнымі калектывамі, мусіў пакінуць свой утульны прыстанак у Маладзечне і пачаць новае жыццё — у Мінску.

Тут абнавіўся і стабілізаваўся творчы склад калектыву; фантастычная працаздольнасць, уласная мастацкая праграма кіраўніка, яго сталыя стасункі з беларускімі кампазітарамі паспрыялі інтэнсіўнаму канцэртнаму жыццю, прызнанню хору "Sonorus" за мяжой.

Прэм'еры, гастролі, добрая слава... Восемь толькі нахонт Дома разважаць складана. Стваральнік і мастак кіраўнік хору Аляксей Шут працуе цяпер у сталіцы. Ягоная жонка, музыкантаўца, педагог і ў свой час нязменная вядучая канцэртаў Надзея Шут, — у Маладзечне. Там і кватэра. А тут — пакуль ніякіх перспектыв на сямейнае жытло.

Можна, не надта гэта было абачліва — звярнуцца з пытаннямі пра хатняе свята да гаспадарыні сям'і, у якой сапраўднай праблемай стаўся клопат пра агульны дом?

3 РАЗМОЎ

Аляксей Аляксандравіч ад гаворкі не адмовіўся і нават запрасіў на Новы год у госці — у Маладзечна:

— Дом — ёсць, і ён там, у Маладзечне, і нягледзячы ні на што, "раздвоенасці" паміж Мінскам і Маладзечнам не адчуваю... Час мінае, і з узростам, натуральна, мяняецца стаўленне да самога рытуалу сустрэчы Новага года. Калі раней імкнуліся сустракаць яго сярод сяброў, рыхтавалі нейкія жартоўныя газеты, гульні, рабілі ўсё шумна, весела, дык цяпер, асабліва ў акалічнасцях майго вандроўнага жыцця, хочацца больш спакойных і ціхіх святаў. Традыцыя — шматгадзіннае навагодняе застолле. Загадзя купляюцца прадукты, гатуецца некалькі страў, назапашваюцца разнастайныя смачныя напоі, з якіх потым робяцца фантастычныя кактэйлы... Праўда, фінансавыя мажлівасці сям'і апошнім часам не дазваляюць рабіць стол багатым, ды і выбар прадуктаў, іхняя якасць прымушаюць удзіхнуцца... Тым не менш, займаюся забеспячэннем напоямі, над астатнім чаруе жонка. Ёсць, праўда, нязменная "фірмовая" страва, да прыгатавання якой так ці інакш далучаецца ўся сям'я: пельмені.

— А як нахонт "музычных пачастункаў"?

— Ну, тое, што сям'я — музычная, асабліва ніколі не выяўлялася ў святочнай абстаноўцы. Па-за працай музыканты зазвычай про-

ста не любяць лішні раз сядзець за інструментам. Ну, вядома, у маладосці маглі нешта паспяваць разам, і тады сам сядзець за фартэпіяна — падыграць. А так — проста гучыць вясёлая танцавальная музыка. Паўтарыся: цяпер ужо хочацца ціхага, спакойнага Новага года ў коле сям'і. Дзеці ўжо дарослыя — старэйшая дачка з мужам жыве ў іншым горадзе, малодшая вучыцца ў Беларускай акадэміі мастацтваў. Ім з намі, мабыць, сумнавата — святкуюць у сваіх кампаніях. А для нас вялікая радасць, падарункі "пад елачку" — пабыць разам з унучкай. Ёй паўтара гадкі, і ёй цікава ў святочным доме, дзе стаіць упрыгожаная ёлка, для якой набыты новыя цацкі. І гірлянда сёлета новая, прыгожая — купіў у Германіі, падчас нядаўніх гастролёў... Так што ў нас дзве Насці цяпер — маленькая ўнучка ды мая жонка Надзея Васільеўна, я яе Насціў заву...

— Ведаю, што Надзея Васільеўна перажывае за ўсе справы вашай "творчай сям'і" і поспехі хору "Sonorus" радуецца яе, як падарункі. Такіх падарункаў за мінулы год назбіралася "пад елачку" багата?

— Дзякуй Богу. Самае адметнае тое, што аркестр, які з'явіўся пры хоры "Sonorus" і ўпершыню публічна выступіў у снежні 96-га, даказаў сваю творчую мэтазгоднасць і жыццяздольнасць. Новая форма музыцыравання, кшталту даўняй беларускай, еўрапейскай, капэлы ўспрымаецца як арганічная і з вялікім патэнцыялам з'ява мастацкага жыцця. Гэтым складам падрыхтавалі прэм'еру кантаты Аляксандра Літвіноўскага "Да Маці Бо-

УНДЭРВУД

(Працяг. Пачатак на стар. 9)

рамонце тэхнікі. Звесткі пра падрыхтоўку да вясновай сяўбы, пра пачатку вывазку ўгнаенняў на палеткі. Яшчэ сёс-тое. І ягоны — Печкурова — артыкул да 70-годдзя з дня нараджэння Іосіфа Вісарыянавіча Сталіна.

З выхадам першага нумара газеты было вялікае свята. Адзначалі ўрачыста ў клубе. Прысхаў асабіста першы сакратар райкама. Пра з'яўленне новага друкаванага органа паведамля Тэлеграфнае агенцтва. Прозвішча Печкурова абляцела ўвесь Саюз.

Машынка ў рэдакцыі стала толькі дзеля самавітасці. Артыкулы для газеты друкавала сельсавецкая сакратарка. А на ўндэрвудзе Печкуроў адным пальцам клацаў паведамленні аб выпадках антысавецчыны, кожнага разу падпісваючы іх словам "Доброжелатель". У райадзеле МДБ распячатвалі канверты з добразычлівай усмешкай: "Зноў Пятровіч пастарэўша. Не спіць у шапку". Ува ўсім раёне не пісаў ад рукі (бо пазнаваць па почырку) даносы толькі ён адзін.

Пасля вайсковых збораў Акінчыц заехаў у сталіцу толькі на дзень. Расплаціўся з кватэрнай гаспадыняй, забраў транты, а грувацкі ўндэрвуд пакінуў да часу ў дружбака. Журналісцкі дыплом дэмансцінага колеру ляжаў у кішэні. Заехаў пагаспяваць на тыдзень да бацькоў, а потым выехаў да месца працы, каб быць першым і мець выбар.

У рэдакцыі яго прынялі, але нейк насціджана. Нізенькі кумпячок-парторг адразу пацікавіўся палітычнымі сімпатыямі Акінчыцы. У краіне ўжо тады было неспакойна. Акінчыц палчыў за лепшае не размаўляць пакуль з рэдакцыйнымі па-беларуску. І слушна: у тыя часы гэта б паслухыла дакладнай прыкметай напцяналізму.

Ён, канечне, быў удзячны, што не трапіў у глухі раён, але на працу хадзіў як на прымусовую. Стараўся памешч гаварыць. Абмяркоўваць змены ў Палітбюро не хацелася, бясконцыя даклады першых сакратароў яго таксама не тое што не цікавілі, але выклікалі пачуццё абсурднасці ўсяго, што адбывалася ў рэдакцыйных сценах і ў чым нейкім накіраваным ён прымушаны быў браць удзел. Усё, што яму часам удавалася зрабіць для сябе, — гэта атрымаць ролю статыста.

Гэтак працягвалася доўга не магло. Але працягвалася.

Ён гвалтам выдушваў з сябе "паложаныя" радкі. І не больш, і не заўсёды. У сталічных рэдакцыйных паступова на яго забыліся. Ён паспрабаваў быць зрабіць над

сабой намаганне: напісаць два-тры артыкулы. Марна. Блякла, змучана і мёртва.

Потым ён успомніў аб ўндэрвудзе. Прыдумаў нейкую прычыну, адпраціўся і паехаў у сталіцу.

Дружбака ён не знайшоў. Той з'ехаў да Масквы вучыцца ці ў Літінстытуце, ці на літаратурных курсах. Адреса не пакінуў. Прамінуў яшчэ час.

Аднойчы ў цэнтральным часопісе Акінчыц убачыў знаёмы твар. Сапраўды: ён. Пара апавяданняў, біяграфічная даведка. Фаназёрлівае "родзіцца ў Беларусі", "глубое" расейскае "работал дворником, сторожем, грузчиком". Яшчэ толькі качагарам хіба не быў. Не папчасціла... Пра ўніверсітэт — ані слова. Эстэты. Лаюць сапрэалізм з першым пралетарскім пісьменнікам разам, а ён толькі пасміхаецца ўнутры іх... Акінчыцу было брыдка, што ўся гэтая лухта друкавалася на ягоным ўндэрвудзе.

Напісаў у Маскву ліст. Не адразу, але прыйшоў адказ. Запрашаў наведаць "белокаменную". Акінчыц не згадзіўся. Запатрабаваў спаткання на нейтральнай тэрыторыі.

Печкуроў-старэйшы далёка пайшоў. Своечасова заўважылі. Паслаў вучыцца ў ВПШ. Скончыў. Атрымаў ганаровую граматы абкама партыі. Сам зрабіўся выкладчыкам у партшколе. Каваў ідэалагічныя кадры.

Памёр раптоўна. Вельмі журыўся, што кіраўнік аднае афрыканскае дзяржаўкі, для якога ён рыхтаваў партыйных прапагандыстаў, аказаўся канібалам.

Увечары па тэлевізары ў праграме "Час" паказалі чарапы ды косткі з'едзеных тым палітычных праціўнікаў. А ўначы Печкурова не стала.

Ва ўндэрвудзе застаўся аркуш ненапісанае дысертацыі.

Час быў няпэўны, каб не сказаць — трывожны. Акінчыцу трэба было зрабіць у машыны дзве беларускія літары, але ён баяўся неспі яе да майстэрні. Ён адчуваў скурай, што на яго і так складзена дасье.

Паспрабаваў быў атрымаць літары ў друкарні, але яго заспеў майстар (разумна-хітрыя вочы) Людвік Сяргеевіч. Завёў да сябе ў заканаўрач і жорстка папярэдзіў, што паведаміць куды трэба, бо мае такі загад: нефармалы ўсюды спрабуюць аддукаваць свае антысавецкія выданні.

Месяц Акінчыц хадзіў здранцвелы, а потым наважыўся на апошні крок. Паехаў у Вільню.

Ішоў дождж: едкі, зімовы.

У Вільні было вельмі неспакойна. Пастрэльвалі.

Майстар з прозвішчам Варшаўскі ўсё зрабіў як след. Але дома, калі Акінчыц прылёг друкарку, падважжа кароткі раптам зламалася. Давялося кожнага разу перакручваць уручную: раз-два-тры-чатыры, раз-два...

На сталае майм кніжкі, як цэла — адна на адной.

Побач машынка чорнаю плямай са змаманай рукой.

Свечка памерла, чорны кноат бела-хворае стэрыннае цэла праціў навальёт.

Кветка зімовая здранцвела канае, утапіўшы карэне засмягла ў гліняным шарыку

са стэрамай зямлэй.

Зіма. Лютага цень.

Дотык холаду.

У краіне рабілася ўсё напружаней. Па вуліцах горада ўжо раз'язджалі бэтэоры.

Паўсюдна патрулі: вайскова-міліцыйныя. Друкаваць нязможна было, бо пачуюць, а гэта — немінучы арышт. Друкаванага слова баяліся.

Аднач галава ўсё прапавала. Адночы сказаўшы, хацелася гаварыць праўду. Гэта як хвароба.

Акінчыц зірнуў скрозь вэлюм фіранкі на вуліцу. Патрулі ходзяць. Ён апрануўся і пакінуў у запічны мех ўндэрвуд. Галоўнае — не прыцягнуць увагі. Шарэла.

Праехаў прыпынак на аўтобусе. Перайшоў на другі бок вуліцы. Сеў у тралейбус. Яшчэ тры прыпынкі. У лес.

Ішоў з паўгадзіны.

Рыбацкі дашчаны будан у хмызах. Нездарэк рака. Здаў дрэвы.

Ён забраўся ўнутр. Засвяціў газовачку. Зарадзіў ўндэрвуд аркушам. Пачаў друкаваць.

Прамінула колькі часу. Вуха злавіла гукі аўтарухавіка. Пазней — урыўкі чалавечых галасоў. Каманды... Ён умэнт задзьмуў газоўку. "Добра што хоць без сабак". Схапіў за раму друкарку. Адхон. Сумёты. Закутая лёдам рака. Тоўсты лёд, неспрабавальны.

Цёмнае месца. Тут танчэй. Удар, яшчэ. Чорны ўндэрвуд — у чорную ваду.

Да таго берага. Хутчэй!

Тамака чарнеў лес.

Кроў тоўхала Акінчыцу ў скронях: "Каб жа толькі паспець!" Быць ім, беларусам, заўжды ў сваёй хаце партызанамі. Партызанамі, якія адседжваюцца ў лесе. Пакуль не скончыцца самагонка з салам. А яны не скончацца ніколі.

"А-ха, а-ха, а-ха, а-ха..." У Акінчыца таксама іншага выйсця не было, але ён не стрываў і да часу выйшаў з лесу.

"А-ха!"

1990 г.

мелі там сем канцэртаў. Вельмі важна, што мяне як кіраўніка хору запрасілі правесці семінар для хормайстраў цэлага рэгіёна — зямлі Эсэн — па праблемах выканання рускай і беларускай (я папрасіў арганізатараў зрабіць такую дыферэнцыяцыю) духоўнай музыкі. Здаецца, немцы адчулі нашу адметнасць і зацікавіліся беларускай праваслаўнай музыкай, якая адрозніваецца ад рускай традыцыі — сваёй “канкавай”, развіццём, гармоніямі, адмысловай пластыкай, больш мяккім, цёплым, струменлівым музычным сінтэзам, ці што.. На семінары ў якасці прыкладу паказаў 11 твораў, з іх 7 — беларускіх аўтараў. Прыемна было пачуць высокую ацэнку ад арганізатараў і ўдзельнікаў імпрэзы.

жай”, гэты склад натхніў Алега Залётнева на стварэнне “Нясвіжскай імшы” — паводле матэрыялаў Шымкевіча, і абыходкавыя касцельныя ноты 18 стагоддзя, набылі цікавае драматычнае развіццё, закончаную класічную форму... Сіламі хору і аркестра “паднялі”, пакуль у фрагментах, “Рэквіем” Восіпа Казлоўскага, нашу забытую спадчыну. Была і новая харавая прэм’ера — “Усяночнае дбанне” Алега Хадоскі.

Удалае было і гастрольнае турнэ па германскіх касцёлах: аншлагі, гарачы прыём. Пасля канцэрта ў Дармштаце арганізатары тамтэйшага еўрапейскага харавога конкурсу (на якім, дарэчы, сёлета быў абсалютным лідарам студэнцкі калектыў Акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам Віктара Уладзіміравіча Роўды) запрасілі нас паўдзельнічаць у ім — увесну 99-га.

Дарога ў свет

Чытаю ў чарговым томе “Беларускага кнігазбору” ўступны артыкул В. Ластоўскага да першага нумара часопіса “Крывічанін”: “А тым часам перад беларускім грамадзянствам ляжыць бязмерны абшар работы на кожным полі. І нам нельга марнаваць цяперашняга дарогага часу, а наадварот, трэба выкарыстаць усе нашы сілы на будаванне лепшага заўтрашняга дня. Нам у пакрыўшую наша пакаленне цемру нельга спаць, а трэба браць гаганцы і ісці святцыя народу сваіму, і будзіць яго, і весці яго да новых зор, да светлых дзён. І дзеля гэтага мы клічам усе актыўныя нашы сілы да працы на ўсіх сцэжках жыцця. Мы хочам, каб кожны чалавек кінуў стан апатыі і нерухавасці і ўзяўся да працы ў тым кірунку, да якога ён здатны і да чаго ён рыхтаваўся, а не ў тым, куды яго прыпадковая хваля закінула”. Чытаю і міжволі думаю пра Уладзіміра Содалю, нашага заўзятара літаратурнага краязнаўца.

В. Ластоўскі, відавочна, меў на ўвазе агромністую патрабу працы на карысць Бацькаўшчыны. Працу, якая магла б зварухнуць, абудзіць масы. Мне бачыцца, што менавіта дзеля гэтага працуе і Уладзімір Содаль. Кожнай сваёй краязнаўчай кніжкай рулівы збіральнік літаратурнай памяці як быццам імкнецца пашырыць прастору цікаўнасці да беларускага слова, да беларушчыны, да тых апосталаў, каго ён абраў сваімі героямі.

Беларускае літаратурнае краязнаўства багата на імёны. У той ці іншай ступені краязнаўства прысутнічае ў досведках Сцяпана Александровіча, Генадзя Кісялёва, Адама Мальдзіса, Кастуся Цвіркі, Генадзя Кахановіча, Віталія Скалабана, Леаніда Пракопчыка... Беларускія даследчыкі чуйна, асэнсавана ставіліся і ставяцца да высновы: нельга адкрыць, спазнаць спадчыну творцы, не спазнаўшы, не адкрыўшы тую мясцовасць, якая нарадзіла і выхавала яго.

З першых захапленняў У. Содалю — жыццё, творчасць Янкі Купалы. У купалаўскай энцыклапедыі ёсць (па праву) артыкул “Содаль Уладзімір Ільіч”. У ім чытаем: “...У кн. “Пудзіванамі сейбіта” (1982) расказвае пра мясціны, звязаныя з жыццём і дзейнасцю К., людзей, якія сустракаліся з паэтам. Даследуе гісторыю ўспрымання верша К. “А хто там ідзе?” Сабраў звязаныя з гэтым успаміны К. Буйло, П.Сергіевіча, Т. А. Паўловіч-Кліменкі (дакч. бел. пісьменніка А. Паўловіча), акад. Г. І. Гарэцкага, настаўніка і драматурга В. Гарбадзевіча, З. Абрамовіча (былога акцёра трупы І. Буйніцкага), пісьмен-

нікаў М. Ісакоўскага, А. Жукоўскага, М. Карыма, В. Бабаяна, англ. перакладчыка У. Мэя. З таго часу Уладзімір Ільіч і ў купалаўскай тэме зрабіў нямала. Да артыкулаў у “ЛіМе” і “Голасе Радзімы” дадаліся многія публікацыі ў газеце “Наша слова”, часопісе “Роднае слова”, іншых выданнях.

Дадалася і асобная купалаўская кніжачка — “Тут бачу свой край”. У ёй, як і ў іншых сваіх публікацыях, У. Содаль выступае не ў ролі літаратуразнаўца, а хутчэй у ролі ўважлівага падарожніка па купалаўскіх літаратурных мясцінах. Бараўцы — вось да чаго прыцягнута ўвага ў кнізе. Малосенькая вёска. Нават у купалаўскай энцыклапедыі пра Бараўцы — усяго некалькі радкоў: “...вёска ў Мінскім р-не, за 18 км. ад Мінска. Сюды ў 1904 пераехала сям’я Луцвічаў. У 1904—09 маці пазта арандавала тут фальварак (знаходзіўся ў канцы вёскі). К. увосень 1905 адсюль пайшоў працаваць на бровар у Сёмкава. Прыязджаў у Б. у 1906, калі працаваў на бровары ў Яхімаўшчыне, і ў 1907, калі быў памочнікам вінакура ў Дольным Снове. У гэты час аднавіў ранейшыя сувязі з У. Самоілам, якому паказаў свае вершы. Тут напісаў драм. пазму “Адвечная песня” (1908) і верш “Явар” (1909). Увосень 1908 К. выехаў у Вільню, адкуль наведваўся ў Б. На месцы былога фальварка засталіся азярцо і калодзеж”. Вось і ўся інфармацыя. Аўтар жа стварае (на 78 кніжных старонках) свайго роду “энцыклапедыю Бараўцоў” — на гэта трэба мець асаблівы талент, асаблівую энергію.

У. Содаль з разраду даследчыкаў, якія зараджаюць, ствараюць сваімі кнігамі атмасферу прысутнасці ў пэўным краі, пэўнай старонцы. Такія кнігі пісаў С. Александровіч, такімі кнігамі зараджаў і працягвае зараджаць Г. Кахановіч. Сіла даследаванняў усіх трох — поруч з іншым — і ў жывых сустрэчах са сведкамі, родзічамі, блізкімі нашчадкамі герояў і персанажаў. У палюддзі шукаў Айчыну, наш край і Яраслаў Пархута (у яго і “чыстая” мастацкая проза атрымлівалася, як мне падаецца, краязнаўчай). Выходжванне, дарогу як найвялікшы сімвал у слове пра С. Александровіча акрэслівае Янка Брыль: “...Ярка і ўдзячна памятаю тую восеньскую красу, а яшчэ і легенду, у той дзень панутую, а пасля і запісаную ў эсэ “Родны кут”. Пра тое, як зямлякі-наваградчане нібыта чулі ад свайго дэпутата — Якуба Коласа, што ён перад смерцю хацеў бы прайсці пехатой па абочыне гасцінца Баранавічы — Наваградка, каб яшчэ раз палюбавацца характаром тых лясоў, палёў і вёсак”.

разам выступілі з новай праграмай: бахаўскі псалм “Ісус — мой друг”, “Ойча наш” Чайкоўскага, “Алілуя!” з “Літургіі” Хадоскі. Творам Баха дырыжыраваў кіраўнік “Унтэрмайна” спадар Кернер, двама іншымі — я. Публіка была ўзрушаная тым, як зводны інтэрнацыянальны хор дакладна і выразна спявае і па-нямецку, і на царкоўнаславянскай мове! Новы год дае надзею на сустрэчу з германскімі калегамі ўжо ў Мінску...

НЕСВЯТОЧНАЕ

На сваёй “рэдактарскай мытні” я доўга перабірала дэталь размовы з Аляксеем Аляксандравічам Шутам, вагаючыся: прапусьце на газетную паласу несвяточны багаж ці пакінуць па-за ейнымі межамі?

Трэці годшаноўны маэстра ў міжгастрольны час туляецца па танных мінскіх гасцініцах ды інтэрнатах. Нібыта ў камандзіроўцы і нібыта — не... Здаць кватэру ў Маладзечне, каб атрымаць раўнацэнную ў сталіцы? Каб жа ён быў чыноўнік, які робіць няўгледны ўклад у эканоміку краіны!.. Калі яму недвухсэнсоўна падказалі “самы прасты шлях” да вырашэння праблем: фіктыўны развод, куплёная мінская прапіска, “уз’яднанне сям’і” на камунальнай сталічнай жылплошчы і г. д. — і ён, і жонка ўспрынялі гэта як знявагу.

Аптымісты, яны прымаюць жыццё як дадзенасць, не шукаюць у ім лацвейшых сцежак — зважаюць на станоўчае, спадзяюцца на лепшае. Не скардзяцца. Працуюць. Трываюць.

Ці не больш трывожыць дом для хору і аркестра, бо цяпер так званы офіс, рэзультывае памышканне ды сховішча для нот і канцэртных касцюмаў раскіданыя па трох процілеглых канцах горада.

“Новы год дае надзею, што “Sonopus” не застанецца без стацыянарнага памяшкання надоўга. У астатнім... Не падвяло б здароўе: усё ж такі без малаго 50. А падтрымку сям’і адчуваю. Бо дом у мяне, намыперак сённяшняй парадаксальнай сітуацыі, — ёсць!”

С. БЕРАСЦЕНЬ

Фота 80-х гадоў

У абсягу сённяшніх зацікаўленяў У. Содалю галоўны клопат — Мацей Бурачок, Францішак Багушэвіч. У 1990 годзе “Польмя” выдае сціплую кніжачку “Кушыянскі кут”. У 1992 годзе ў тым жа выдавецтве выходзіць “Жупранская старонка”, у 1995 годзе — “Свіранскія крэскі”. Своеасаблівае трылогія пра мясціны, звязаныя з Мацеем Бурачком. А яшчэ ж адна кніга пра Багушэвіча — ёмісты томик “Сцежкамi Мацея Бурачка” (“Мастацкая літаратура”, 1991). А яшчэ ж кніга-альбом “Францішак Бенядзікт Багушэвіч” (1986). Дадаць сюды многія артыкулы ў перыёдыцы, у альманахах, зборніках, а таксама ўкладзеныя кнігі твораў Багушэвіча — “Мая дудка”, “Каму дудка паслужыла...”, “Творы”. Багушэвіч для Содалю — асобная, бясконца планета. З 1960-х гадоў яго захопленасць багушэвічнаўствам. “Асвойваць Багушэвічаву тэму, спасцігаць яе сэрцам і душой я пачаў дзесці з 1968 года. Часта ездзіў у Кушыяны, знаёміўся з наваколлем і людзьмі, і кожнага разу яны адкрывалі што-небудзь новае”.

Чытаючы кнігі краязнаўца, думаючы аб зробленым ім, неўпрыкмет лаўлю сябе на жаданні параўнаць, правесці паралелі: Содаль — Гейчанка. Так, у Содалю няма ўласных рукамі і галавою створанага музея, як у Гейчанкі — Міхайлаўскае. Ды Багушэвічавы музей не горшы, чым Кушыяны, пабудаваны Содалем ва ўяўленнях, у шырокай прасторы. Музей гэты — увесь Багушэвічавы свет. Сваёй штотдзёнай, натхнёнай працай ён працягвае асэнсаванне паззі Багушэвіча.

Спасцігаючы Ф. Багушэвіча, шукаючы таямніцы, спрабуючы расшыфраваць многія з акалічнасцяў, У. Содаль крочыць, ідзе ў вялікі свет. Прыватнабагушэвічавскае становіцца грамадска, літаратурна значным. Нічога са знойдзенага альбо апісанага У. Содалем не падаецца дробязным. Мо па законах, аднойчы выкладзеных згаданым ужо С. Гейчанкам? “Неадушэўленыя прадметаў няма. Ёсць неадушэўленыя людзі”. І яшчэ адно яго выказванне: “У будучым мы навучымся расшыфроўваць памяць рэчаў, і тады яны многае раскажуць пра тое, каму належалі”. Код памяці рэчаў, вядома ж, існуе. Праўда, яго так проста фізічна знішчыць, калі раструшчыць тую альбо іншую рэч, калі спяляліць яе ў агні, кінуць у багню балотную. А вось памяць народа, код памяці? Наколькі яны трывалыя, магутныя, не падуладныя знішчэнню?.. Апошні час пераконвае: і памяць таксама губляецца, і сведомасць людзей рушыцца, становіцца азызлай, расхістанай непатрэбшчынай.

І краяз Содалю, Кахановіча, Кісялёва і падобныя да іх — бы тыя ваяры-абаронцы перад націскам варажой антыбеларушчыны. Ці вытрываюць? Ці вытрываем?..

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Пасля рэфэрэндуму пачаўся імклівы працэс выцяснення беларускай мовы з ужытку практычна з усіх сфер жыцця. Усё, што было зроблена па адраджэнні мовы за кароценькі праіежак часу дзейняа Закона аб мовах, было загублена.

Неяк само-сабой згубіла актуальнасць і пытанне аб беларусізацыі царквы. Не да таго стала, ці што... Грамадскасць замаўчала і зноў перанесла сваю дзейнасць на кухню...

А вось царква — маю на ўвазе царкву праваслаўную — працягвае сёе-тое рабіць у справе беларусізацыі. На мой погляд, праваслаўная Царква на Беларусі, якая толькі пачала ўставаць на ногі пасля бальшавіцкага генацыду, дарма дастаецца ад пэўных колаў нацыянальна свядомых, але недасведчаных грамадзян: Беручы на сябе смеласць быць суддзямі ў такіх далікатных пытаннях, як вера і царква, і катэгарычна сцвярджаючы, што царква ўсяляк працівіцца беларускаму адраджэнню, што яна праводзіць палітыку Масквы, гэтыя людзі робяць тым самым вялікі грэх. Магчыма, яны проста не ведаюць таго, што шэраг святароў ужываюць беларускую мову ў сваёй практыцы, што ідзе праца па перакладзе Бібліі, набажэнства і трэбаў на беларускую мову, што ў Жыровіцкай духоўнай семінарыі багаслоўе і шэраг іншых прадметаў выкладаюцца на беларускай мове.

Больш за тысячы гадоў служыцца літургія на царкоўнаславянскай мове. За гэты час богаслужэнне вырасла і выкрывалізаваўся ў аб’ёмную, закончаную сістэму, якая спалучае і багаслоўе, і навуку, і пазію, і шмат чаго іншага. Сотні тамоў займае апісанне ўсяночнай, літургіі, шматлікіх акафістаў, канонаў і іншых відаў богаслужэння. Сотні кніг прысвечаны тлумачэнню Святога Пісання, апісанню Жыццёй Святых і іх вучэнняў. І ўся гэтая праца Рабляса, ды і робіцца цяпер на царкоўнаславянскай мове. Таму, зразумела, адначасна перайсці на богаслужэнне на іншай мове проста немагчыма. Нездарма ж і ў самой Расіі ў царкоўны ўжытак руская мова так і не ўвайшла, і традыцыйна, як і ў большасці праваслаўных краін (акрамя Расіі і Беларусі — у Балгарыі, Сербіі, Македоніі, Украіне, Польшчы і іншых), мова набажэнства — царкоўнаславянская. У святле сказанага, я думаю, будзе ясна, што пераход да беларускай мовы ў набажэнстве на Беларусі будзе яшчэ больш складаным, чым у Расіі на рускую.

Аднак усё гэта не азначае, што мы павінны сядзець склаўшы рукі і нічога не рабіць у напрамку беларусізацыі царквы. Складанасць праблемы яшчэ і ў тым, што гісторыя не данесла да нас ні беларускай літургіі і ўсяночнай, ні беларускіх трэбаў. Мы ведаем толькі некалькі беларускіх калядных і велікодных кантаў XVI—XVIII стагоддзяў, якія аднолькава былі папулярнымі на Беларусі як сярод праваслаўных, так і каталікоў і уніятаў.

Такая няпростая сітуацыя з мовай беларускай праваслаўнай царквы вымагае вельмі сур’ёзнага падыходу да перакладу царкоўных тэкстаў на беларускую мову. На гэтую працу патрэбен не адзін год. І яна даўно ўжо вядзецца. Шмат зроблена ў гэтым напрамку Беларускім праваслаўным брацтвам Трох Віленскіх Мучанікаў, што існуе пры Свята-Петрапаўлаўскім храме ў Мінску. Пры брацтве ёсць выдавецтва, дзе рыхтуецца да друку розная рэлігійная літаратура на беларускай мове. Кожны год пачынаючы з 1994-га, выдаюцца беларускія праваслаўныя календары. Выходзіць штомесячны бюлетэнь “Ортапрэс”, міжнародны часопіс “Праваслаўе ва ўсім свеце” і іншая літаратура.

Цяпер — аб самым галоўным. Гэта — нядаўнія змены, якія адбыліся ў царкоўным богаслужэнні. З верасня 1997 года кожную сераду а 17-й гадзіне ў Свята-Петрапаўлаўскім саборы на беларускай мове служыць малебен “За беларускі народ” і акафіст Трох Віленскіх Мучанікаў. Працу гэтую ўзяў на сябе настояцель храма протаіерэй а. Георгій Латушка і хор брацтва Трох Віленскіх Мучанікаў. Акрамя таго, рыхтуецца пераклад літургіі на беларускую мову. Пераклад гэты з царкоўнаславянскай мовы робіцца вядомым дзеячам у галіне беларусізацыі царквы протаіерэем Свята-Духаўскага храма а. Сергіем Гардуном.

Аднак вось што даўна. Дзе нашы адраджэнцы? Дзе свядома праваслаўная інтэлігенцыя? Згаданы акафіст і малебен праходзяць у паўпустым храме. Прысутнічаюць на гэтай службе ўсё тыя ж бабулі, якія і заўсёды ў царкве, ды некалькі маладых людзей.

Дык давайце пачынаць з саміх сябе. Размоў пра царкву шмат, а вось каб прыйсці ў храм, справіць службу, памаліцца па-беларуску — дык ахвотнікаў мала. Навошта ж наогул ставіць пытанне аб беларускамоўным набажэнстве, калі вы, спадары свядомыя беларусы, яго ігнаруеце? Яно ж ёсць, карыстаецца такой магчымасцю.

Анатоль АСТАПЕНКА

Сяброўскія
шаржы Алены
Карновіча

Аляксандр Сасноўскі

Геарг Ляманок

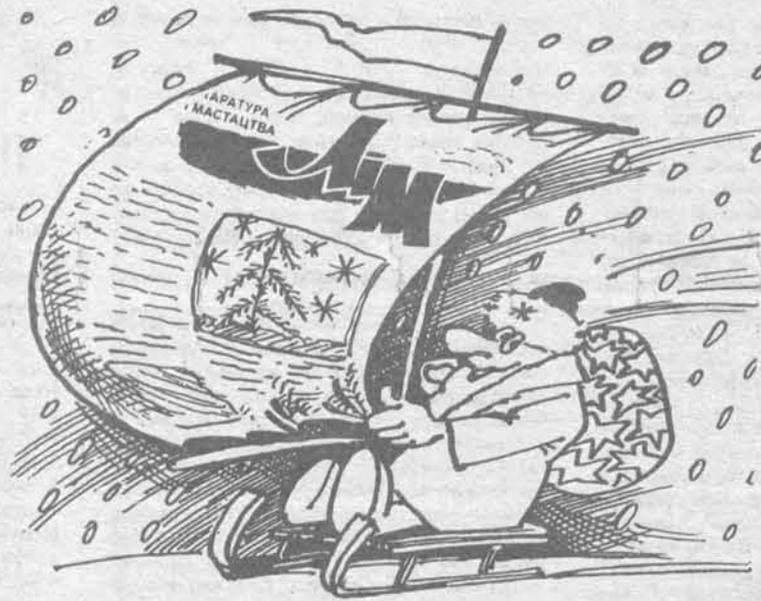
Міхал Фінберг

Эдуард Ханок

Ліка Ялінская

Навагодняе

Трыніці

1. КУЦЦЯ

Куцця — на стол кладзецца сена,
Ёсць таінства ў такой хвіліне.
Мароз б'е пасахам на сценах,
У сінім змроку неба тыне.

На елцы свечкі зіхацяцца,
Ва ўсім і чыстата, і гожаць.
Абрус бялюткі,
страў дванаццаць —
Дары зямелькі з ласкі божай.

Ідзе ўрачыстая вячэра
Нясешна, як імша святая.
Варожым і глядзім на дзверы —
А раптам шчасце завітае.

2. КАЛЯДЫ

Каляды — хто ім з нас не рады!
Святло Добра над родным краем.
Пушыстым інеем прысады
З любоўю снежань прыбірае.

Іскрыста-белыя кілімы
Пакрылі палявыя далі.
...Пакаемца перад усімі,
Каму мы крыўды прычынялі.

Жадаючы суседзям міру,
Імкнём да Бога ўсёй душою.
І словамі малітвы шычрай
Сябе ўзвышаем над сабою.

3. НОВЫ ГОД

Страчаем Новы год з надзеяй
Нарэшце вырвацца з тунеля.
Хто у пару арэ і сее,
Той важкае калоссе спеліць.

Сямейная збярэцца вечэ,
І, ўспамінаючы Каляды,
У ціхі навагодні вечар
Забудзем усе спрэчкі, звады.

З адвечнай думкай аб Ісусе
Нам хлеб расціць
і дбаць пра нівы.
І помніць, што без Беларусі
Наш лёс
не можа быць шчаслівым.
Аркадзь НАФРАНОВІЧ

Элегія

Новы год не манну з неба
Абяцае нам, але
Як-ніяк кавалак хлеба
Бог галоднаму пашле.

Нездарма ўладыка строга
Вучыць паству ўсякі раз,
Што начальства ўсё ад Бога,
І даецца на заказ.

Не для помсты, для вучэння
Бог карае за грахі,
Наша ў тым і прызначэнне,
Каб за ўсё плаціць даўгі.

Чуткі ходзяць у народзе,
Што чакаць не доўгі час:
Трэцяе тысячагоддзе
Будзе лепшым і для нас.

А накуль... Калі сумуеш,
Што знасіліся штаны, —
Не сумуй, перазімуеш,
Недалёка да вясны.

Анатоль ЦЫРКУНОЎ

Сцяпан Сініца, як вы маглі заўважыць, у нас друкуецца не так часта. На гэты раз, здаецца, ён выкаціў цяжкую артылерыю і скрываў яе ў бок сваіх ідэйных праціўнікаў. У гонар свята і многіх дзён адпачынку дазволім яму трошкі папалохаць вераб'ёў...

Сцяпан СІНІЦА

Літаратару

Ён пасярод —
і наш, і трошкі іхні,
Ён памяркоўны, ветлівы і ціхі.
Калі б хоць грам
рашучасці дадаць,
То можна на базары прадаваць.

Таваркаму

Няма спачыну...
Сверб у бедака.
Няхай бы яго слова
справай стала.
О як бы малатарня працавала,
Калі б прывод правёў ад языка!

Мастаку

Мадонаў напладзіўшы
распракутых,
Сабраў вакол
"святых" і вальтанутых.

Слаўтасці

Залез на пастамент,
высока стаў.
Чаму ж рукі нікому не падаў?

Раздвоеналіч

Ён дэмакрат
і камуняка,
У адной асобе "кот-сабака".
Дзівуешся з такога: "Хто ты,
Незразумелая істота?"

Павел САКОВІЧ

Эпіграмы як рэкламы

Андрэй Федарэнка

Мяне ён называе дзядзькам,
А мне, скажыце, што з таго?
Дык называў бы лепей бацькам —
Хоць меў бы гонар за яго.
А потым чарку мо налье.
Ці мой "сыноч" лшчэ не п'е?

Алесь Марціновіч

Быць крытыкам нікому не ахота,
Бо гэткай няўдзячнай работа!
Вунь колькі крытыкі
Алесь на ўсіх навёў,
А ці сказаў яму хто пару
цёплых слоў?

Васіль Быкаў

Праводзім дружна год Быка
Без жалю мы вялікага,
Бо жыць нашчадкам у вяках
Пад знакам зоркі Быкава.

Генрых Даліковіч

Не старэе Генрых штосьці —
Мо прычына ў "Маладосці"?
Ясна бачна, без пытання:
У яго ёсць "Жар каханья".

Алесь Пісьмянкоў

Наш Алесь — Пісьмянкоў нездарма:
Піша добра, ды толькі памнога.
Тут ляноты ніякай няма —
Муза з ім абыходзіцца строга.

Анатоль Клышка

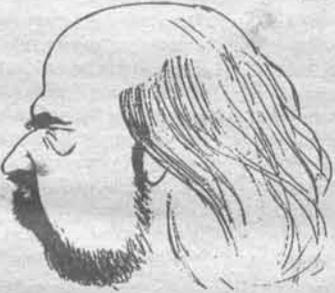
Я вам паклясяцца гатоў,
Што Клышка — самы першы класік,
Бо вучаць дзеці шмат гадоў
Яго буквар у першым класе!

Філ Тэлевіч

Уладзімір Арлоў

Алесь Марачкін

Міхал Пташук

Анатоль Гармаза

Георгій Волмак

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Уладзімір
НЯКЛЯЕУ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Мікола ГІЛЬ —
намеснік галоўнага
рэдактара
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП —
адказны сакратар

АДРАС

РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
2332-461

намеснікі галоўнага
рэдактара — 2332-525,
2331-985

АДДЕЛЫ:

публіцыстыкі — 2332-525
пісьмаў і грамадскай
думкі — 2331-985
літаратурнага
жыцця — 2332-462
крытыкі
і бібліяграфіі — 2331-985
паэзіі і прозы — 2332-204
музыкі — 2332-153
тэатра, кіно
і тэлебачання — 2332-153
выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 2332-462
навін — 2332-462
мастацкага
афармлення — 2332-204
фота-
карэспандэнц — 2332-462
бухгалтэрыі — 2682-667

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя

не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацый.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра

тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.

Наклад 5853

Нумар падпісаны ў друку

30.12.1997 г. у 17.30.

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 715

Заказ 7718/Г

Д 123456789101112

М 123456789101112